

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Detsember 2013 nr 11 (2422) • Tartu ülikooli ajakiri

SELLES NUMBRIS:

MÕELDES EESTI DOKTORIÕPPE TULEVIKULE

AASTA ÕPPEJÕUDUSID ÜHENDAB POSITIIVNE
MEELELAAD

SPORT JA KULTUUR TEENIVAD ÜLIKOO LIS
SAMU HUVE

RAHVUSMÕTTE AUHINNA
SAI TEKSTIILIKUNSTNIK
ANU RAUD

Palun rohkem austust!

Signe Ivask
UT toimetaja

Aasta viimasel kuul on eneseanalüüs mööda-pääsmatu. Pime aeg annab inspiratsiooni süüvida endasse rohkem kui ülejäänud ajal aastas. Jõudsin sisimas lõpuks välja selleni, mida enim väärtustan ja millest tahan lugejatele pikemalt rääkida.

Noored ajakirjandustudengid tunnistasid mulle ühes loengus, et kartsid esimeste uudiste kirjutamisel allikatele helistada, mistõttu saatsid esmaeelistusena e-kirju. Aeg läks, nad said enesekindlamaks ja hakkasid üha rohkem telefonitoru tõstma. Julgustasin tudengeid teadmise, et me kõik, olenemata positsioonist, oleme inimesed.

Olin kunagi samasugune ajakirjandustudeng, uudiste otsimise valus suhtlesin palju asotsiaalsete inimestega. Neil oli mulle rääkida usumatuid lugusid, osa neist oli ilmselge fantaasia, teisalt leidsin väga suuri konflikte, mis viisid mind tugevate uudiste kirjutamiseni. Asutuste juhid, kes peaksid kodutuid inimesi aitama, ei varjanud oma põlastust vaeste

inimeste vastu, kui jutule kommentaare küsisin. Ma polnud üllatunud.

Näen, et sellist suhtumist on üleüldse meie kõikide vahel palju. Pidev kritiseerimine, põlastamine ja alavääristamine õonestab inimeseks olemise röömu. Ma ei ole nõus, et eestlase toiduks on teine eestlane. Pigem on toiduks teise inimese õnn, see süüakse oma põhjendamatu kriitikaga ära, et siis hiljem masenduses mõnuleda.

Ma ei lase eelarvamustel endale ligi hiilida, kui intervjuule lähen, ja see teeb teise inimese austamise väga lihtsaks. Püüan hoida puhta lehe taktikat, see tähendab, et iga tundmatu on minu jaoks uus inimene, mul pole temaga häid ega halbu kogemusi. Lahkun intervjuult alati mingisuguse emotsionaalse laenguga. See, kas inimene väärib minu silmis austust, saab tavaliselt lõpuks ikka selgeks.

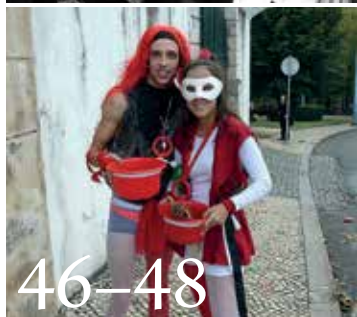
Käesoleva ajakirja tarbeks suhtlesin aasta õppejõududega, kelle intervjuult lahkudes olin headest mõtetest tulvil. Nende jutust jäi kõlama mõte, et head õppejõud austavad tudengeid ja head tudengid on innukad tudeerijad. Selline koostöö loob õppimiseks igati sobiva õhustiku, kus teadmised lausa voolavad pähe. Sama rääkis ka ülikooli vilistlane, Tartu kõrgema kunstikooli nahadisaini osakonna juhataja Maila Käos, kelle intervjuult lahkusin jalad vaevalt maad puudutamas. Minu austus teile kõigile!

Ma tean, et tegu on järjekordselt idealistliku lähenemisega, lootusega, et kõik austavad teineteist, kuulavad ja püüavad samastuda. Seda ilmselt ei juhtu, ent kui mõni üksik lugeja püüab järgmisel kuul oma käitumist selles valguses pisut rohkem analüüsida, siis olen vähemalt kuhugi jõudnud.

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Universitas Tartuensis on Tartu ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaz 3700. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Tartu, Ülikooli 18–102; Tel: 737 5680, 523 1751; e-post: ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Postiaadress: Ülikooli 18, Tartu 50090 • **Vastutav väljaandja:** Illari Lään; **peatoimetaja:** Merylin Merisalu; **toimetajad:** Signe Ivask ja Mart Zirnask; **keeletoimetaja:** Marika Kullamaa; **küljendaja:** Margus Nõmm; **fotograaf:** Andres Tennus; **infotoimetajad:** Liis Sandre, Kady Sõstar; **Trükk:** Ecoprint • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustatsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetus lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensis. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegiumi esimees:** Maja Vadi, **liikmed:** Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päär, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul, Liina Liiv.

- 9 KOLUMN:** Vastuvõtu muutused 2014. aastal.
- 10 AKTUAALNE:** Mida peaks silmas pidama Eesti doktoriõppe tuleviku vaadates?
- 13 INTERVJUU:** Professor Rein Vihalemm räägib oma 75. sünnipäeva eel filosoofiast – keemiaga ja ilma.
- 16 PERSOON:** Värvika taustaga Jaan Einasto teab maailma saladusi.
- 20 AKTUAALNE:** Aasta õppejõudusid ühendab positiivne meelelaad.
- 24 AKTUAALNE:** Sport ja kultuur teenivad ülikoolis samu huve.
- 29 TEADUS:** Geograaf Kristina Sohar lõi Eesti esimese minevikukliima mudeli, mis põhineb puu aastarõngastel.
- 32 ARVUSTUS:** Fotodega mängimine muudab nende reaalsust.
- 34 VÄITEKIRI:** 20 aastat keelemuret vene koolides. Miks?
- 38 ESSEE:** Milleks ülikoolile valdkonnad?
- 40 VILISTLANE:** Maila Käos köidab omanäolisusega.
- 43 AJALUGU:** Kuidas ülikool eestikeelseks muutus.
- 46 REISIKIRI:** Coimbra ehk unistuste jälgedes päikese alla.
- 49** juubelid, kaitsmised, tunnustused, teated

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 3. jaanuaril 2014.

roheline trükis

Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükivärvidega. ©Ecoprint

Pakume **Oxford Medical Handbooks** sarja käsiraamatuid eriti soodsate hindadega

31. detsembrini 2013

46,14
43,26

42,09
33,67

42,09
29,46

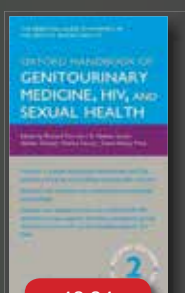
48,84
34,19

48,84
34,19

42,09
21,61

48,84
34,19

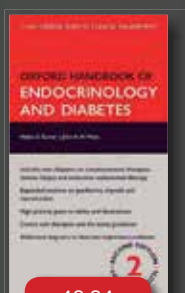
42,09
29,46

29,95
23,96

46,14
32,30

48,84
34,19

48,84
34,19

TARTU ÜLIKOOL
RAAMATUPOOD

AVATUD UUEL ADRRESSIL **RAEKOJA PLATS 11**

Uuring konkurentsivõimest

Tartu teaduspark avaldas Tartu ja Lõuna-Eesti konkurentsivõime ning kasvualade uuringu tulemused, mida TÜ majandusteaduskond kasutab alusteabena regiooni nutika spetsialiseerumise strateegia koostamiseks. Analüüs kirjeldab Tartu linna ja Lõuna-Eesti konkurentsivõimet viimase kümne aasta jooksul võrreldes Tallinna ja kogu Eestiga.

Analüüsist selgub, et teenuste sektori eelisvaldkondades peegeldub ülikoolilinna eripära. Tartus registreeritud ettevõtetes töötab üle poole teadus- ja arendustegevuse teenuste haru töötajatest. Koolitatava inimvara puhul on Tartu ja Lõuna-Eesti kõrgkoolides esindatud kõik õppevaldkonnad, kuid erinevus spetsialiseerumises on tehnika, tootmise ja ehituse valdkonnas, kus teadus on rohkem seotud Tartu ülikooliga ja õpe maaülikooliga. Samas on piirkonnas oluline baas enamikes

kutseharidusvaldkondades, mida nutika spetsialiseerumise elluviimine vajab.

Tartu teaduspargi projektijuht Karl Viio täpsustas, et uuring sai alguse tänavu 30. septembril ning lõpparuanne esitati majandusosakonnale 18. novembril. «Uuringu idee sai alguse õppereisilt, kus tajusime, et teaduspõhine lähenemine võib aset leida ka alt-üles-põhimõttel. Lähtutakse sellest, mis on ettevõtjatel vaja ja selle põhjal luuakse strateegia,» kirjeldas Viio. Tema sõnul pole uuring kindlasti veel läbi ja tööd materjaliga jätkatakse.

Analüüsi tellis Tartu ülikooli majandusteaduskond, kes on teostanud arvukalt konkurentsivõime ja innovatsiooni uuringuid. Samuti on projektimeeskond koostanud valdkondlikke konkurentsivõime analüüse, näiteks uuriti Eesti masinatööstuse ja teenussektori konkurentsivõimet.

Doktorikraad kahest ülikoolist

Jana Olak kaitses 25. oktoobril Turu ülikoolis doktoritööd teemal «Hammaste tervis eelkooliealistel ja kooliealistel lastel ning selle seos hirmuga hambaravi ees ning kaariese vältimise võimalused hambaravi kartvatel emadel». Doktoritöö juhendajad olid dotsent Sára Karjalainen Turu ülikoolist ja professor Mare Saag Tartu ülikoolist, oponent oli professor Heiki Murtooma Helsingi ülikoolist.

Professor Mare Saag rääkis, et teaduskoostöö Turu ülikooliga on eri projektide kaudu kestnud juba alates 1995. aastast, kuid esimese

doktoritöö kaitsmiseni jõuti alles käesoleval aastal. «Dotsent Sára Karjalainen oli pikki aastaid Turu ülikooli hambaarstiteaduse instituudi lastehambaravi õppetooli juhataja ja oli huvitatud koostööst Tartu ülikooliga, temast sai kaasjuhendaja meie lastestomatoloogia õppejõu doktoritööle,» ütles Saag.

Uurimus tehti nii Eestis kui ka Soomes. Peale uurimustöö omandas Jana Olak Turus laste hammaste ravi kogemuse üldnesteas, et alustada kartlike patsientide puhul taolist hambaravi Tartu ülikooli stomatoloogia kliinikus.

Loeng Pompei väljakaevetest

12. detsembril kell 16.15 peab Helsingi ülikooli klassikalise arheoloogia õppejõud, arheoloog Eeva-Maria Viitanen TÜ kunstimuuseumis ingliskeelse loengu aastatel 2002–2012 tehtud Soome uurimistöödest Pompeis Marcus Lucretiuse maja kvartalis. Loeng on osa näituse «Muusade tempel» programmist. Järgmisel päeval räägib ta klassikalise filoloogia osakonnas klassikalisest arheoloogiast.

Peamiselt Helsingi ülikooli arheoloogidest ja kunstiajaloolasest koosnev uurimisrühm EPUH (Expositio Pompeiana Universitatis Helsingiensis) uuris üheteistkümne aasta vältel üht Pompei luksuslikumat hoonet, Marcus Lucretiuse eramut Via Stabiana ääres. Eesmärk oli täpsustada 1860. aastatel toimunud esimeste väljakaevamiste andmeid tänapäevaste teadmiste valguses ning vaadelda üht hoonet elamukvartali kontekstis. Peale paljude arheoloogiliste leidude on projekt pakkunud uut infot sotsiaalse kommunikatsiooni kohta linnas, näiteks naabrus- ja kaubandussuhete, öise ja päevase tänavaelu, sotsiaalsete võrgustike ja muu sellise kohta.

Viitanen on Tartus TÜ klassikalise filoloogia osakonna ja kunstimuuseumi kutsel 11.–13. detsembril. Tema uurimisvaldkonnaks projektis oli hoonete arheoloogia. Ta õpetab Helsingi ülikoolis Lõuna-Euroopa esiajaloo ja klassikalise arheoloogia aluste kursust ning on olnud pidevalt juhendajaks klassikalise arheoloogia üliõpilastele väljakaevamistel Pompeis.

Suursaadikute debatt

12. detsembril korraldab TÜ Euroopa kolledž Tallinna ülikooli aulas Euroopa Liidu idapartnerlusriikide Eestis resideerivate suursaadikute debati, kus arutatakse äsjase EL-i vabakaubanduslepete alase Vilniuse tippkohtumise tulemusi.

Tallinna arutelu juht, TÜ juures asuva Euroopa Liidu ja Vene uuringute keskuse CEURUS külalisprofessor Andrei Makarõtšev ütles, et 28.–29. novembril Vilniuses toimunud kohtumise tulemustega rahule jääda ei saa: Ukraina ja Armeenia on esimesed EL-i naaberriigid, kes katkestasid edasised läbirääkimised EL-iga.

«Loomulikult tegid nad seda Venemaa tugeva surve all, aga oleks vääri mitte arvestada asjaolu, et Venemaa hegemoonia oma «lähivälismaal» on pigem struktuuriline nähtus kui Kremli ühepoolne poliitika,» rääkis Makarõtšev. Kui varem määras assotsiatsioonikõneluste tempo ja ulatuse Euroopa Liit, siis praegu näib, et EL-i normide projetteerimine ida suunas on jõudnud teatud piiranguteni ning Euroopa ja Venemaa vahelised piirid on rohkem nähtavale tulnud.

Lisaks lükkas EL vahepeal tagasi Vene ja Ukraina ettepaneku kolmepoolseteks läbirääkimisteks. Makarõtšev seletas, et sellega seadis EL küsimuse alla nii mitmepoolse diplomaatia põhimõtte kui ka idee ühisest naabrusest. Venemaa kaasamine Ida-Euroopa tulevikualaste ühiskõneluste kaudu ei olevat samas sugugi halb mõte, eriti kui alternatiiv on poliitiliste jõudude tasakaalustamine.

Elektroonikalabori tehnikajuht Kalev Tarkpea.

Foto: Andres Tennus

Ideelabor sai uudse elektroonikalabori

Novembris avati TÜ tehnoloogiainstituudi hoones ideelabori prototüüpimiskeskuse elektroonikalabor. Laboris on tudengitel, teadlastel ja ettevõtjatel võimalus kasutada moodsaid diagnostikaseadmeid ning tööruume, et testida ja luua innovaatilisi prototüüpe.

Ideelabori protokeskuses saavad üliõpilased ning teadlased nautida õppe- ja töökeskkonda, kus on võimalus teha tiimitööd, esmast mudeldamist ja simulatsioone. Protokeskuse elektroonika tööruumides on näiteks Eesti ülikoolide suurim termokaamera, röntgenkaamera, elektroonika skeemide diagnoosimise seade, aga ka laserlöikur ja trükkplaadifrees.

Protokeskuse elektroonikalaboris on elektroonika montaaži ja elektroonika testimise ruumid ning ideelabori meeskondade töötuba. «Meil on väga hea meel, et TÜ ideelabori meeskondadel on nüüd vahetu keskkond, kus on võimalik kokku panna kindla

funktsionaalsusega prototüüp. See annab juurde töömotivatsiooni ning julgust teostada veel uudsemaid ideid,» ütles ideelabori juht Kalev Kaarna.

Peale ideelabori töökeskkonna on protokeskuse elektroonikalabor ka praktikabaas füüsika ja arvutiteaduse eriala tudengitele.

Tartu ülikooli arendusprorektori Erik Puura sõnul saavad ettevõtjad kasutada nii ideelabori meeskondi kui ka teadlasi, et lahendada uute toodete või teenuste väljaarendamisel ning testimisel tekkinud probleeme.

Puura sõnul on seni ettevõtted teinud Tartu ülikooliga tootarendusprojekte kõige enam energiatõhususe, robotika, IT ja meditsiini valdkonnas. «Protokeskuse jaoks on uuteks potentsiaalseteks valdkondadeks kosmosetehnoloogia maapealsed rakendused, kasutajaelistuste ja kasutajamugavuse analüüsid ning kiirtestide tehnoloogiad,» selgitas ta.

TÜ leiutis sai Euroopa patendi

Tartu ülikooli leiutisele «*On-line* süsteem, meetod selle kalibreerimiseks ning antibiootikumide jääkide samaaegseks tuvastamiseks ja kontsentratsioonide mõõtmiseks piimas» anti Euroopa patent.

Tartu ülikooli kolloid- ja keskkonnakeemia vanemteadur, uurimisrühma juht Toonika Rinke ütles, et piimatootjate üks suuremaid probleeme on lehmade haigused, mis mõjutavad toodetava piima kogust ja kvaliteeti. Neid haigusi ravitakse tavaliselt mitmesuguste antibiootikumidega, mis raviperioodi ajal

jõuavad ka lehmapiima. Selleks, et ravimite jäägid inimese toidu sisse ei jõuaks, kuulub ravialuste lehmade piim ravi ajal ja sellele järgneval keeluajal utiliseerimisele, põhjustades suuri tootmiskadusid. Rinke andmetel on Eestis sellise praakpiima hulk aastas hinnanguliselt 30 000 tonni.

TÜ-s väljatöötatud leiutis võimaldab määrata piimas esinevate enamkasutatavate antibiootikumide jäägid lehma lüpsmise käigus. Rinke ütles, et leiutise abil on võimalik vältida suuremate piimakoguste saastumist

ravimijääkidega ning parandada toodetava piima kvaliteeti.

TÜ on esitanud rahvusvahelised patenditaotlused veel sama tööriista leiutisele, mis käsitleb udarapõletiku varajast avastamist piimas leiduvate biomarkerite alusel enne kliinilise haiguspildi teket lehmalt. Uurimistööd jätkuvad, et leida lahendused udarapõletikku tekitavate olulisemate patogeenide kiireks tuvastamiseks piimas.

Mõlemat leiutist tunnustati kevadel Korea rahvusvahelisel naisleiutajate näitusel kahe hõbe-medaliga.

Pärnu kolledž on aasta õppekvaliteedi edendaja

Teist korda välja antud parima õppekvaliteedi edendaja auhinna pälvis Pärnu kolledž. Möödunud aastal viis auhinna koju arvutiteaduste instituut.

Õppekomisjoni esindaja õppeprorektor Martin Hallik tõi Pärnu kolledži taotluse juures esile konkreetset sõnastatud eesmärgid ja põhjalikult lahti-seletatud tegevuse. Tema sõnul

tulid seosed Tartu ülikooli arengukava ja Pärnu kolledži arengukava eesmärkide vahel selgesti välja. «Tugevaks küljeks on veel see, et see mudel on rakendatav ka teistes üksustes,» ütles Hallik.

Tartu ülikooli õppekvaliteedi edendamise auhinnaga tunnustatakse igal aastal ülikooli instituuti, kolledžit või teaduskonda

edukalt kavandatud, elluviidud ja tulemusliku õppetöö kvaliteeti toetava tegevuse eest. Õppekvaliteedi edendaja pälvib ülikoolilt preemia, mille suurus on 30 000 eurot.

Auhind antakse üle 16. detsembril tänuüritusel «Üliõpilaselt ülikoolile – ülikoolilt üliõpilasele 2013».

Pärnu kolledži õppehoone.

Sport tähistas suurt juubelit

Signe Ivask

signe.ivask@ut.ee

Möödunud kuul tähistas kehakultuuriteaduskond 85. aastat akadeemilise spordihariduse andmisest, sealhulgas esimese spordiseltsi 105. sünnipäeva.

Kehakultuuri dekaan professor Priit Kaasik tunnistab, et juubeli puhul peatuti tõsiselt teemal, kuhu praeguseks on jõutud. Õpetuse idee pole 85 aasta jooksul suuresti muutunud, küll aga on ajakohastatud ja arendatud õppekava, arvestades nii ühiskonna nõudmisi kui ka kõrgharidusruumis ja Tartu ülikoolis asetleidnud muutusi.

Hoolimata kriitikast, mis on saatnud treenerikoolitust, arvab professor Kaasik, et teaduskonna tervis on praegu päris hea. Piisavalt palju on tudengeid ja vastuvõtt on igal aastal püsinud suur, eriti füsioteraapia õppekava puhul, mille konkurss on ülikoolis üks suuremaid. See, et tulevased treenerid on ette võtnud tee Tartu ülikooli, teeb professor Kaasikule head meelt. Treeneri töö on tegelda inimesega, seetõttu peab tal olema piisav pädevus ja arusaam, mida ta täpsemalt teeb. «Kui õpetaja töötab halvasti, siis jääb tal õpilasele midagi edastamata, kui treener töötab halvasti, siis võib ta inimese organismi ka rikku- da,» ütles ta.

Akadeemilise haridusega treenereid on Eestisse väga vaja. Tartu ülikooli akadeemilise spordiklubi juhatuse liige Harry Lemberg arvab, et noortel treeneritel ei ole lihtsalt kuskile konkurentsivõimelisse asutusse

tööle minna. «Oleme demokraatlik riik olnud suhteliselt vähe aega, spordisüsteem ei ole veel piisavalt arenenud ega ole võimeline tagama noortele treeneritele äraelamiseks piisavat sissetulekut, mis oleks kõigele lisaks veel ka motiveeriv,» ütles ta.

Murekohana toob professor Kaasik veel välja asjaolu, et treenereid on erinevaid, on neid, kes saavad diplomi kätte mõne nädalavahetusega, ja neid, kes näevad ülikoolis selleks vaeva kolm aastat. Samas on valukohaks ka haritud treenerite adekvaatne erialaline rakendamine ja tasustamine. Professor Kaasik leiab, et akadeemilise haridusega treenerid on läbinud laiapõhjalise ettevalmistuse, neil on olemas vajalikud teadmised selleks, et töötada inimesega. Ilma põhjalike teadmisteta ei ole inimese organismi mõjutamine efektiivsuse suunas ilma suuremat kahju tekitamata mõeldav.

Professor Kaasik tunnistab, et asjaolu, mis nõuab sügavamalt analüüsi ja kohendamist, on tasakaal teoreetilise õppe ja praktiliste õppeainete vahel. Üha enam torkab silma vajadus suuremahulise praktika järele, ent siingi on keeruline seda õppekavasse sisse panna. «Sesoonsus on näiteks spordi- ja liikumistegevust suuresti mõjutav faktor, alates eri spordialadest ja praktikabaasidest ja lõpetades võimalustega edukate ja silmapaistvate treenerite-praktikute rakendamisega õppetöös,» ütles professor. Lisaks on koostöö praktikabaasidega väga erinev – kõik ei pruugi ülikooli plaanidega kaasa tulla, kuna neil pole lihtsalt võimalusi. Peale kõige

on praktikante, keda majast välja saata, samuti palju. See tähendab, et praktika sidumisel õppekavaga tuleb väga paljud aspektid läbi kaaluda ja see on juba omaette teadus.

Juubelipidustuse ajal autasustati kehakultuuriteaduskonnas Tartu ülikooli väikese medaliga emeriitprofessor Toivo Jürimäed, professor Mati Pääsukest ja professor Vahur Õpikut. Tartu ülikooli aumärk anti lektor Inga Neissaarele, assistent Kadri Pillile, sekretär Hille-Kai Laidule ja sekretär Marju Pedastele.

Spordialad on võrreldes mõnekümne aasta taguse ajaga teinud väga suure arengu, seda eriti seoses kommertsaspektidega, kas või näiteks teleülekannetega, mis on kaasa toonud paljude spordialade sisulise muutuse ja uued nõudmised sportlastele.

«Kui mõni aeg tagasi sõideti võistlustel kaks ringi kuskil metsavahel, rajal oli umbes kaks tõusu, siis nüüd telepildi tarvis või lumepuudusel sõidavad suusatajad 4–5 väiksemat ringi ja tõuse võtavad kaks korda rohkem,» kirjeldas professor. Selliste muutustega kohanemine nõuab treeneritelt väga palju. Küll aga annab teha uuringuid, muutusi teoreetiliselt kirjeldada ja toetada, et mindaks edasi praktikasse. «Tuleb olla proaktiivne ja mõelda ette, mitte kohanduda tagantjärele, arvan, et oleme võrdlemisi hästi tänapäevaseid suundi arvesse võtnud ja õppekava neile vastavalt arendanud,» ütles professor Kaasik. Kehakultuuriteaduskond soovib tulevikus silmas pidada teadustegevuse suuremat rakendamist spordipraktikas.

Vastuvõtu muutustest

Martin Hallik

TÜ õppeprorektor

Vastuvõtt pakkus 2013. aastal mitmeid uusi rakursse, millest mõned olid loogiliselt eeldatavad. Demograafiline langus mõjutab ülikooli vastuvõttu juba tuntuvalt. Märksa suuremat hämmastust tekitas akadeemilises kogukonnas asjaolu, et magistriastmes jäi konkurss mitme õppekava puhul tagasihoidlikuks ja osa kohti vabaks. Kolmeaastase bakalaureuseõppe sisseviimise ajal eeldati, et magistriastmesse läheb õppima vähemalt 75 protsenti bakalaureuse lõpetajatest. Tegelikult lähevad õppima vaid pooled. Neist asjaoludest lähtudes kerkib palju küsimusi, mida tasub vaagida pikemalt ja teha järeldused 2015. aasta õppekavade tarvis. On aga terve rida korralduslikke muudatusi, mida saab teha juba 2014. aasta vastuvõtuks.

Üheks segadust tekitavaks asjaoluks on olnud pingeridade liikumine pärast esialgset sissesajate väljakuulutamist. Ülikoolid otsustasid, et vastuvõtu ajakava ühildatakse, nimekirjad avaldatakse samal ajal (18. juulil) ning ühel ajal lõpetatakse ka vastuvõtt (19. augustil). Tuleb rõhutada, et Tartu ülikoolis ühildatakse päevase õppe ja avatud ülikooli õppe avalduste vastuvõtu ajakava kõrghariduse esimeses ja teises astmes, et vältida sisekonkurentsi. Samuti piiratakse esitatavate avalduste hulka senise 2+2 (õppevormi) asemel kahele avaldusele nii kõrghariduse esimeses kui ka

Foto: Ove Maidla

teises astmes.

Sisseastumiseksamite osakaal suureneb, kuid neid ei nõuta kõikidel õppekavadel. Mõnel juhul saab üliõpilaskandidaat ise valida, kas kandideerib matemaatika riigeksami tulemuse alusel või sooritab ülikoolis erialase sisseastumiseksami. Sisseastumiseksamite sisulised nõuded kinnitatakse ja avalikustatakse hiljemalt 3. jaanuaril 2014.

Õppekavadel, kus tänava oli nõutud sisseastumiseksami sooritamise, jätkatakse suuremalt jaolt samamoodi. Eesti keele riigeksami tulemus on vajalik enamikule õppekavadele kandideerimisel. Eesti keele riigeksami tulemuse kõrval arvestatakse eesti keele teise keelena riigeksami tulemust. Varem vene õppekeelega kooli lõpetanute puhul vaadatakse samuti emakeele asemel eesti keele teise keelena riigeksami või B2 tasemeeksami tulemust.

Matemaatika riigeksamit kõikidel õppekavadel ei nõuta. Osal juhul võib matemaatika riigiek-

sami asemel sooritada erialase sisseastumiseksami. Varasematel aastatel sooritatud matemaatika riigeksami loetakse võrdseks laia matemaatika riigeksami tulemusega. Kui üliõpilaskandidaat kandideerib laia matemaatika tulemusega õppekavale, kus nõutakse kitsa matemaatika tulemust, siis tema tulemused teisendatakse. Kitsa matemaatika riigeksami tulemusega ei ole võimalik kandideerida õppekavale, kus nõutakse laia matemaatika riigeksami tulemust.

Alates 2014. aastast väljastatakse võõrkeele riigeksami sooritanutele omandatud keeletase (B1 või B2) ning punktiskaalal tulemust väljastada ei plaanita. Seetõttu Tartu ülikooli sisseastumisel võõrkeele riigeksami tulemust ei arvestata. Selleks, et ülikooliõpingutega edukalt toime tulla, on vajalik võõrkeeleoskus tasemel B2. Varasematel aastatel sooritatud eesti keele, matemaatika ja mõne õppekava puhul ka võõrkeele riigeksameid arvestatakse samuti sisseastumisel ning riigeksameid uuesti sooritada ei ole tarvis.

Eritingimustel (olümpiaadid, akadeemiline test) vastuvõtt jääb alles. Olümpiaaditulemuste alusel sissesäämist on plaanis laiendada ka 11. klassi õpilastele. Uudseks tingimuseks on olümpiaadivõitjate jaoks asjaolu, et arstiteaduskond soovib vastu võtta vaid loodusteaduslike olümpiaadide alusel. Täiesti uueks eritingimuseks on saatesari «Raket 69», mille esikolmik saab samuti kohe Tartu ülikooli sisse.

Doktoriõppe konverentsil olid esindatud nii ülikoolide, tööandjate kui ka riigi esindajad.

Foto: Andres Tennus

Mõeldes Eesti doktoriõppe tulevikule

Oktoobri lõpus korraldas Tartu ülikool koostöös rektorite nõukogu, sihtasutuse Archimedes ja programmiga TIPS Tartus doktoriõppe arengule keskendunud konverentsi.

Merilyn Merisalu
Siret Rutiku

Viimastel aastatel on doktoriõppe ületanud meediakünnise mitte suurte edusammude, vaid kvaliteediprobleemide tõttu. Nii tekib küsimus, kas Jaak Aaviksoo manitsussõnad 2006. aastal toimunud konverentsil «Doktorid Eesti tuleviku arengumootoriks» pole tõesti vilja kandnud.

«Hoolimata sellest, et meie doktoriõppe kvantiteet on viimastel aastatel paranenud ja

edenenud, leiame selle kvantiteedi hulgas doktoritöid, mille lugemine tuleks ära keelata, sest see mõjub kahjulikult tervele mõistusele. Kahetsusväärset moel ei ole paljud meie kõrgete koolide otsustuskogud leidnud endas akadeemilist vastutustundlikkust niisugune makulatuur saata sinna, kuhu see tegelikult kuulub,» rääkis tollane TÜ rektor peetud ettekandes.

Tänavuse konverentsi eesmärk oli jätkata juhendajate, doktorantide, tööandjate, ülikoolide juhtkondade ning poliitikaku-

jundajate koostöös diskussiooni Eesti doktoriõppe kvaliteedi, tulemuslikkuse ja tulevikuvõimaluste teemal ning aidata seeläbi doktoriõppes kaasa ülikoolide heade tavade leppe elluviimisele.

Aastatel 2005–2008 toimus emeriitprofessor Väino Puura juhitud elluviidud projekti «Eesti doktoriõppe kvaliteedi, tulemuslikkuse ja jätkusuutlikkuse tagamise süsteem» raames arvukalt seminare ja arutelusid, tehti mitmeid mahukaid analüüse ning korraldati kõrgetasemelisi konverentse ülikoolide, valitsus- ja riigiasutuste

ning ettevõtjate osavõtul.

Viis aastat hiljem tuleb tõdeda, et enamik tollal arutatud probleeme on jätkuvalt aktuaalsed, osa küsimusi on leidnud hoopis ootamatu lahenduse ning muutunud oludes on tõstatunud mitmed uued ühist arutelu vajavad teemad.

28.–29. oktoobril tutvustati doktoriõppe uuringute tulemusi ning töötubades arutati ettepanekuid, kuidas töötada välja juhendamise hea tava ning lahendada rahvusvahelise doktoriõppe, doktorantide staatuse ja rahastamisega kaasnevad küsimused. Ettekandeid pidasid nii ülikoolide rektorid, doktorandid ja nende juhendajad kui ka tööandjate ja riigi esindajad. Konverentsi teisel päeval otsiti arutelu käigus vastuseid küsimusele, mida tuleks Eesti doktoriõppe tuleviku nimel järgmise viie aasta jooksul teha.

MIDA TEHA DOKTORANDI-TOETUSEGA?

Üks suuremaid probleeme oli doktoranditoetuse määra küsimus. Praegune 383,48 eurot kuus ei ole enam ajakohane ja seda tuleks kahekordistada. Pikemas perspektiivis tuleb eesmärgiks seada doktoranditoetuse suurendamine kuni pooleteisekordse Eesti keskmise palgani, millega peaks aga kaasnema nõue pühenduda täielikult õpingutele ja teadustööle.

Selleks tuleb soodustada nooremteadurite ametikohtade rahastamist nii, et doktorantide sissetulekust moodustaks poole stipendium ja poole nooremteaduri töötasu uurimisrühmas töötamise eest.

Kuivõrd riigil ei ole võimalik lisavahendeid kiiresti eraldada, peavad ülikoolid selle ettepaneku realiseerimiseks vähendama riikliku tegevustoetuse alusel moodus-

tatud doktoriõppekohtade arvu ning pühendama senisest enam tähelepanu doktoriõppe tõhustamisele. Sealhulgas tuleb rakendada meetmeid juhendamise ning doktorantidele mõeldud tugiteenuste kvaliteedi parandamiseks.

Rektorite nõukogu peaks vastava ettepaneku haridus- ja teadusministeeriumile tegema hiljemalt 2014. aasta alguses. Kui ülikoolide soov jõuab ministeeriumisse, on võimalik see ellu viia kiiremini kui aasta jooksul ja rakendada juba 1. septembrist 2015.

KUIDAS DOKTORANTE MOTIVEERIDA?

Sageli tõstatus doktorandi motivatsiooni küsimus. Leiti, et teadustöö saab olla edukas vaid sisemise motivatsiooni ja huvi olemasolul. Aga ka tõeliselt teadustööst huvitatud inimese jaoks on doktoriõpingute periood stipendiumi toel raskesti finantseeritav, seda eriti siis, kui tal on ka pere ülal pidada ja tulevikus karjääri- ega palgatõusu ei paista.

Professor Maaja Vadi tões, et suhtumine doktorantidesse on ambivalentne. «Ühelt poolt tuntakse aukartust, et suudan ülekoormusega töötamise ja pere kõrvalt veel ka uurimusega tegeleda. Teiselt poolt irvitatakse, sest aina enam ja enam inimesi teab, millised palgad on TÜ õppejõududel ja teadlastel. Mis sulle sellest kraadist kasu on, küsitakse. Nii sageli küsitakse, et isegi hakkab mõtlema,» ütles ta.

Samas ei saa ega tohi sissetulek olla doktoriõppesse astumise peamine motiveerija. Siiski ei ole muutunud oludes doktoriõppe ainuke funktsioon enam kitsalt teadlaste ja õppejõudude taastootmine. Ühiskond vajab doktorikraadiga inimesi ka avalik-

kus ja erasektoris.

Selleks tuleb ülikoolidel senisest enam vastuvõtul kriitiliselt hinnata doktorandikandidaatide motivatsiooni, arendada õppekavad karjäärivõimalusi toetavateks nii akadeemilises, avalikus kui ka erasektoris ning suurendada rakendusuringute osakaalu doktoriõppes.

MILLIST KOOSTÖÖD SUURENDADA?

Rakendusuringute osakaalu ning ülikoolide väliste ettevõtete ja asutustega koostöö suurendamise eelduseks doktoriõppes peab olema kahe esimese kõrgharidusastme õppekavade õpiväljundite ja muude erisuste (teoreetilise suunitlusega kraadiõpe ja rakendusliku suunitlusega diplomiope) kriitiline ülevaatamine.

Doktoriõppekavade arendamine ja probleemide lahendamine ei ole võimalik ilma kahe esimese kõrgharidusastme korrastamiseta. Selleks tuleb haridus- ja teadusministeeriumil koostöös ülikoolide ja rakenduskõrgkoolidega analüüsida võimalikke ja vajalikke muudatusi Eesti kõrgharidussüsteemis.

Ehkki Eestis oleks väidetavalt vaja 300 uut doktorit aastas, ei väärtusta tööandjad doktorikraadi. Ühelt poolt on poliitiline, strateegiline ja ühiskondlikus diskussioonis käibel olev seisukoht, et doktorikraadiga inimesi on Eestile vaja, ent kui asi läheb konkreetset tööpakumisteks ja karjääriks kraadi alusel, siis see seisukoht ei kehti.

Meie tööstus ei ole piisavalt tehnoloogiapõhine. Eesti Pank, kes koolitab doktorikraadiga analüütikuid, on üks väheseid tööandjaid, kes vajadust tunnustavad ja tegelikult selleks ka midagi teevad: teatud töökohtadel on

doktorikraadi olemasolu kandi-deerimise eelduseks.

KUI PÄDEVAD ON JUHENDAJAD?

Doktorantide tagasisidest ilmnes, et ehkki juhendajaid hinnatakse üldiselt omal alal tunnustatud teadlastena, ei peeta nende juhendamisoskusi ega konkreetse kitsama uurimisteema alast pädevust sageli piisavaks.

Programmi TIPS raames doktorantide küsitluse tulemuse kohaselt oli küll üle 90% vastanutest nõus väitega, et tema juhendaja on oma valdkonnas tunnustatud teadlane, ent samas hindasid praktiliselt sama paljud oma juhendajat ebapädevaks. Küsimus, mis vallas ebapädevaks, jäi küll selgusetuks.

See vastuolu annab uuringu tegijate arvates palju mõtlemisainet just juhendamise kvaliteedi parandamiseks. Juhendamise kvaliteedile oli pühendatud konverentsi esimesel päeval ka temaatiline töötuba. Seal ilmnes, et ehkki järjekordse dokumendi koostamist ei peeta vajalikuks, oleks juhendamise heas tavas kokkuleppimine ning hea praktika levitamine siiski abiks nii algajatele juhendajatele kui ka juhendajate ja doktorantide vastastikuste ootuste teadvustamisel.

Rektorite nõukogu ongi praegu koostamas doktorantide juhendamise parima praktika ülevaadet, mis võiks saada aluseks nn juhendamise hea tava kokkuleppimisel.

MIS ON RAHVUSVAHELIS-TUMISE EESMÄRGID?

Huvitav ja vastuoluline oli ka doktoriorppe rahvusvahelisust puudutav diskussioon. Tõstatati taas vanad tuntud teemad: kuidas

säilitada eesti teaduskeel, kui doktoriorpe muutub ingliskeelseks ning kas me ikka tegelikult oleme rahvusvaheliselt avatud ja tahame seda olla.

Konverentsi väliskülalised ei mõista meie emakeele kadumise hirmu. Ikka ja jälle toodi näiteid sellest, kuidas meie ülikoolide töökeskkond ei ole tegelikult välistöötajatele keeleliselt avatud: väga palju infot on ikka vaid eesti keeles. Samuti ei ole meie töökoulutused akadeemilistele ametikohtadele sageli väljastpoolt tulijatele sisuliselt avatud.

Leiti, et rahvusvahelistumise eesmärkide seadmine doktoriorppes peab tulenema püüdlusest teadustegevuse taseme tõstmiseks. Ehkki kõrgtasemel teadustegevuse kestlikkuse tagab ülikoolides piisava püsiva (kohaliku) tuumikteadlaskonna olemasolu, peavad ülikoolid korraldama välis(külalis)teadlaste ja -õppejõudude kaasamise nii, et neil oleks Eestis viibides võimalik maksimaalselt panustada.

Selleks tuleb riiklike ja ülikoolide mobiilsusskeemide kavandamisel eelmiste perioodidega võrreldes suuremat tähelepanu pöörata nende paindlikkusele ja rakendatavuse kiirusele.

MILLINE DOKTORIÕPE ON VAJALIK?

Põhjalikku laiemat arutelu vajaks põhimõtteline küsimus, kas Eestis on doktoriorpe vajalik ja võimalik kõikides teadusvaldkondades, arvestades nii inimvara kui ka muude ressursside nappust. Kas ülikoolid peavad doktoriorppes ette valmistama kitsa uurimisküsimusega tegelevaid teadustöö meetodeid valdavaid tulevase uurijaid-teadlasi või laiemalt juhte ja mõtlejaid, kes aitaks ühiskonda

edasi viia?

Ehkki üldiselt oldi nõus, et doktoriorppe eesmärgid peaksid olema laiemad kui kitsalt teadlaste ja õppejõudude järelkasvu tagamine, jäadi siiski eri seisukohtadele selles osas, milliseid pädevusi tuleks doktoriorppes arendada. Kas doktoriorpe tuleks muuta paindlikumaks ühiskonna ja tööturu vajadustest lähtuvalt? Võib-olla tuleks ehk isegi hakata eristama nn teadusdoktoreid, kutsedoktoreid ja juhtimisdoktoreid?

Doktoriorpe on ja jääb tuginema teadustööle. Iseküsimus on see, kust peaks tulema uurimisküsimus. Kas ülikoolis juba olemasolevast teadusteemast või inimeselt endalt seoses tema tööga, praktilisest elust. Selles, et mõlemad variandid peavad olema võimalikud teadustöö taset alandamata, oldi ühel nõul.

Eelnevaga seoses tuleks uuesti üle vaadata ka professori ja dotsendi ametikoha staatus ja suhe.

MIDA SIIS EDASI TEHA?

Nende ja paljude teiste arutlusele tulnud punktide põhjal koondati konverentsi ettepanekud ühte dokumenti. See saadeti kõigile osalejatele ja loodetavasti saame viie aasta pärast tõdeda, et nendega tegelemise tulemusena on palju paremuse poole muutunud.

Doktorant Juhan Aru tõdes konverentsil, et doktorantuuri olegi alati lihtne, aga doktorandil võiks kuskil peas olla peidus mõte, et see on õnn ja privileeg. «Nii on lihtsam minna ka läbi keerulistest hetkedest. Mul oleks hea meel, kui igaüks leiaks endale võimaluse tegeleda millegi sellisega, mis teda köidab. Et kõikjal oleks palju säravaid silmi,» loodab ta.

Foto: Ove Maidla

Filosoofiast – keemiaga ja ilma

13. ja 14. detsembril Tallinnas toimuva üheksanda Eesti filosoofia aastakonverentsi avapäeval pühendatakse rahvusvaheline sessioon TÜ teadusfilosoofia professori Rein Vihalemma 75. sünnipäevale. Palusin kolleegil ja õpetajal rääkida oma tänasest tööst ja teadusfilosoofiks kujunemisest.

Endla Lõhkivi
teadusfilosoofia dotsent

Millest kõneled aastakonverentsi ettekandes?

Olen oma ettekande pealkirjaks pannud «Pluralism teaduses, keemiarevolutsioon ja praktiline realism: mõned märkused hiljutise diskussiooni kohta». Otseks ajendiks oli Martin Kuschi ettekanne augustis Helsingis toimunud Euroopa teadusfilosoofia assotsiatsiooni konverentsi viimasel plenaaristungil. Tema «Teaduslik pluralism ja keemiarevolutsioon» oli pühendatud

Hasok Changi eelmisel aastal ilmunud tähelepanuväärse raamatu «Kas vesi on H₂O? Tõendus, realism ja pluralism» väga kriitilisele käsitlusele.

Vesi on juba antiikajast olnud filosoofias populaarne tegelane, seda ka tänapäeva analüütilises filosoofias, eriti keelefilosoofias – tähendusteoorias. Keemiafilosoofidel on tulnud selgitada, et õigupoolest pole õige öelda, et vesi on H₂O. Changi raamat ei ole keelefilosoofiast, autor arendab praktikapõhist teadusajaloolist teadusfilosoofiat ja antud juhul on see keemiakeskne. See kõik

sobib mulle väga hästi. Nagu ka see, et kesksel kohal on flogistooniteooria ja selle kummutamise küsimus ehk 18. sajandi keemiarevolutsioon. Samu küsimusi olen käsitlenud juba oma 1981. aastal ilmunud raamatus «Ühe teaduse kujunemislugu. Keemia arengu-teest».

Miks on keemiarevolutsiooni teema tänapäeval oluline?

Kõrvaltvaatajale võib see ehk kummaline tunduda – milleks tegelda ammu enesestmõistetavaks saanud küsimusega, mis on vesi, ikka veel arutada müütilise

flogistoni üle või teha probleem keemiarevolutsioonist, kui on ometi selge, et flogistoni pole olemas ja keemiarevolutsioon tähendab lihtsalt tänapäeva keemiale aluse panemist A. Lavoisier' poolt? Ta ju kummutas flogistoniteooria (näitas, et põlemisel ja hapendumisel ei toimu mitte müütilise flogistoni eraldumine, vaid hoopis ühinemine hapnikuga) ning n-ö korrastas keemia raamatupidamise aine jäävuse seaduse alusel ja loogilise nomenklatuuri rajamisega.

Flogistoniteooria – nagu ka küsimus, mis on vesi – on teadusfilosoofiale väga tänuväärne uurimismaterjal just sellepärast, et see on n-ö väljakutse, kas ja kui, siis kuidas täpselt saab filosoofiliselt ja teadusajalooliselt näidata, et enesestmõistetavaks kujunenud kooliteadmised ja teadustööd ei pruugi kehtida. Filosoofia ei saa endale kriitikavabu tõdesid lubada. Chang tunnistab viidatud raamatus: «Minust sai pluralist teaduse mõistmises sellepärast, et ma ausalt ei suutnud ennast veenda, et flogistoniteooria oli lihtsalt väär – või isegi tõeliselt halvem Lavoisier' hapniku-põhisest keemiateooriast.» Ma lähtun Changist ja Kuschi kriitikast tema raamatule ning pakun omalt poolt alternatiivse arusaama keemiarevolutsioonist ja teaduse mõistmisest üldse.

Oma vaadet teadusele kirjeldada kui praktilist realismi. Äsja Cambridge'is ilmunud keemia filosoofia antoloogia artiklis käsitled teaduslikke mõisteid keemias praktilise realismi vaatevinklist. Mille poolest erineb see mõistete käsitlus traditsioonilisest?

Traditsiooniline käsitlus vaatleb

mõisteid puhtalt keele ja loogika aspektist. Praktilise realismi positsioonilt aga käsitletakse mõisteid kui olulisi elemente teaduslikus uurimistegevuses, teaduse praktikas. On mõttekas eristada mõiste osutust ja tähendust, mõtet. Mõiste osutus on abstraktne objekt, teoreetilise mõiste puhul idealiseeritud objekt, mis on reaalse objekti mudel teatavas praktikasituatsioonis, teaduslikus eksperimendis. Mõiste tähendus (mõte) on aga tegevus, mille abil osutus saadakse, kuidas vastav mudel konstrueeritakse. See annab arusaamise reaalse objektide, nähtuste kohast, funktsioonidest ja nendega opereerimise viisidest inimtegevuses. Mõiste on nagu asjade saamise, konstrueerimise, nende n-ö loomise ja taasloomise skeem.

Kui 1963. aastal keemia erialal lõpetasid, kas kujutasid ette, millega tulevikus tegeled? Tänapäeval on teadusfilosoofiasse teaduskogemusega huviliste leidmine keeruline. Mis oli see, mis julgustas sind vahetama keemia filosoofia vastu?

Keemiku diplomi ma tõesti sain, aga olin juba diplomitöö teinud füüsikust filosoofi Lembit Valdi juhendamisel («Struktuuri mõistest filosoofias ja keemias»). Tööd tuli kaitsta keemikute nõukogu ees, retsensent oli aga filosoofiakateedri juhataja Mihhail Makarov. Talle mu töö väga meeldis. Mäletan, et sain selle eest auhinna üliõpilastööde konkursil ja vist Makarov tegigi mulle ettepaneku astuda filosoofia aspirantuuri. Tänapäeval on tõesti üsna raske leida teadusfilosoofiasse teaduskogemusega noori. Minu ajal polnud Eestis aga võimalik kohe filosoofia

fiast alustada. Ausalt öeldes pole ma sugugi veendunud, et minust oleks üldse filosoof saanud, kui see eriala olnuks tollal olemas. Minu filosoofiahuvi tekkis just keemiat õppides ja päris kindlasti Lembit Valdi mõjul, kes meile tookord eelviimasel, 4. kursusel filosoofiat õpetas ja rõhutas filosoofia seost teadusega. Kõigile kohustuslik filosoofia viidi kahjuks hiljem teisele kursusele, mis minu arvates polnud hea, sest siis polnud veel õpitavast erialast korralikku teadmist, mis võimaldanuks hakata nägema selles filosoofilisi küsimusi. Põhimõtteliselt on tänapäevalgi võimalik filosoofiasse teadusest tulla, aga filosoofiahuviga tullakse pigem otse filosoofiat õppima. Teadusfilosoofia puhul oleks siiski õigem mõnest teadusalast alustada.

Miks peaks üks loodusteadlane valima teadusfilosoofia kursuse, kui on ette teada, et see ei õpeta teadust tegema?

Jah, «utilitaarsetel kaalutlustel» pole mõtet teadusfilosoofia kursust võtta. N-ö oma lõbuks võib ülikoolis õppida ka hoopiski erialakaugeid vabaaineid. Isegi minu ajal oli see võimalus olemas ja ma kuulasin oma lõbuks professor Vaga kunstiajaloo loenguid. Teadusfilosoofia on ka näiteks keemiatudengile vajalik eelkõige oma lõbuks, aga ma arvan, et ka ikka huvist teaduse vastu laiemalt. Mulle meeldiski, kui ülikooli tuldaks üldse n-ö oma lõbuks häälestusega...

Interdistsiplinaarsuse ajastul pannakse teaduses filosoofiale ja filosoofias teadusele suured lootused, kuid paljud uuringud näitavad, et praktikas on väga

raske ületada distsipliinide vahelisi piire. Töötasid 2011. aastal Helsingis asuvas instituudis Collegium for Advanced Studies, kuidas toomis seal erinevate alade koostöö?

Helsingi kolleegium on väga inspireeriv erialadevaheline uurimiskeskus. Sinna satuvadki need, kellel pole probleeme barjääride ületamisega ja kes on juba pannud suuri lootusi ka filosoofiale eeskätt kui metodoloogiale oma erialal. Direktor, professor Sami Pihlström, on teadusfilosoof. Mulle jäi mulje, et erialade koostöö toimubki seal filosoofia, eriti just metodoloogia tasandil, aga muidugi on seal lihtsalt laiade huvidega inimesed, kes peavad lugu ka erialakaugetest kontaktidest ega mõtle otsese kasu peale.

2008. aasta intervjuus TÜ ajalehele ütlesid, et sulle on sümpaatne naturaliseeritud teaduskäsitlus filosoofias, teaduse uurimine teaduslikult. Oled kirjutanud ka, et naturaliseeritud teadusfilosoofia oleks justkui teadusfilosoofia ilma filosoofiata. Kuidas siis ikka on, kas filosoofia jääb naturaliseerimise järel filosoofiaks?

Eks küsimus ole selles, kuidas filosoofiat mõistetakse. Juba ammu on räägitud filosoofia lõpust, pidades silmas filosoofiat iseseisva alusdistsipliinina, eelkõige metafüüsika-, aga ka epistemoloogiana. Lühidalt öeldes: naturaliseeritud teadusfilosoofia eitabki filosoofiat niisuguse vundamendina teadusele. Aga filosoofia kui refleksioon, järelemõtlemine teaduses kui inimtegevuses toimuva üle, selle üle, kuidas saavad mõistetavaks asjad, millega teadus tegeleb, ning see, mis on teadus ise, filosoofia

niisuguses tähenduses on teaduse enese «sees». Naturaliseeritud teadusfilosoofia, nagu ma seda pooldan, sellise refleksiooniga tegelebki. Selles mõttes jääb filosoofia naturaliseerimise järel filosoofiaks, aga see on niisugune filosoofia, mis ei ole teadusesse kuskilt väljastpoolt sisse toodud ja niimoodi teadusele vundamendiks tehtud ega ka teaduste põhjal kõikehõlmava nn üldteooriana konstrueerida püütud. Samuti ei poolda ma teadusfilosoofiat ilma filosoofiata selles otseses tähenduses, et eitatakse üldse filosoofilist aspekti, st ka «seesmist», teaduses ja teaduse uurimises.

Sellise filosoofia näiteks on teoreetilise konstruktsioonina sinu poolt loodud f-teaduse mudel. F-teadus eristub loodusloost ning sotsiaal- ja humanitaaruuringuist. Nagu oled kirjutanud, on see eriti tõhus mudel keemia kahese iseloomu mõistmiseks. Milliseid eksiarvamusi keemia kui teaduse kohta on võimalik selle mudeli abil vältida?

Keemia kui teaduse kohta on levinuim eksiarvamus, et keemia on päristeadus selles tähenduses ja sel määral, mil ta teoreetiliseks aluseks on füüsika. Et aga keemia täielikult füüsikale taandamise lootus ei kipu täituma, siis peaks mõnede keemiafilosoofide meelest keemia saama üle oma alaväärsuskompleksist füüsika suhtes ja rõhutama enda omapära. Kõik teadused ei pea olema füüsikasarnased. Näiteks bioloogia puhul on see enam-vähem üldtunnustatud vaade, kuigi üht-teist füüsikasarnast on sealgi. F-teaduse mudel tuleb appi kui teoreetiline mudel, kui idealiseeritud objekt teadusest enesest,

analoogiliselt sellega, nagu teadus rakendab oma uurimisalas idealisatsiooniprotseduuri ja modelleerimist. F-teadus kui mudel on füüsikasarnane, aga mitte lihtsalt füüsika, nagu see n-õ empiirilisel eksisteerib.

F-teaduses on püütud välja tuua ja mõista, mis teeb füüsika etaloniteaduseks ja mis roll on öieti niisugusel etalonil, kas üldse või kuidas ja mil määral on see rakendatav kõigele, mida nimetatakse või on nimetatud teaduseks. Ega teadus ei ole ju lihtsalt füüsika, loodusseadus – füüsikaseadus, teaduslik teooria – matemaatiline füüsikateooria... Aga kas see tähendab, et tuleb ka lahti öelda füüsikast kui teaduse etalonist? Kas näiteks keemias on loodusseadused ehk teadusseadused teistsugused kui füüsikas? Ma leian, et kindlasti mitte. Vale on otsida keemia (või mis tahes muu valdkonna) kui teaduse eripära sel alusel, et selles võivad teadusseadused olla teistsugused kui füüsikas, vaatamata sellele, et loodusseadust ei saa samastada füüsikaseadusega. F-teadusel on oma eeldused ja piirid, f-teadus tegeleb üksnes nende asjadega, mida ta ise loodusseaduste objektidena konstrueerib. Ka keemias on nii, ent tal on veel teine, nn looduslooline ehk kirjeldav-klassifitseeriv-ajalooline aspekt (mis on iseloomulik nt klassikalisele bioloogiale või geoloogiale), sest keemia uurimisobjektiks on ained, nende identifitseerimine, klassifitseerimine, ühtedest ainetest teiste saamine, sõltumata sellest, mil määral saab kõike seda f-teaduslikult modelleerida. F-teaduslik konstrueerimine ja modelleerimine toimub keemias ainete kontekstis. Selles see kahe- ne iseloom seisnebki. (U)

Värvika taustaga Jaan Einasto teab maailma saladusi

2. detsembril esitles TÜ audoktor Jaan Einasto ingliskeelset raamatut tumeda aine ja kosmilise võrgu lugudest. Raamatus põimuvad omavahel tänapäevase kosmoloogilise maailmapildi aluseks olevad avastused Eesti ajaloo ja Einasto perekonna looga.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Jaan Einasto on Tartu ülikooliga olnud seotud juba 70 aastat. 13-aastasena isalt jõuluingituseks saadud raamat astronoomilistest vaatlustest viis poisi Tartu tähetorni ning professor Taavet Rootsmäe võttis noore huvilise oma astronoomialoengusse tudengite kõrvale.

«Mind võeti väga hästi vastu,» meenutab Einasto. Isegi nii hästi, et kui tudengid Saksa sõjaväkke võeti, jätkas professor loengute andmist – kuigi kuulajaks oli vaid tollal 14-aastane Jaan. Pärast iga loengut arutas professor räägitut poisiga ka edasi. Selline inimlik suhtumine järelkasvu on Einasto sõnul astronoomide hulgas siiani säilinud.

Oluline on vaid see, et tudengi ja õpetaja vanusevahe ei oleks liialt suur. «Mida varem noored lõpetajad ise õpetama hakkavad, seda parem!»

Kui Einasto lõpuks ise tudengiikka jõudis, oli üheks esimeseks ajaks üliõpilaste astronoomiaringi asutamine 1948. aasta sügisel. Kuigi sarnaseid huviringe oli loodud ka varem, olid kõik need ühel hetkel pooleli jäänud. Einasto asutatud grupp jäi aga järjepidevalt tööle ning sellest

on tänaseks välja kasvanud Eesti astronoomia selts.

«Alguses oli asja eesmärk lihtsalt tudengeid ühendada. Tol ajal oli üliõpilaselu arendamiseks kaks võimalust: komsomol või üliõpilaste teaduslik ühing,» seletab mees. Just ÜTÜ raames sai võimalikuks saksa kultuuriruumiga Eestis üliõpilaste mittepoliitilise koondumise traditsiooni jätkamine.

OLULINE KOLIMINE SAI TEOKS

Astronoomia muutus järjest populaarsemaks ning kohalike astronoomide tase paremaks. Tekkis idee observatoorium viia Tartust välja, kohta, kus linnatuled ja melu uurimustööd ei segaks. 1953. aastal saavutati suur läbimurre: liidu astronoomiateadust koordineeriv Astrosovet oli nõus pidama väljasõiduistungit Tartus.

Tähtsatele külalistele tutvustasid kohalikku uurimistööd kohalike teadlaste kõrval ka tudengid. Astrosovet hindas taseme piisavalt kõrgeks ning kiitis uue observatooriumi rajamise heaks. Selle asukoha otsimise võttis Einasto enda peale.

«Sõitsime Ene (Ene-Margit Tiit – toim) ja mu naisega jalgratastel Tartu ümbruse umbes 50 kilomeetri raadiuses läbi ja leidsime, et kõige parem koht oleks Elva suunal Tõraveres,» jutustab ta. Otsingutel tuli silmas pidada, et koht oleks ehitustööks piisavalt lage ja paremate vaatlustingimuste jaoks piisavalt kõrgel.

Samuti oli oluline, et lähedal poleks sood, mille udu vaatlusi segaks ning et ühendus raud- ja maanteega oleks hea, aga mitte liiga lähedane. Täpselt nii sai ka valitud. Astronoomid said Tartu

tähetornist ära kolida 1961. aastal ning kolm aastat hiljem avati Tõravere observatoorium ka külastajatele.

Uus asukoht avas ka uued võimalused teadustööks. 1974. aastal näitas Einasto koos Ants Kaasiku ja Enn Saarega, et peale tavalise aine on galaktikatel ulatuslikud nähtamatust ainest ümbrised. Hiljem sai see aine termini tumeaine.

«Tumeaine ja universumi avastamise teemal on kirjutatud mitmeid väga häid käsiraamatuid ja õpikuid, ent teemat käsitlevaid uurimusi on vaadatud pigem ühekülgsest, tuginedes peamiselt USA-s tehtud uurimistööle,» räägib Einasto.

Et mees on tumeaine uurimisega isiklikult seotud, otsustas ta sellest teistlaadi raamatu kirjutada. 2006. aastal ilmus tema sulest eestikeelne «Tumeda aine lugu» ning just äsja ingliskeelne «Dark Matter and Cosmic Web Story».

RAAMAT RAHVUSVAHELISELE LUGEJALE

Einasto kinnitab, et tegu on kahe eri teosega. Teema on küll sama, aga ülesehitus täiesti erinev.

«See on mõeldud rahvusvahelisele lugejale,» ütleb ta uue raamatu kohta. Viis, kuidas astrofüüsik tumeda aine avastamise lugu kirjeldab ja ka taust on teised. Lisaks on sellel ka teine osa, mis räägib universumi struktuurist.

Einasto sõnul on mõlemad lood tegelikult pikemad kui raamatus kirjas. Selliseid avastusi ei tehta ühe ropsuga, need nõuavad pikki uuringuid ja samm-sammulist kontseptsiooni arendamist. Kui avastatakse näiteks uus keemiline element, siis see maailmapilti ei muuda. Küll teeb

seada aga miski, mis sunnib muutama arusaama terve universumi toimimisest.

«Sellised protsessid on alati valulised. Üleminekuperioodil käib uue ja vana kontseptsiooni vahel sõda või pigem diskussioon, kus mõlema poole esindajad üritavad oma seisukohti välja tuua ja selgitada. See ei tähenda, et vana on täiesti vale või paha, mõlemal poolel on alati oma mõistlikud argumendid,» seletab akadeemik.

Protsessidest võtsid osa paljude maade teadlased, kuid Einasto raamat keskendub eelkõige meie teadlaste leidudele ja mõtetele. Samuti on raamatusse on põimitud Eesti ajalugu ja olud, mida välismaalased ei tunne.

See on ka lugu Tartu observatooriumist ja sellest, kuidas Eesti teadlaskond osales okupeeritud ja annekteeritud Eesti vabastamisprotsessis. Ühelt poolt teeb see lugemise pikemaks ja raskemini jälgitavaks, aga mööda ei saa minna sellest, et teadust teevad inimesed, kellel on oma sotsiaalne elu.

Einasto tõdeb, et lõpuks on see ka tema perekonna lugu. Oma sugupuu uurimine on talle toonud mõneski mõttes veel suuremaid üllatusi kui maailmaruum.

Tema vanavanemad olid ärkamisajal aktiivsed rahvavalgustajad. Vanaisa oskas vabalt eesti, saksa, läti ja vene keelt ning vahendas ajaleheartikleid tõlkides eri piirkondade kultuurisündmuse ja avastusi. Kasuvanaema oli aga kirjanik ja haridustegelane Lilli Suburg.

Kui Einasto geograafist isa pensionile läks, hakkas ta koos tädiga pere sugupuud uurima. Et elektroonilisi andmebaase veel

polnud, said nad infot peamiselt kirikuarhiividest. Eestis on tavaline, et pere sugupuud uurides on raske Põhjasõjast kaugemal minevikku vaadata, sest paljud andmed hävinesid sõjas.

Kui uuemal ajal hakkas sugupuud uurima ka Einasto vennatütre mees, tuli emapoolse vanaema pere kohta välja nii mõndagi põnevat.

ÜLLATUSI TÄIS AJALUGU

«Ma teadsin, et mu emapoolse vanaema oli saksa soost, tema isa oli tavaline kohalik sakslane, klaasimeister. Aga selgus, et ta oli aadlisoost!» muigab Einasto. Et sellistel juhtudel on preside-med hoolikalt üles tähendatud, oli võimalik ajas veel kaugemal minna. Ühe pere haruga jõuti välja saksa ordurüütlineni.

Tuli välja, et Einasto üks esiisa oli Põhja-Saksamaalt pärit kõrgaadlik, kelle kaudu viisid vereliinid nii viikingite, hunnide kui ka roomlaste ja isegi egiptlas-teni välja.

Tuleb välja, et antiikajast kuni keskajani ei ole ühtegi suurt impeeriumi, mille mõned keisrid või vaaraod ei oleks tema kauged esivanemad, tunnistab Einasto ja kinnitab, et see löi ta täiesti pahviks. Loetus on muljetavaldavad nimesid: Novgorodi ja hiljem Kiievi vürst Rjurik, Jaroslav Tark, Aleksander Suur, hunn Attila jne.

«Seda kõike tuleb aga huumoriga võtta. On väga suur juhus, et nii läks,» naerab mees ise. Kui tema vanaisa oleks abiellunud mõne muu naisega, oleks sugupuu hoopis kesisem ja eellaste üle oleks üllatunud keegi teine.

Ka Einasto saab omalt poolt väarikale sugupuule väikese vindi

lisada: 2009. aastal nimetati mehe 80. sünnipäeva puhul tema järgi päikesesüsteemi väikeplaneet number 11 577. Asteroid Einasto avastati 1944. aastal ja see teeb tiiru Päikese ümber kolme aasta ja kümne kuuga. Nimekaimust rääkides muigab mees, et tegelikult on tegu väga väikese taevakehaga, millesarnaseid on leitud kümneid tuhandeid.

Tagasi kohalikule astronoomialainele siirdudes ohkab Jaan Einasto tõsiselt: Tartu õnnetus on see, et nõukogude aja lõpul meelitati paremad üliõpilased mujale õppima ja töötama. Kuna oli suur ümberkorralduste aeg, siirduti väga erinevatele ja tulusamatele elualadele.

UUE LAINE KERMIMISE AEG

«1990. aastatel valis enamik andekaid noori erialad, kus oli näha kiire rahaline sissetulek,» jutustab mees. Ka need, kes alguses füüsikat õppima tulid, hakkasid suures osas hoopis arvutiteadusega tegelema. Mujal maailmas olevatki nii, et vähem kui 10% astronoomiat õppinud jäävad sellele alale truuks. Laiu teadmisi nõudev ala võimaldab tegeleda ka palju muu, näiteks panganduse, analüütika või ärijuhtimisega.

Einasto sõnul on nimetatud aeg süüdi selles, et praegu haigutab Eesti astronoomide seas umbes 20-aastane auk. Niinimetatud vana laine noorimad on ligi 50-aastased ja uue laine vanimad kolmekümnendates. Küll on uute hulgas palju tublisid inimesi, kes tegelevad ka õpetamise ja juhendamisega. Maailma mastaabis on nad aga veel liiga noored, et formaalses teadussüsteemis liidrid olla.

«Tuleb anda aega, et noor

kasvav põlvkond hakkas kaela kandma,» ütleb akadeemik. Kosmoseteaduse tehnilise poole arendamine EstCube-1 näitel on juba erakordselt häid tulemusi andnud. Seda nii teadustöös kui ka koostöös kõrgkoolide ja ettevõtetega.

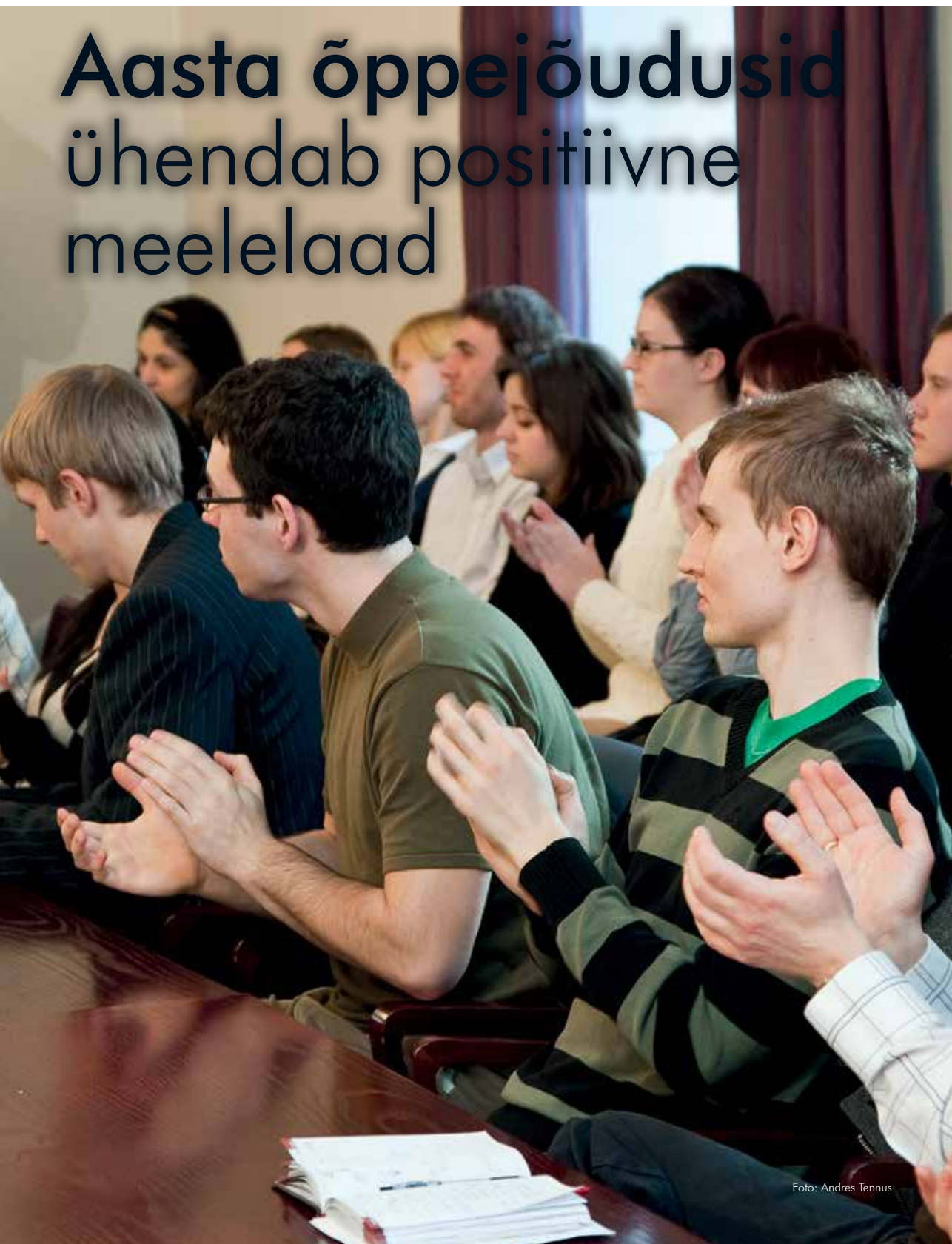
Tänapäeval ilma koostöötä teadust teha ei saa, on Einasto kindel. Nõukogude ajal üritasid tartlased küll võimalikult palju oma teleskoobiga teha, aga meie kliimas on liiga ebastabiilsed ilmad. Paratamatult tuleb kasutada mujal saadud vaatlusmaterjale. Olulisemad andmed tulevad üksikutest observatooriumidest, kus on eriti head teleskoobid ja vaatlustingimused.

«Need asuvad võõndis, mis on kahel pool ekvaatorit umbes 20.–30. laiuskraadil,» teab enam kui sadat observatooriumit kõigil mandritel külastanud astrofüüsik. Väga heade tulemuste saamiseks peab teleskoop olema kõrgel ja ilmad selged.

Näiteks põhjapoolkera parim koht uurimisandmete saamiseks olevat Hawaii saartel 4 km kõrgusel kustunud vulkaani otsas, lõunapoolkeral aga Tšiili mägedes. Ka tähefüüsika olulisemad tööd tehakse nende parimate teleskoopidega. Väikesed on pigem harjutamiseks, et oleks võimaline suure teleskoobiga töötama.

Einasto loodab, et ka noori tulevasi teadlasi innustab võimalus millegi suurema poole edasi liikuda ja uusi teadmisi koguda. Ka äsja ilmunud raamatuga soovib ta noori uudishimulikkusele kutsuda. «Uudishimu on omane kõigile elusolenditele ja on üks elu tähtsamaid omadusi – ilma ümbrust tundmata ei suuda me õigesti tegutseda.»

Aasta õppejõudusid ühendab positiivne meelelaad

Signe Ivask

signe.ivask@ut.ee

Igal aastal tõstab Tartu ülikooli akadeemiline perekond enda hulgest esile õppejõudusid, kellega on üliõpilased eriti rahul. Tänavu kiitsid tudengid Krööt Kaljusto-Muncki (*humaniora* valdkond, inglise keele õpetaja), Kristel Ruutmetsa (*socialia* valdkond, inglise keele didaktika lektor), Toomas Tammaru (*realia et naturalia* valdkond, zooloogia professor) ja Innar Tõru (*medicina* valdkond, psühhiaatria vanemassistent). Aasta õppejõud valgustavad pisut, milliseid didaktilisi meetodeid nad kasutavad, kuidas oma loenguid meelde jäävaks teevad või millisel viisil oma positiivset meelelaadi värskena hoiavad.

Kui pikalt olete õppejõuna tööd teinud?**Toomas Tammaru (TT):**

Regulaarses õppetöös osalen kolmeteistkümnendat aastat, võlunud ongi eelkõige ehk eduka õppimise ja õpetamise episoodid. Ise olen õppinud üllatavalt palju: vajadus õpetada sunnib asju enda jaoks võimalikult selgeks mõtlema. Taas olen selles protsessis avastanud, et mu varasem arusaam pole olnud päris õige. Olen püüdnud õpetada eelkõige oma erialale iseloomulikku mõtlemisviisi, mida siiski ei saa teha fakte vältides.

Kristel Ruutmets (KR):

Õppejõuna olen töötanud alates 1997. aastast ning õpetanud nii üldist kui ka erialast inglise keelt eri tasemetel, suulist väljendusoskust ning tulevastele I ja II kooliastme õpetajatele mõeldud inglise keele didaktikat ja maalugu. Mind on paelunud töö

vaheldusrikkus ja paindlikkus, praktilise suunitlusega õppeained ning võimalus näha, kuidas üliõpilased õpitut oma koolipraktikas rakendavad.

Innar Tõru (IT): Hea küsimus, ma arvan, et 2001. aastast. Aasta õppejõud olen esimest korda.

Krööt Kaljusto-Munck (KK-M): Keeleõpetajana töötasin juba üliõpilasena. Keelekeskusesse tulin tööle 1992. aastal kohe pärast ülikooli lõpetamist ja töötasin seal 1996. aastani, seejärel kolisin Taani. Ülikooli ja keelekeskusesse tulin tagasi 2011. a sügisel.

Kas oli aimata, et tiitel tuleb õuele?

IT: Tegelikult oli see üllatav. Oma igapäevatööd tehes sa ei mõtle, et keegi jälgib või hindab sind. Pole olnud sellist tunnetki, et mingisugune võistlus või konkurss käib. Kahtlen, et keegi üldse teeb seda tööd selleks, et saada aasta õppejõu tiitlit.

KK-M: Tundus ulmelise asjana. On ikka räägitud, et keeleõpetajatele tuleb nagunii hea tagasiside ja et see polegi nagu õige õpetamine. Vaadates aastat, siis oli kaks head semestrit. Mina ei saa ka alati nii kõrgeid hindeid. Möödunud aastal olid mul anda peamiselt valikained, seetõttu oli rahulolu kõrgem. Kohustuslike ainete puhul on tagasiside alati kriitilisem

Mis teeb ühest õppejõust hea õppejõu?

TT: See on küsimus pigem üliõpilastele. Küll julgen kuulutada arusaama, et ülikoolist teeb ülikooli see, et siin õpetavad tegevteadlased.

KR: Äärmiselt keeruline vastata. Oletan, et tegu on sobiva

kombinatsiooniga ametialastest teadmistest ja oskustest ning isikuomadustest, mida on võimalik rakendada sobiva sihtrühma peal. Peale selle pidev enesetäiendus ja -analüüs. Kõik see võiks viia olukorrani, kus reaalne õppetöö kattub õppejõu ettekujutusega heast ja efektiivsest õppetööst või on sellele ligilähedane.

IT: Õppejõu töö on minu meelest nagu dirigendi- või näitlejatöö, mis sõltub väga palju auditooriumist. Sa võid olla väga hea näitleja, aga kui auditoorium sellest ei huvitu, mida sa teed, siis etendusega imet ei sünni! See, et sain aasta õppejõu tiitli, on minu meelest paljude asjade kokkulangemine. Inimesed, kellele minu õpetamisstiil meeldis, olid tänavu aktiivsemad kui need, kellele minu lähenemine ei pruukinud meeldida.

Mida te enda õpetamisstiili juures silmas peate?

IT: Mõni õppejõud võib rohkem olla dialoogi pidaja, teine asetab rõhu akadeemilisele aspektile ja kolmas püüab õpetatavat materjali siduda igapäevaeluga. Mõtlen sellele, et informatsioonitulvas, mida tudengitele edastatakse, ei ole otstarbekas laskuda ülipeentesse detailidesse. Püüan loengus tudengitega kontakti hoida. Nagu ma juba ütlesin, hea etenduse jaoks on tarvis huvitunud publikut ja nende motivatsiooni tuleb hoida. Lähen loenguruumi tudengite ette ja püüan põleda. Äratada vaimu ja kirge! Inimlik külg psühhiaatrias tekitab emotsioone ja on tudengite jaoks ehk kaasahaaravam kui mõni teine distsipliin.

KK-M: Tasub mõelda oma headele õpetajatele ja mis nende tundides meeldis. Mõtlen tihti

näiteks oma inglise, rootsi ja vana-kreeka keele õpetajatele, kelle tunnist läksin kiiruga bussi peale, et kodus võimalikult kärmelt õppimisega peale hakata. Need õpetajad olid eelkõige inimestena lahked ja väga targad. Head õppejõud löid positiivse õppimiskeskonna, mis mulle üliõpilasena meeldis. Taanis Århusi ülikoolis õppides meeldis mulle, et ülesandeid tuli lahendada väikestes rühmades. Õppisin hindama hea rühmatöö dünaamikat ja proovin seda kasutada ka oma keeletundides.

KR: Püüan piisavalt põhjalikult kavandada ja ette valmistada, et õppetöö sujuvalt laabuks. Õppetöö ajal säilitada rahuliku ja heatujulise meele, aktiivsuse ja tegevustes vaheldusrikkuse. Näha üliõpilastes partnereid, kellega suheldes olla avatud, salliv ning võimaluste piires kompromissialdis. Hoida kinni tähtaegadest ja lubadustest.

TT: Eelkõige pean oluliseks positiivse õhkkonna loomist. Õhkkond tekib suhtlemis- ja suhtumisstiili kaudu. Püüan olla maksimaalselt avatud ja pingevaba – just see viimane alati muidugi ei õnnestu, aga üks pikapeale läheb paremaks. Suhtumisstiili osas püüan kõigepealt jätta mulje, et võtan ise asja tõsiselt, õnneks ma selleks väga palju teesklema ei peagi. Teiseks loodan, et kui kogeda, et õppejõud on kursuse õnnestumise nimel tööd teinud,

Hea üliõpilane teab väga palju, seega on ka pisut ohtlik. Isegi, kui oled oma kitsal alal väga hea, siis õpetama pead sa pisut avaramat välja.

inspireerib see üliõpilasi samaga vastama. See viimane lootus pole siiski just väga suur: mäletan, ega ma ise küll osanud üliõpilasena aru saada, et õppejõud ka tööd teevad ning ei suutnud seda siis ka hinnata. Vaevalt, et tänapäeval on asjad väga teisiti.

Missuguseid takistusi olete oma töös pidanud tundma?

TT: Ajapuudust muidugi, mis muud. Professori ametis ei saa kuidagi rohkem kui viiendikku energiast otseselt õpetamisele kulutada, sellega tuleb hakkama saada.

Missuguseid põnevaid hetki on õppejõuna ette tulnud?

IT: Hea üliõpilane teab väga palju, seega on ka pisut ohtlik. Isegi, kui oled oma kitsal alal väga hea, siis õpetama pead sa pisut avaramat välja. Õppejõududel on sageli väga laiad teadmised, küll aga tuleb hetki, kus keegi auditooriumis teab mingi muu konkreetse asja kohta rohkem ning ta küsib nii, et lihtsalt ei oska vastata. Küsimus on selles, kuidas käituda, kas vihastuda, tunnustada või proovida koos auditooriumiga jõuda lahenduseni.

KK-M: Ülikool pakub üliõpilastele tegelikult meeletult palju, ent tudengid peavad ise ka tahtma. Oma kohustuslikel inglise keele kursustel ütlen tudengitele, et neil on väga hea inglise keele tase, sest nad on just äsja sooritanud riikliku inglise keele eksami väga kõrgele tulemusele. Soovitan neil kohustuslikes inglise keele tundides käimist vaadata võimatusena, kuidas oma väga head taset hoida.

Kas teil on ette tulnud hetki, mis on jalust niitnud, kuid

lõpuks siiski andnud indu edasi liikuda?

TT: Jalust niitmist pole õnneks juhtunud. Eks see muidugi massendust tekitab, kui satun järjest lugema kolme väga nõrka eksamitööd – oh mille nimel ma küll oma aega raiskasin –, kuid kui kolm järgmist tööd juhtuvad tugevad olema, läheb tuju jälle paremaks. Jalust niidaks ehk see, kui õppekava muutuse või muu sellise tõttu peaksin oma ainetest loobuma, eks neid ole nüüd üle kümne aasta arendatud nagu oma lapsi.

KK-M: Alati ei tule positiivne tagasiside, möödunud semestril oli näiteks keegi, kes lõpetas kursuse ja andis tagasiside läbivalt «pigem mitte», kuid ka see käib asja juurde. Kõigile ei saa ega tohigi meeldida. Asi, mida teen, peab minu jaoks olema mõtestatud. Hea õppematerjaliga on kerge töötada, aga kui kogu kursus tuleb endal kokku panna, nagu sageli erialakeele kursuste puhul, siis on kõige suurem töö vaja ära teha enne klassi ette jõudmist.

IT: Tagasisidega on nii, et see on metodoloogiliselt kallutatud. Sinna lähevad kirjutama ilmselt need, kellele väga meeldis või siis hoopis need, kellele ei läinud üldse korda ja siis nad kirjutavadki midagi sellist, mida sa võib-olla ei tahaks teada saada. Tõenäoliselt suur hulk ei viitsi arvamust avaldada. Kõigile ei saa meeldida, sa pead lähtuma nendest väärtustest, mida õigeks pead, ja lootma, et see sobib ja läheb korda paljudele.

Kas teil on tulnud ette üle oma varju hüppamist?

TT: Seda pole vist juhtunud. Pean ennast üsna plaanipäraseks tegutsejaks ja orienteerun pigem kriisiolukordade vältimisele, kui

nende elegantsele lahendamisele. Siiski tuleb meelde, kui lindude populatsioonidünaamika loeng sai tehtud 400-leheküljelise raamatu põhjal ühe nädalavahetusega. Päris hea sai, siia maani kasutan ilma suuremate muutusteta.

Mida olete õppejõuna tudengite peal katsetanud?

KK-M: Inglise keele tundides kasutame The Guardiani artiklite põhjal koostatud lugemisharjutusi. Rootsi ja taani keele tundides kuulame hääldusharjutustena Youtube'ist laule, vaatame uudiseid ja katkendeid telesaadetest. Kuna meil keelekeskuses on vapustavalt hea tehnikaga keeleklassid, siis on kõik võimalik. Küll aga peab see tegevus olema selles mõttes õigustatud, et ei tohi ajaliselt rohkem täita kui ainult illustriivset rolli. Kui keegi küsib mingi riideseme või roa kohta, siis seda saab kohe guugeldada ja üliõpilastele näidata. Visuaalseerimine aitab minu meelest keeleõppele väga hästi kaasa.

IT: Loengut on võimalik väga erinevalt pidada. Loengutes ja seminarides kasutame patsientide abi, nad räägivad tudengitele oma probleemidest ja muredest – see teeb materjali kohe elusaks. Kindlasti toob see sisse inimliku dimensiooni ja tõmbab emotsionaalselt kaasa.

TT: Kui, siis seda, kas loengute täistekstide vaba kättesaadavus vähendab oluliselt loengute külastatavust. Ei ole vähendanud. Kaks võimalust: kas tekstid on kehvad või on siiski ka suulisel loengul mingi lisaväärtus.

Milline on hea tudeng?

TT: Hea üliõpilane kasvab võimalikult kiiresti välja koolilapse rollist. Koolis on ehk osalt para-

tamatu, et õpilaste ja õpetajate vahel on rindejoon, sellisest suhtumisest peaks ülikoolis kähku üle saama.

KK-M: Ta käib iga kord kohal, on korralikult ette valmistunud ja küsib täpseid ja põnevaid küsimusi. Mõni küsimus on isegi selline, et pean vastuse välja uurima järgmiseks korra, ei hakka kohe huupi pakkuma. Ta on üliõpilane, kelle puhul ei taha, et ta jalutaks loengust minema tundega «oleks võinud selle materjali kodus omandada». Tundi tulemine ja tunnis kaasa töötamine on tema jaoks oluline ja ta oskab seda hinnata.

KR: Ta teab, miks ta ülikoolis õpib ning liigub sihikindlalt valitud eriala suunas. Ta on suhtlemis- ja koostööaldis, uudishimuliku meele ja loova lähenemisega, töökas ja kohusetundlik, endast ja teistest lugupidav.

IT: Minu meelest ei ole olemas halba õppejõudu, on olemas halb õpilane. Mõni õppejõud teeb midagi, mida vaatad, et selline tahaksin isegi olla. Mõni õpetab selliseid asju, millele vaatad, et seda ei tahaks küll teha, siis saadki neist edaspidi hoiduda. Igal juhul on tudengil õppejõududel midagi õppida. Hea üliõpilane õpib igal pool midagi, aga eelduseks on see, et ta on motiveeritud ja uudishimulik.

Mulle meeldib, kui nad on huumorisoonega. Valikainete puhul on näha tudengite kirglikust, kohustuslike ainete puhul tuleb see kirg tudengites ehk ise tekitada. Motiveeritud, aktiivsed ja julged tudengid, kes avaldavad arvamust ja pakuvad kohati välja liiga innovaatilisi ideid, on head üliõpilased. Neid ei tasu maha materdada, pigem tunnustada.

Mis hoiab teid õppejõuna innukana?

KR: Innukad ja motiveeritud ning motiveerivad üliõpilased, võimalik, et oma osa lisab ka mu positiivne meelelaad.

TT: Kolm asja. Nendeks on loomupärane huvi ülesandeid lahendada, psühholoogiline inertts ja abstraktne kohusetunne. Kohusetunne sünnib sellest, et saan ju oma põhitööna maksumaksja raha eest teha seda, mida ma siin maailmas tegelikult kõige rohkem tahangi teha ehk putukaid uurida. Seetõttu tunnen vajadust anda vastu ka midagi käegakatsutavat kui Hirschi indeks. Muidugi ei pea ma ka sellesse investeerimist kindlasti vähetähtsaks ressurside kulutamise viisiks.

KK-M: Keeleõpetaja on hea olla, sest keeli tahetakse õppida. Üliõpilased, kes tulevad keeli õppima, on huvitavad ja targad noored inimesed, nendega suhtlemine võib päeva värvilisemaks muuta. Kui tund läheb hästi, annab see väga palju energiat. Igapäevane mitme klassitäie üliõpilaste ees seismine nõuab lugupidamist nende vastu ja selle töö armastamist.

IT: Mul on üks asi, mida olen püüdnud järgida. Kutsun seda sallivuse printsiibiks. Ma saan aru, et minu jaoks on psühhiaatria põhiteemaks, millele praegu keskendun. Tudengitel on niivõrd palju erinevaid distsipliine, mida nad peavad korraga omandama, mistõttu ei pruugi nad olla psühhiaatriast nii vaimustunud kui mina. Kui mõni haigutab tunnis, siis püüan näha laiemat konteksti: ta on võib-olla kooli tulnud öövahetusest või hoopis ööklubist. Kui ta hommikul haigutab, siis näib see möödapääsmatu nähtusena. Võtan seda kui loomulikku osa elust. ☺

Sport ja kultuur teenivad ülikoolis samu huve

Järgmise aasta Tartu ülikooli eelarves on traditsiooniliselt kindel koht ka kultuuri- ja sporditegevustel. Summad, mis neile kahele valdkonnale eraldatakse, ei tähenda aga sugugi ainult professionaalsete tegijate toetamist. Tegelikult on ülikoolile kõige tähtsam luua liikmeskonnale võimalused huvitegevuseks.

Merilyn Merisalu
Signe Ivask

Oluline osa otsustamises, mida ja kui palju ülikool liikmemaksude tasumisega toetab, on mõlema valdkonna arengukaval. Huvitegevuse eest vastutavad mittetulundusühingud TÜ akadeemiline spordiklubi ja Tartu üliõpilasmaja on teinud järgnevateks aastateks varasemast põhjalikumad ja sarnastele alustele toetuvad arengukavad.

Ülikooli kantsleri Andres Liinati sõnul on uutes arengukavades senisest konkreetsemalt välja toodud sihtrühmad, kellele MTÜ-de tegevus on suunatud. Mõlemal juhul on esmatähtis ülikooli aktiivne liikmeskond ehk üliõpilased ja töötajad. Samuti on täpsemini kokku lepitud, milliseid teenuseid neile osutada.

«Oluline on ülikooli ja üliõpilaste kultuuri- ja sporditraditsioonide hoidmine. Me toetame Tartu ülikoolis sportimist ja kultuuri üleüldiselt, mitte ainult seepärast, et koguda

professionaalsete tegijate toel endile kuulsust,» kinnitab Liinat. Pigem püüavad ülikool ja mittetulundusühingud oma vahendite abil aidata ja pakkuda ülikooliperlele võimalusi jätkata või alustada uut tegevust. Seda nii harrastajate kui ka professionaalsetel tasemel, kuid oma ala tippudega konkureerimine ei ole kindlasti eesmärk omaette.

HARRASTUS VÕI PROFITEGEVUS?

Harrastusliku ja professionaalse tegevuse vahel valikute tegemine on alati olnud dilemma nii kultuuritegevuse kui ka spordiklubi jaoks. Kantsler tunnistab, et pürgimine täiuslikkuse poole on arusaadav, kuna ülikooli mitmed kollektiivid on oma valdkonnas väga heal tasemel.

«Aga endale tuleb aru anda, et suund professionaalsusele võib minna vastuollu organisatsiooni enda olemuse, põhimõtete ja ressursidega. Näiteks ei pea meie sümfooniaorkester olema võrreldav Berliini filharmoonikutega. Peame olema realistid,» ütleb ta.

Kui harrastajate tase muutub

professionaalseks, on see ühest küljest suur au ja tunnustus, teisalt aga tekitab valdkonna sees ka tõsise dilemma. Kui avalikkuse huvi ja ootused suurenevad, peaks justkui veel kõrgemale püüdlema. Samas ei tohi see areng tulla aga teiste kollektiivide arvelt.

Kantsler toob näiteks spordiklubi ja Rocki korvpallimeeskonna. Aastal 2000 võttis spordiklubi kohustuse arendada oma katuse all füüsiliselt ja organisatsiooniliselt Tartu tippkorvpalli, tänaseks päevaks on see kohustus ja avalikkuse ootused aga selgelt vastuolus meie võimalustega.

Kuigi korvpallimeeskonnal on palju toetajaid, on viimasel kaheksal aastal eelarve defitsiidi katnud spordiklubi. Selle hooaja prognoositav defitsiit on suurusjärgus 80 000 eurot. Liinat leiab, et kui meil ei õnnestu leida rohkem toetajaid, on see teiste spordialade vastu ebaõiglane. Ülikool korvpallimeeskonda otse rahaliselt ei toeta. Kui arvestada ülikooli liikmemaksu osaga spordiklubi tuludes (40%) ning sellega, et spordiklubi peab ka

Ülikooli spordi ja kultuuri rahastamise struktuur 2012. a andmete põhjal

	SPORDIKLUBI		ÜLIÕPILASMAJA	
	summa	osakaal	summa	osakaal
Tulud kokku	2 639 121		423 236	
sh ülikooli(de) liikmemaksud	1 053 009*	39,9%	302 000**	71,4%
Kulud kokku	2 596 979		379 401	
sh üür TÜ-le	191 735	7,4%	35 995	9,5%
haldus jm ülalpidamiskulud	802 521	30,9%	179 464	47,3%
otseeraldised aladele/tegevustele	1 602 703	61,7%	67 516	17,8%
<i>Spordiklubi 2013. a liikmemaks 906 000</i>		<i>Üliõpilasmaja 2013. a liikmemaks 252 000</i>		
<i>Spordiklubi 2014. a liikmemaks 948 000</i>		<i>Üliõpilasmaja 2014. a liikmemaks 264 000</i>		

* Sisaldab erakorraliste projektide maksumust. ** Sisaldab ka maaülikooli panust 50 000€ suurus.

sellel aastal eelarve tasakaalu viima oma sisemiste ümberjagamiste kaudu, siis oleks ülikooli kaudne panus Rock eelarvesse ligi 87 000 eurot. Kui aga leida puudevale osale lisakatteallikaid, siis vaid 56 000 eurot.

«Rocki defitsiiti oleme suutnud viimastel aastatel vähendada. Rohkem kulusid me aga kokku hoida ei saa, sest kvaliteet ja võidud on Tartu korvpallisõprade jaoks väga olulised.»

KOOSTÖÖ TÄHTSUS

Lahendus võiks olla Rocki muutumine ülelinnaliseks projektiks. Kui Tartu linn oli alguses selle poolteist aastat välja käidud idee poolt, siis nüüdseks on kohalik omavalitsus oma meelt muutnud. Ideaalis aga ei peaks ülikool tegelema profimängijate leidmise ja palkamisega, vaid võiks keskenduda hoopis üliõpilaskorvpallile nagu TTÜ, kelle meeskond on praegu Eesti meistrivõistlustel kolmandal kohal.

Spordiklubi jaoks on olulised eelkõige heade õpitulemustega tublid üliõpilassportlased. Alates sellest sügisest annab spordiklubi

igal aastal välja kuni viis spordistipendiumi, et motiveerida tudengeid õppimist sportimisega ühendama.

Rahvusülikoolina on Tartu ülikoolil roll ka üliõpilastraditsioonide järjepidevuse tagamisel. Kui spordiklubi on tänaseks juba 105 aastat vana, siis Tartus on tudengid laulnud ja pilli mänginud juba enam kui 200 aastat. Samuti annavad nii spordi- kui ka kultuurikollektiivid ühiste tegevuste kaudu hea võimaluse hoida vilistlasi ülikooliga seotuna.

Spordiklubi pakub praegu võimalust tegelda 17 spordialaga, üliõpilasmaja hoolitseb aga 12 kultuurikollektiivi, lisaks ka Y-galerii käekäigu eest. Kultuurivaldkonna finantskohustusi jagab TÜ koos maaülikooliga.

«Tõsi, liikmemaksude puhul on erinevus mitmekordne, sest kohustused on jaotatud proportsionaalselt tudengite arvuga,» ütleb Liinat. Laiemapõhjalise koostöö näitena on üliõpilasmaja kultuuritegevus aga väga positiivne eeskujud, mida võiks laiendada ka spordiklubile.

Mitme kõrgkooli koostöö tähendab ka võimalust linnaga

intensiivsemat ja konkreetsemat koostööd teha. Näiteks on Tartu linn pakkunud välja mitmeid variante, kuhu võiks rajada uue üliõpilasmaja, mis lahendaks kultuurikollektiivide killustatuse ja pideva ruumikitsikuse probleemi.

Kantsler tunnustab, et praeguse hoone väikeseks jäämine on kultuuritegevusele suur mure. Korraga saab majas tegutseda vaid väike hulk kollektiive, ideaalis võiks üliõpilasmaja olla aga tõeline üliõpilaste kooskäimise koht, kuhu keskmine tudeng satuks tihedamini kui mõned korrad aastas.

«Paljudes maailma ülikoolides on oma söögi- ja joogikohad, mida üliõpilased ise peavad. Kirjutasime ja saatsime koos maaülikooliga ka ühe sarnase kontseptsiooni ministereerumidele. Järgmises EL-i toetusrahade jagamises võiks see vahva arendusprojekt tähelepanu leida, kindlasti võiks riik olla siin meie toetav partner.»

Ka spordiklubi vajab peale sisemise arengu taristu uuendamist. Näiteks on ülikooli staadion üsna kehvast seisukorras. Ka näeb ülikooli pikaajaline investeerin-

TÜ spordiklubi eesmärkide hea näide on Anna Iljuštšenko, kes lõpetas sel aastal TÜ hambaarstina.

Tartu akadeemiline meeskoor tähistas hiljuti oma 100 aasta juubelit suure kontserdiga. Fotod: 2x Andres Tennus

gute plaan ette, et kehakultuuri-teaduskond võiks liikuda Jakobi tänavalt Ujula tänavale.

RAHAJAGAMISE MUREKOHAD

Seda, kui palju keegi täpselt raha saab, otsustavad suuresti ühingu-te juhatused. Ülikooli esindajad spordiklubi ja üliõpilasmaja üldkoosolekutel annavad küll soovitusi, kuid lõpliku valiku teevad ikkagi juhatused oma liikmete soove ja vajadusi arvesse võttes.

«Meiepoolne rahastus on aastate lõikes suhteliselt sarnane. Vahel tuleb küll arvestada erakorraliste kulutustega, nagu näiteks mullune TÜ mäetipu vallutamine,» toob Liinat näiteks. Igal kollektiivil on konkreetsel aastal mõni tähtsam sündmus, millele tähelepanu pöörata. Olgu siis suur juubel, uute vahendite soetamine, kolimine või reis mõnele festivalile. Tuleb vaid vaadata, et

pikas perspektiivis saaksid kõik mõistlikul määral toetatud ja keegi ei jääks kõrvale.

Kuigi tegevusalade hulgalt on üliõpilasmaja ja spordiklubi hästi võrreldavad ning ka ühe uus maja ja teise staadioni uuenduskuur ja spordihoone laiendamine lähesisid umbes sama palju maksma, siis üldises rahalises mõttes on tegu kahe täiesti erineva asjaga. Ainuüksi spordihoone haldamine on palju kallim kui üliõpilasmaja ülalpidamine.

Järgmiseks aastaks planeeritud liikmemaks, mida ülikool toetusena maksab, on spordiklubile 948 000 ja üliõpilasmajale 264 000 eurot. Küll tuleb aga arvestada ka sellega, et mõlemad üksused maksavad ülikoolile kinnisvara kasutamise eest renti, nii et osa nende kuludest tuleb tegelikkuses ülikooli kassasse tuluna tagasi.

Siiski tuleb tähelepanu pöörata sellele, et kuigi üliõpilasmaja eel-

arve on spordiklubi omast mitu korda väiksem, moodustab sellest ülikoolide liikmemaks enam kui 70%. Spordiklubi eelarve puhul on vastav osakaal 40%. Seetõttu oleme seadnud eelkõige üliõpilasmaja juhatusele selgema eesmärgi omafinantseeringut suurendada ning leida uusi toetajaid.

«Peame aru saama, et üldkulud ei vähene,» teab kantsler. Elu läheb paratamatult kallimaks, sealhulgas ka hoonete haldamine ja remont. Seetõttu tulebki motiveerida nii spordi kui ka kultuuri eestvedajaid mitte ainult ülikoolile lootma. Kultuurikollektiividele on sponsorite leidmine raskem kui spordis. Näiteks koorilauljate rõivastele toetajate logosid ei pane, rahaandjad tahavad aga ise tavaliselt hästi nähtavad olla. Seetõttu on vaja leida kultuurile omasemaid rahastamise viise, kirjutada projektitaotlusi või leida kollektiividele vadereid.

Üliõpilasmaja on kitsaks jäänud

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Üliõpilasmajale on praegu esmatähtis saada uus maja. Praeguses Kalevi tänava majas tegutsevad kultuuriklubi, kaks rahvatantsuansamblit ja üliõpilasteater. Kõikide kooride ja orkestrite tegutsemist ruumid ei võimalda. Üliõpilasmaja egiidi all tegutseb kokku 12 kultuurikollektiivi, lisaks hoolitseb MTÜ ka Y-galerii käekäigu eest.

Tartu üliõpilasmaja tegevjuht Kulno Kungla toob välja, et mitmed ruumid, mida majast väljaspool tegutsevad kollektiivid rendivad, asuvad hoonetes, mida ülikool plaanib müüa või on juba müünud. Küsimus on selles, et kui ühel hetkel tekib mõnel kooril või orkestril vajadus praegusest harjutusruumist välja kolida, siis kuhu minna?

«Alates 1999. aastast oleme olnud suure osa ajast rendipindadel, see on päris kulukas lõbu,» tunnistab Kungla. Üliõpilasmaja soov on algusest peale olnud saada spetsiaalselt oma kollektiivide tegevuse jaoks ehitatud maja, kus oleks ruumi kõigile.

Esiteks looks see võimaluse märksa rohkemaks ühistgevuseks ning teiseks oleks

oma majas proove palju lihtsam planeerida.

Pikka aega räägiti praegu Kalevi tänaval asuva üliõpilasmaja renoveerimisest. Plaan oli teha suur juurdeehitus nii tänava poole kui ka kõrgusesse.

«Keldrikorrus jääks tudengiürituste kohaks, kolmandal korrusel oleksid spetsiaalselt heliisoleeritud proovisaalid kõigile meie kollektiividele. Saalikorrus oleks mõeldud eelkõige avalikeks üritusteks, kus saaks korraldada teatrite külalissetendusi, kontserte jne,» loetleb Kungla kunagisi plaane.

Viimasel ajal on aga põhiline jututeema, et praeguse üliõpilasmaja asukoht ei olegi kõige parem. Ka linnavalitsus toetab mõtet, et tulevikuhoone võiks asuda rohkem südalinna.

«Kõige konkreetsemalt on räägitud ERM-i näituste majast Kuperjanovi tänaval. Muuseumi uus hoone peaks valmis saama aastal 2016 ja fonde hakatakse sealt välja kolima vist jaanuaris 2016,» selgitab tegevjuht.

Idealis võiksid pärast remonti üliõpilasmaja kollektiivid 2017. aastal sinna sisse kolida. Palju oleneb aga sellest, kas

riigile kuuluv hoone jääb linna hallata või läheb enampakkumisele. Avalikul konkursil ei oleks üliõpilasmajal piisavalt ressursse, et äriettevõtetega võistelda.

«Ma usun, et selle pikka aega kultuuriga seotud maja hõng sobiks meile, ka ruumi on seal rohkem. Minu nägemuses võiks see olla eelkõige üliõpilaskonnale mõeldud, aga muidugi ka avalikus kasutuses olev maja, kuhu võiks igal ajal sisse astuda ja midagi vaadata või teha,» räägib Kungla.

Selleks, et inimesed üliõpilasmajas rohkem käiksid ja seda oma majana tunnetaksid, oleks praeguses olukorras muutus hädavajalik, nii kujuneks välja ka kohvikutega infrastruktuur.

«Tahaks tõesti, et tudengitel oleks oma maja, kuhu saaks igal ajal tulla näiteks sööma, arutuga töötama, sõpradega kokku saama või midagi muud tegema. Suurem osa üliõpilastest ei ole ju akadeemiliselt organiseerunud. Linnas on muidugi palju kohti, kus käia, aga võiks olla üks maja, mis olekski mõeldud konkreetsetele üliõpilastele kasutamiseks. Selge on see, et uut hoonet on meile vaja.»

Spordiklubi hoolitseb tudengite vormi eest

Signe Ivask

signe.ivask@ut.ee

Tartu ülikooli akadeemilise spordiklubi juhatuse esimehe Harry Lembergi sõnul on spordiklubil kaks tähtsat eesmärki. Esiteks tagada võimalused sportlikuks tegevuseks neile tudengitele, kes tahavad olla kehaliselt aktiivsed, teiseks olla toeks ja pakkuda tudengitest tippsportlastele sportimistingimusi, mille najal spordis tippu jõuda.

Praegust olukorda kommenteerides leiab Lemberg, et sellega, mis lisarahastust ei eelda, tullakse toime. «Eesti spordiseaduses pole ju kirjas, et ülikoolid peaksid sporditeemadega tegelema, aga viimased Tartu ülikooli rektorid on olnud väga spordimeelsed ja tänu neile on üliõpilastel palju häid võimalusi kehaliselt aktiivseks tegevuseks,» ütles ta.

Lemberg leiab, et spordiklubi peab oma tegevuses olema võimalikult tõhus. Paljud tudengid tulevad ülikooli õppima, ent jäävad oma spordiklubide juurde, mis tähendab, et nende tegevuse kaudu ei paista ülikool välja. Sellegipoolest pakub spordiklubi ka neile sportlastele võimalusi harjutada oma rajatistes ja toetab osalemist üliõpilaste tiitlivõistlustel.

Tippsportlastest tudengite toetuseks loodi 1999. aastal spordistipendiumid. Toona oli eesmärk katta sportlaste õppemaksud. Tänavu, tasuta kõrghariduse aastal, kuulutas akadeemiline spordiklubi välja viis stipendiumit, millest kolm said parimatele kätte jagatud. «Stipendium oli 2000 eurot, et tudeng saaks katta neid kulutusi, mis puudutavad toitlustust, elamist ja võib olla ka ainepunkte kinni maksta,» kirjeldas Lemberg.

Sportimistingimuste parandamiseks loodab ühelt poolt akadeemiline spordiklubi ja teiselt poolt Tartu ülikooli kehakultuuriteaduskond luua Ujula tänavale spordikeskuse ehk maja, kuhu koonduks õppe- ja sporditegevus. Äkki kujuneb selline kompleks, milles on nii spordiruumid kui ka akadeemiliseks spordi- ja füsioteraapiaõppeks vajalikud tingimused, liiga ambitsioonikaks. «Eesmärk peabki ambitsioonikas olema, et oleks kuhu pürgida, arvan, et ei ole mõtet teha asja, mis homme on ajalugu,» ütles Lemberg.

Tartu ülikooli kehakultuuriteaduskonna dekaan professor Priit Kaasik toetab kompleksi ideed ja leiab, et tegu on realistlikult ambitsioonika ettevõtmise-

ga. Tema sõnul toetaksid akadeemiline õpe ja sporditegevus teineteist ning jõuaksid mõlemad tippu.

Praeguseks on spordiklubi ja teaduskonna koostöös valminud Ujula tänavale spordikompleksi arenduse eskiis, on arutatud, mis peab kompleksis olema ja mismoodi keskus võiks välja näha. Järgmine samm on Lembergi sõnul kavandatu teoks teha, kuid see nõuab raha. Kust ja millal see tuleb, eeldab nii kokkuleppeid ülikoolis kui ka koostööd linna ja riigiga. «Eks me peame kogu aeg ennast meelde tuletama, sest sellel on kogu Tartu ja ka Eesti mõttes väga suur roll,» ütles Lemberg.

Ent miks oleks üldse tarvis spordikeskus teha Tartu ülikooli sildiga, mitte kaasa tervet Tartut? Lemberg tunnistab, et eri aegadel on see mõte läbi käinud ja seda pole kõrvale jäetud. Professor Kaasik leiab, et spordiakadeemia võib olla tulevikuvision, ent peab sellisel juhul olema kvaliteetse hariduse ja sportimisvõimaluste pakkuja. «Tõsiasi on see, et tegu pole kasumliku tegevusega, puhtalt kommertslikel alustel pole sellise akadeemia ülalpidamine võimalik,» ütles professor.

The background of the page is a close-up, high-resolution photograph of a cork board. The image shows the intricate, porous texture of the cork, with numerous small, circular cells and a grid-like pattern of horizontal lines. The colors are warm, ranging from light tan to deep brown, creating a rich, natural aesthetic.

Tammetüves peituv kliima

Geograaf Kristina Sohar lõi Eesti esimese minevikukliima mudeli, mis põhineb puu aastarõngastel.

Mart Zirnask

mart.zirnask@ut.ee

Kristina Sohar räägib hoogsalt, muretseb pidevalt oma jutu kaootilisuse pärast ja joonistab tammepuidu siksakilisi juurdekaskvükõveraid kahe käega õhku. Oma töö juures meeldib talle justkui absoluutselt kõik.

«Metsas proove võtta,» rõõmustab ta. «Ja laboritöö ka: tohutult meeldib! Vaimustun juba erinevatest puitudest! Tamm või mänd mikroskoobi all – juba see muster on minu jaoks looduse kunstitöö. Pole nii, et ainult loendad: rõngas-rõngas-rõngas ja järgmine proov.»

Lisaks kunstiteostele on puude aastarõngad tõhusad arhiivid mitmesugustele looduslikele muutustele, aga põhjustanud ka vähemalt ühe leebe kutsehaiguse. See seisneb selles, et isegi tööväliselt kipub Sohar igasuguselt puidult kohe ristlõiget ja rõngaid otsima.

Nii. Järgnevalt ka mõned teistlaadi tähelepanekud Kristina Sohari ja tema toimetuste kohta.

ESITEKS

Novembris kaitstud doktoritöös esitas Sohar esimese üle-eestilise, kõiki järjestikuseid aastaid hõlmava tammerrõngaste kronoloogia alates 1646. aastast. Ühtlasi leidis ta, et nende rõngaste laius võimaldab üsna rahuldavalt tuvastada äärmuslikke põua- ja vihma-aastaid siinsete kasvualade ajaloos.

«Kliima rekonstrueerimisel on need Eestis alles esimesed katsetused,» mõtiskleb Sohar. «Võib-olla sinne tamm selleks siiski väga hästi ei sobi. Tuleks

proovida ka teisi puuliike, mille kasvu mõjutavad muud tegurid.»

Minevikukliima analüüsimiseks otsitakse kooskõla puu aastarõngaste juurdekasvu ja neile vastava kalendriaasta ilmastikunäitajate muutumise vahel.

Sohari loodud mudelis seletasid tamme aastarõngaste laiused viiendikku suvisest sademete muutumisest, mis on märksa vähem, kui varem Lääne-Euroopas kirjeldatud 50%-line variatiivsus. Ent ajalooallikates välja toodud põua või äärmuslike sademetega aastad langesid suures osas kokku vastavalt erakordselt kitsaste või laiade aastarõngastega.

«Ilmastikuandmed, mida kasutame, on kuu täpsusega, aga looduses võib puu alles kuu viimases kolmandikus kasvama hakata,» räägib Sohar. «Võib-olla peaks näiteks kliimaandmeid veel detailsemalt vaatama.»

Sarnase kliimaga aladel kasvavad liigikaaslastest puud ühesuguses tempos. Nende juurdekasvumuster on ilmekam just levila piiridel, elutegevust piiravate faktorite läheduses, kus pole võimalik olla n-ö mõnulev puu. Lõuna-Soomes ja Eestis on tamme Euroopa levila põhjapiir, ning Sohari enam kui 700 puursüdamikku hõlmanud analüüs näitas meie alade tammede sarnasust Soome, Läti, Leedu ja mõneti ka Põhja-Poola tammedega. Need Läänemere idakalda alad on tammede jaoks tõepoolest ühise kasvukliimaga piirkond.

TEISEKS

Puuliigi tervikliku kronoloogia loomine võtab aastakümneid: see tähendab nii kasvava kui ka

ehituspuidu uurimist ning ka koostööd geoloogidega setetes leiduva puidu vanuse hindamisel (sel puhul on hinnangute täpsus ühe aasta asemel mõned tuhanded aastad).

«Pole nii, et ühe suvega võtame proovid ja ongi käes,» räägib Sohar. «See, et Eesti männikronoloogia algab 12. sajandist, on minu juhendaja ja teiste suur töö.»

Sohari juhendaja Alar Läänelaid alustas männipuidu dateerimisega 70ndate lõpul, mõned aastad hiljem arhitekt Kalvi Aluve katsetustest Lõuna-Eesti ajalooliste hoonete vanuse määramisel.

Selleks, et praeguse Eesti tammekronoloogiaga ajas kaugemale minna, tuleks leida 17. või 18. sajandist pärinevat siinsete alade ehitustamme, räägib Sohar.

«See on Eesti puhul üks minu eesmärk,» ütleb ta. «Aga eks annan aru, et siin on ehituspuit olnud okaspuit, tamme me ehituskonstruksioonidest naljalt ei leia.»

Euroopa vanim kronoloogia pärineb Edela-Saksamaalt Hohenheimist (piirkond Stuttgarti lähistel – toim) ja ulatub koos geoloogiliste hinnangutega enam kui 12 000 aasta taha.

KOLMANDAKS

Kasvavate puude puhul on puursüdamiku võtmise aeg teada ja seega on teada ka viimase aastarõnga vastavus kalendriaastale.

Hoonest leitud puitu tuleb aastarõngaste siksakilise laiusgraafiku põhjal (Sohar ütleb «triipkood») hakata muustrina varasemasse kronoloogiasse sobitama. Kui rõngad hõlmavad

100 kuni 200 aastat, saab puutüki vanuse määrata peaaegu üheselt, ent statistiliselt julge järelduse tegemiseks peaks need varasema kronoloogiaga kattuma umbes 70 aasta ulatuses.

Tammepuidu välimine, heledam ja elus osa – maltspuit – on ehituspuidult tavaliselt eemaldatud. Seetõttu on täpsemaks dateerimiseks tarvis teada maltspuidu oletatavat laiuust.

Sohari analüüs ja proovid näitasid esmakordselt, et Soomes ja Baltimaades on tammedel maltspuitu tavaliselt 6–19 aastarõngast. Poolas kuni 24, Lääne-Euroopas aga kuni 60. Seega Euroopas itta liikudes maltspuidu ulatus väheneb.

Selle põhjused ei ole praegu väga selged, küll aga mängib rolli meie alade merelise kliima.

«Mind huvitaksid väga näiteks Valgevene tammed, kas seal on maltspuitu vähem või tuleb juba ette mingi füsioloogiline piir. Minigi miinimum, mida puul elutegevuseks vaja on,» räägib Sohar.

NELJANDAKS

Tammed domineerivad praegu vaid 0,3 protsendil Eesti ja ka Läti metsaaladest. Leedus ja iseäranis Poolas on neid mõnevõrra rohkem.

Viljakatel muldadel kasvanud tammikud olid ühed esimesed, mis põllumajanduse tulekuga lagedaks tehti. Nüüd ongi need kohastunud ka viletsamate tingimustega.

Hoogsalt langetati tammesid sõjalaevade tarbeks ning 13. sajandist kuni 19. sajandi keskpaigani laevatati Läänemere idakalda tammepuitu Gdanski, Klaipeda, Riia ja teiste sadamate kaudu Lääne-Euroopasse. 17.–18. sajandi Narva oli väravaks, mille kaudu

jõudis Euroopasse Venemaa puit.

«Kui praegu mõtleme meie tammedele, siis kangastuvad ikkagi üksildased jändrikud, mitte pikkade sirgete tüvedega tammikud. Tammikuid ekspluateeriti ajalooliselt üle, levila on vähenenud, aga see pole olnud ainult inimtegevuse laastav mõju, vaid ka looduse loomulik käik.»

Ajalooline areng on Sohari jaoks põnev, aga ka vajalik teada, et leida ehitus- või maalipuidu hindamisel õige võrdluskronoloogia. Nii kasutatakse Lääne-Euroopa ehituskonstruksioonide või tahvelmaalide vanuse hindamisel võrdlusena sageli just Baltimaade, Valgevene või Poola puitu.

VIIENDAKS

Sohari doktoritöö oponent, Poola Nicolaus Copernicuse ülikooli professor ja USA Arizona ülikooli dotsent Tomasz Ważny tõi kaitsmisele kaasa fotosid tahvelmaalist: teada oli kunstnik ja tema surma-aasta, aga puutahvli hiliseim säilinud aastarõngas jäi vaid viis aastat sellest varasemaks. Seega võis koos maltspuiduga tegemist olla puiduga, mis kasvas edasi ka pärast kunstniku surma, ja töö seega võimalik võltsing.

See on üks näide maltspuidu mõõtmise tarvilikkusest – ja iseäranis uutest hinnangutest meie piirkonnas, kust puitu sajandeid tagasi välja viidi.

«Kunstiväärtuste dateerimine võib samas olla delikaatne teema,» ütleb Sohar.

Näiteks hoonetele jätab puursüdamiku võtmine alati jälje. Seda võib ja saab eraldi eksponeerida, ent sageli soovitakse siiski ka ära peita. Samamoodi on maalide või muusikainstrumentidega, mida tuleb vajaduse korral

lihtsalt mikroskoobi all läbi laki uurida.

«Et rõngaid näeksime, peame tavajuhul ikkagi millimeetrikese puidukihti välja puhastama,» räägib Sohar. «Õeldakse ka, et *no damage, no dating*. Aga eks tellijad ja restauraatorid on järjest teadlikumad.»

Teiseks, kui uuritud puidule võrdluskronoloogiat ei leita, siis dateerida ei saa. «Seda peab tellijatele ikka meelde tuletama. Tulemust ei pruugi tulla.»

Eesti muuseumides tammetahvliel maale küll leidub, ent dateeritud on neid seni üsna vähe. Samuti pole senised leiud maalitud Eesti tamme peale, kuigi puit on siiski Ida-Euroopa päritolu.

KUUENDAKS

Sohar on aastarõngaid uurinud bakalaureuseõpingutest saati.

«Alustasin Lapimaa kadakatega – meeletult raske materjal!» ütleb ta. «Tamme puhul on rõngad ilusad ja selged, seal väga peened, kohati eristamatud või lihtsalt vahele jäänud.»

Juba siis meeldisid Soharile dendroloogia kokkupuuted teiste valdkondadega. Võimalus käia muuseumides nende hulgas.

«Ei tahaks olla ainult dendroklimatoloog,» räägib ta. «Senini pelgan seda ja püüan näiteks ehitiste dateerimisel palju kaasas käia. Koostööst piiriteadustega sõltub ka minu tulevik.»

Lähemas tulevikus ootavad Soharit aga hunnik Himaalajas kogutud proove ning teine samasugune ports Islandilt.

«Doktorandielu on väga mõnus,» mõtiskleb Sohar. «Teised loovad sulle võimalusi uurimistöö tegemiseks. Aga nüüd on see turvaline elu ilmselt läbi.»

Fotodega mängimine muudab nende reaalsust

Kirjanduse ja kultuuriteaduste üliõpilane Maarja Kalmre arvustab 1995. aastal Tartu ülikooli maalikunsti eriala lõpetanud ja seitsaadik kunstnikerühmitusse Kursi koolkond kuuluva Imat Suumanni fotonäitust, mida saab näha ülikooli multimeediatalituses.

Maarja Kalmre

Kirjanduse ja kultuuriteaduste 3. kursuse bakalaureusetudeng

Kursi koolkond peab tänavu oma 25. sünnipäeva. Selle puhul saavad huvilised näha Tartu kunstimajas nende kollektiivnäitust, aga ka mitmeid kursilaste isikunäitusi üle Eesti. Üks võimalus näha kursilast karjast eraldi, on minna kaema Tartu ülikooli multimeediatalituse tunnelgaleriisse Imat Suumanni

näitust «Nägemist, Tartu!».

Näitus koosneb 24 töödeldud fotost. Seejuures on enamiku piltide aluseks vanad Tartu fotod Tauno Rahnu erakogust. Fotod saabki laias laastus jagada kaheks: uued ja vanad, kuigi peab mainima, et fotod tähendavad selle näituse kontekstis ainult lõuendit, millel on esimene kiht värvi ning kuhu alles fotomontaažiga lisatakse uudne element, mis muudab töö tervikuks.

Näitusel jäävad silma mitmed teemad. Esmalt maailmalõpuhõngulised tööd, kus võib näha näiteks hiiglasuurt kuud ilmutama end Tigutorni kõrval, meenutades vaatajale närvesöövat õhustiku Lars von Trieri «Melanholiast» või müstlist musta auku Tartu raekoja fassaadil, mis ähvardab endasse neelata kogu maise materiaali.

Teisalt Tartu ja Tartu ajaloo teemalised tööd, millel võib näha kunagist Eesti omavalitsuse juhti Hjalmar Mäed asetamas pärga fiktiivse skulptuuri pea kohale või modernset lennukit lendamas üle Tartu Raekoja platsi. Lõpetuseks sootuks juhuslikuna paistev poliitiline foto Põhja-Korea liidrist,

kelle kõrval askeldab EKP keskkomitee liige Arnold Rüütel.

Juhuslikkust võib ehk pidada üheks näituse märksõnaks, kuna teemasid ei seo esmapilgul miski peale tõsiasja, et tegu on töödeldud mustvalgete või seepiavärvi fotodega. Ent tuleb märkida, et see ei häiri näituse vaatamist grammigi. Minu jaoks polegi tegelikult kunstinäitustel oluline piltide rangelt ühtne stiil või lineaarne narratiiv.

Sarnaselt lähtub ka Susan Sontag oma postmodernistliku kunsti käsitluses, mille kohaselt tuleks kunsti hermeneutika asendada kunsti erotikaga. See tähendab mitte otsida kunstis tähendusi või varjatuid mõtteid, vaid lubada sel ennast läbistada ning lasta sel tekitada isiklikke assotsiatsioone. Seega segada vaadatav kunst isiklike kogemustega. Usun, et just selline lähenemisviis on asjakohane ka Suumanni näituse puhul.

Suumanni näitus paneb mõtlema veel ühes suunas. Nimelt on meie ühiskonnas fotokunst vähem hinnatud kui klassikalised kunstivormid (näiteks maalikunst või teater). Foto tegemise

algusaastatel vaadati fotograafe kui teatud sorti spetsialiste, mitte kunstnikke. Nüüd ei taheta aga leppida, et kõik inimesed võiksid olla kunstnikud, sest pildistamine on ju nii lihtne.

Kuigi lugupidamine fotokunstnike vastu on mõneti kasvanud, siis fotomontaaži vastu see nii suur ei ole. Photoshopis töötlemine ning pildile uue tasandi monteerimine paistab olevat väheküps nali, millega vembutavad arvutit hästi tundvad poisid. See ei saa aga olla kaugemal tegelikkusest. Fotode monteerimine pole midagi vähem väärtuslikku või kunstiliselt madalamat kui modelleerimine või maalimine.

Kindlasti oleks ka Inglise kol-

lažikunstnik Richard Hamilton omal ajal kasutanud Photoshopi abi, kui tal vaid oluks see võimalus. Samamoodi on maailma üks kurikuulsamaid kunstnikke Banksy tuntud kuulsate maalide interpretatsioonide poolest, kus näiteks Sandro Boticelli klassikaliselt maalilt «Veenuse sünd» on jumalanna jalga lasknud või Claude Lorraine maastikumaali ründavad UFO-d.

Üks selline töö, «The Rude Lord», millel inglise lord vaatajale keskmist sõrme näitab, müüdi mõned aastad tagasi oksjonil ligi 660 tuhande dollari eest. Nii võib vaadelda kunsti kui võimalust panna tavapärased objektid, kohad või inimesed erilisse konteksti ning lisada harjumuspä-

rasede vaatevinklile alternatiivseid lahendusi.

Suumann on monteerinud või töödelnud vanad fotod uuteks, tekitades sellega võõristust. Alles käesoleval sajandil on tulnud enam mängu fototöötlus ja fotorealsusega manipuleerimine ning seepärast alahinnatakse tihti sellise vormi kunstiväärtust. Jällegi võib kirjeldada Suumanni näitust postmodernismi kaudu, reprodutseerides vanu fotosid muudab ta objektiivsuse subjektiivsuseks.

Imat Suumanni näitus on üleväl Tartu ülikooli meediatalituse galeriis. Kursilase näitus väärrib tegelikult aga hoopis avalikumat näitusepinda kui üsna steriilne koridor juhuslikus kohas. ©

Imat Suumanni lemmikpilt näitusel kannab koondpealkirja «Tartlase matmine». Sellel kollaažil on ühendatud fotod tänava sillutamisest ja kunstnikust endast.

20 aastat keelemuret vene koolides. Miks?

Praegune keelepoliitika on jätnud eesti keele õppimise suuresti vaid venekeelsete õpetajate endi vastutusele, leiab sotsioloogiadoktor Tatjana Kiilo.

Mart Zirnask
mart.zirnask@ut.ee

Venekeelsete gümnaasiumide üleminek eesti õppekeelele kirjutati seadusesse aastal 1993.

Kaks kümnendit hiljem raporteerivad keeleinspektorid aga endiselt koolidest, kus nõutaval tasemel valdab eesti keelt 42 õpetajast 6. Või on 25 töötajat vaid 2 eelmise kontrolli järel oma keeletaset tõstnud.

Eelmisel aastal tõi keeleprobleem 74 pedagoogile kaela vääртеomenetluse ning kokku enam kui 3600 euro ulatuses rahatrahve.

Praegu lõimib riik venekeelseid koole nõudega õpetada 60% gümnaasiumi kohustuslikest ainekursustest eesti keeles.

«20 aastat on möödas,» mõtiskleb hiljuti TÜ sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudis teemakohase doktoritöö kaitsnud Tatjana Kiilo. «Näha on, et ükski need inimesed selle väljakutsega hakkama saada ei suuda. Ilmselt on koolikeskkonnas faktorid, mis takistavad nende kohane-mist.»

Riigi praegust poliitikat nime-tab Kiilo «väga individualistli-kuks ja instrumentalistlikuks»: see põhineb oletusel, et õpetajaid peaks keele õppimisel motiveeri-ma eeskätt konkurents, leiab ta.

Mida see täpsemalt tähendab? Poliitika tagajärg on selline, et õpetajate keeleoskus ja -kasutus ei ulatu klassiruumist väljapoole?

Riigile ja tööandjale näitab praegu keeleoskust tunnistus: eesti keele tasemeeksami sooritamise fakt annab võimaluse töötada teatud ametipostil. Kui keelel on ainult instrumentaalne tähendus, aga ei ole juures kultuurilist või sotsiaalset komponenti – ehk eesti keel on vajalik töö või tunnistu-se saamiseks, aga mitte vaimseks rikastumiseks või ka tööl lihtsalt suhtlemiseks inimestega, kes sulle meeldivad –, siis on see poolik lahendus. Pinged ja konfliktid jäävad.

Korraldasite 50 venekeelsele õpetajale kaheaastase keele-mentorlusprogrammi. Millise hinnangu õpetajad praegusele poliitikale andsid?

Mitu aastat eesti keele kursu-sel käinud õpetajad rääkisid, et tunnevad end üksijäetuna: igaüks peab ise omal vastutusel tegema jõupingutusi, et keel selgeks õppida ja eesti kultuuriruumi sulanduda. Nad ei tunne selles protsessis riigi, omavalitsuse ega kolleegide toetust.

Praegu on olemas riiklik otsus, et 60% aineõppest gümnaasiu-mis oleks eesti keeles, aga selleni jõudmine on jäetud indiviidi

tasemele. Kool kui organisatsioon ei soodusta ega toeta väga eesti keele kasutamist.

Kakskeelse gümnaasiumiõp-pega tahab riik praegu luua kesk-konda, kus lapsed saavad rääkida eesti keelt. Saavad keeleoskuse. Aga ühiskonnas osalemiseks pea-me minu meelest kaasa andma ka positiivse motivatsiooni.

Kultuuriliste väärtuste kandjana taastoodab praegune venekeelne kool just seda, mida riik ei taha: pigem vähest moti-vatsiooni eesti keelt ja kultuuri õppida. See paneb ka õpetaja olukorda, kus ta peaks indiviidi-na eesti keele ja kultuuri vallas arenemiseks minema tööle eesti kooli või õpetajatöölt lahkuma. Aga paradoks on selles, et me tahame, et sellised inimesed jääksid kooli.

Kas seda tuli ette? Te teate venekeelseid aineõpetajaid, kes on üldse koolisüsteemist ära läinud, kuna eesti keele juuru-tamist ei soodustata?

Praegu tekib õpetajal küsimus enesemääratlusest: kas ta peaks olema aine- või keeleõpetaja või mõlemat.

Oli inimene, kes teadvustas oma rolli just keeleõpetajana, ja lõpuks lahkus koolist, sest ei suutnud selles keskkonnas oma missiooni ellu viia. Leidis teise tee.

Just motiveeritumad õpetajad,

kes ise väga keelt õppida tahavad, märkavad mingil hetkel, et nende vaade ja positsioon on täiesti erinev sellest, mis koolis valitseb. Omaenda kultuuris ja kollektiivis, teiste õpetajate seas võõraks muutumine on psühholoogiliselt väga raske.

Aga võib-olla paljud praegused õpetajad ikkagi ka ei taha kohaneda? Nad elavad pigem Venemaa infoväljas, ei tahagi sealt välja ja delegerivad siis oma probleemi riigile.

Selline lihtsustav, positivistlik-ratsionalistlik lähenemine õpetajale ongi meil väga levinud: kui soovib, õpib keele ära. Riik ütleb, et õpetaja peab oskama seda ja seda, ja kui ei oska, siis leiame kellegi teise. Päriselus see ei toimi. Inimest suunavad otsuste poole ka kultuurilised skeemid, struktuurid ja reeglid ning inimene taastoodab neid oma tegevuse kaudu.

Peame õpetajale looma konteksti, milles toimub tema individuaalne ja professionaalne areng.

Milline on teie meelest üldse vähemuskeelsete õpetajate roll ühiskonnas?

Õpetajad peegeldavad kogu aeg seda, mis ühiskonnas toimub. Nad on väga tundlikud.

Lõimumise seisukohast on õpetaja koolis võtmeisik. Ja

Just motiveeritumad õpetajad, kes ise väga keelt õppida tahavad, märkavad mingil hetkel, et nende vaade ja positsioon on täiesti erinev sellest, mis koolis valitseb.

laiemalt on selleks ka teised avaliku sektori töötajad: mitte-eestlastest sotsiaaltöötajad, arstid, politseinikud. Kõik, kes venekeelsete inimestega iga päev kokku puutuvad, kes on tegelikult venekeelse kogukonna ja riigi vahel. See on võtmetähtsusega positsioon ja just need inimesed vajavad riigilt keele omandamisel palju tuge.

Narva sotsiaaltöötaja või tööturunõustaja enese suhe riigi või ühiskonnaga mõjutab alati seda, mida ta inimesele ütleb. Tema enda kogemus Eesti ühiskonnas on võtmetähtsusega. Riigi huvides on tagada, et see kogemus oleks positiivne.

Kas võiks öelda, et riigi keelepoliitilised otsused on seni olnud liiga jäigad?

Riigi poolt vaadatuna on need otsused õiged. Probleemne on otsuste elluviimine, poliitika rakendamine, mida praegune kontekst ei toeta.

Palju on konfliktseid tahtmisi: omavalitsus, riik, õpetajad, lapsevanemad ja lapsed ise.

Riigigümnaasiumide suunda varem ei olnud, praegu on – aga enamikku venekeelsetest koolidest haldab siiski kohalik omavalitsus. Mõnedes omavalitsustes toetatakse venekeelse õppe säilimist. Narvas käib suurem osa igapäevatoimingutest vene keeles, vene keel tagab inimestele töökoha ja määrab nende kultuuriruumi – tõesti tekib küsimus, mis kultuuriruumist või huvidest peaks omavalitsuse haridusosakond koolide juhtimisel lähtuma.

Need asjad ei ole must-valged. Aga õpetajal on väga raske sellistes vastuoludes elada ja töötada.

Doktoritöös soovitate, et õpetajate lõimimine peaks toimuma kogu kollektiivi tasemel.

Jah, peame tegelema kooliga tervikuna ning sihipäraselt õppima ja õpetama keelt kogemuse kaudu. Koolil oleks ressursse, et ise otsustada, kuidas kõik õpetajad, sh ka need, kes pole otseselt kakskeelse õppega seotud, saavad eesti keelt õppida. Õpetajad toetaksid üksteist, loodaks võimalusi keeleõppeks oma töökohal. Õppimine tuleneks positiivsest motivatsioonist, mitte ei oleks peale surutud näiteks kohustusest sooritada eksam.

Mentorlusprogrammis, mille tegime, oli igal venelasest õpetajal eestlastest tugiisik. Kui oleks võimalik programm ümber teha, oleksingi püüdnud kaasata selles terve kooli.

Loomulikult oleks see suhteliselt kallis lahendus. Loomulikult võib ka öelda, et keele õppimine on iga õpetaja enda probleem. Aga, veelkord, 1993. aasta põhikooli- ja gümnaasiumiseadusest on möödunud kakskümmend aastat, aga meie uurimuse põhjal ei ole paljud õpetajad endiselt kohanemiseks võimelised.

Samas tuleb praegu kindlasti jätkata ka juba töötavate lahendustega. Eesti keele omandamisele suunatud tööjõuvahetuse programm on väga tõhus. Juba toimib keeleklubide süsteem. Kui projektidele midagi ei järgne, siis ei saa me pikas perspektiivis olulisest mõjust rääkida.

Seega ei ole õpetajate keeleõppe teie meelest kitsalt hariduspoliitiline küsimus?

Minu jaoks on need horisontaalsed küsimused, mida peab arvestama iga ministeeriumi töös (Kiilo töötab haridusministee-

riumis Euroopa Liidu suhete alal, ent osaleb eesti keele õppe juht- rühma eksperdina ka arengukava «Lõimuv Eesti 2020» koostami- sel – toim).

Praegune individualistlik suund õpetajate lõimimisel ei tulene loomulikult ainult lõimu- mispoliitikast, vaid on ka laiemalt väärtuste küsimus. Ja ka õpeta- jaameti prestiiži ja ühiskondliku positsiooni küsimus – loomuli- kult on see ka vene kogukonnas arutlusteemaks.

Samas viitate ka oma töös Prantsuse sotsioloogile Pi- erre Bourdieule toetudes, et hariduspoliitika ja õpetajad on lõimumisel ikkagi keskse tähtsusega.

Klassikalises arusaamas keeletu- rust (Bourdieu mõiste – toim) on riigikeele õpetamine lastele rah- vusriigis tõepoolest õpetaja üles- anne. Õpetaja annab õpilasele le- gitimiise, igal pool aktsepteeritud keeleoskuse, mis näiteks suurtes, paljude keelekogukondadega riikides tähendab ka keelt, kus ei ole kohalikku aktsenti, keelt, mis on grammatiliselt-struktuuriliselt korrektne.

Meil ei ole väga palju kogu- kondi, kes eesti keelt erinevalt kasutavad. Siiski on ka siin riik selgelt võtnud suuna, et õpetaja peab olema see, kes annab Eestis ligipääsu riigikeelele. Kool peab olema see asutus, kus õpilased omandavad riigikeelt, mis edaspi- di võimaldab neil ühiskonnaelus osaleda. Venekeelsed õpetajad tunnetavad seda eesmärki ja oma rolli, aga nende igapäeva- elu mää- ravavad teised dilemmad, näiteks seesama küsimus enesemää- ratlusest. Õpetaja peab tegema igapäevatöös valiku: kui hakk- nüüd keeleõpetajana rohkem

terminoloogiaga tegelema, siis ei saa loomulikult nii suures mahus ülesandeid lahendada jne, jne.

Te ei uurinud doktoritöös eral- di noori õpetajaid, aga kas pole nii, et igasuguse n-ö lõimiva hariduspoliitika teravik peaks olema suunatud just nendele?

(Kiilo doktoriprojekti valimisse kuulunud venekeelsete õpetajate vanus jäi vahemikku 32–57 aastat – toim)

Loomulikult on, aga keskmine vanus ei viita noorte õpetajate paljususele ei eesti ega vene- keelsetes koolides. Kui midagi väga kardinaalselt ei muutu, siis jätkavad järgmised 5–10 aastat koolides ikkagi suuresti samad õpetajad, kes seal juba praegu töötavad.

Mulle tundub, et õpetajaamet on enamasti olnud sama hästi kui eluaegne: päris raske on lahkuda koolist, kus oled töötanud 20–30 aastat. Väga hea ja tore oleks sektoritevaheline mobiilsus: kooli tuleks uusi inimesi teistest sektoritest, kel on missioonitun- ne ja motivatsioon õpetajatööd teha. Aga see ei ole praegu valdav tendents.

Milliste iseeneslike muutuste suunas praegune poliitika vene koole teie meelest triivib?

Millalgi muutub põlvkonna- vahe- tus kindlasti määravaks. Koolid, meesus ja kontekst muutuvad. Praegu on eesti keele positsioon Eesti ühiskonnas palju tugevam kui kümme ja kakskümmend aastat tagasi, kuigi Ida-Virumaal seisab selle positsiooni tugevda- mine alles ees. Arvan, et selline areng jätkub, aga küsimus on, kas oleme tempoga rahul. Võib-olla annab midagi teha juba nüüd ja nende inimestega, kes praegu

Levinud on positivistlik- ratsionalistlik suhtumine õpetajasse: riik ütleb, et õpetaja peab oskama seda ja seda, ja kui ei oska, siis leiame kellegi teise. Päriselus see ei toimi.

koolis töötavad, mitte oodata asjade n-ö loomulikku käiku.

Aga võib-olla on see areng kul- tuurilise protsessina tegelikult palju kontrollimatam, palju raskemini poliitikaga suunatav, kui meile mõelda meeldiks? Et ka kultuuri suunab lõpuks ikkagi pigem põlvkondade vahetumine.

Siin võiksin rääkida enda kogemusest. Olen Narvast pärit, õppisin Narva koolis, eesti keelt oskasin pigem väga teoreetilisel tasemel. Osalesin Avatud Eesti Fondi programmis (aastatuhande vahetuse aegu – toim), milles 15 venekeelset noort Ida-Virumaalt said Tartu ülikoolis sotsiaaltööd õppida.

Esimesel aastal õppisime eesti keelt ja oli väga palju kontakte eestlastest üliõpilastega. Seejärel õppisime eesti keeles koos eest- lastest üliõpilastega. Minu mee- lest väga õnnestunud lähenemine.

Minu kunagiste õpingukaas- laste hulgas on üks praegune TTÜ doktorant, üks inimene on olnud sotsiaalministeeriumi asekan- tler. Mitmed on teinud Eestis head karjääri.

Tegelikult pakkusin ka oma doktoritöös sarnast lähenemist. Ma arvan, et see toimib hästi just pikemas perspektiivis ja kutsub esile muutusi, mida me lõimu- mispoliitika taotleme. ①

MILLEKS ÜLIKOOOLILE VALDKONNAD?

Foto: Andres Tennus

Volli Kalm
TÜ rektor

Ülikooli akadeemilises kogukonnas juba mõnda aega elavalt arutatud ülikooli juhtimisreformi lõpuleviimise ja ülikooli alusdokumentide, nagu põhikirja ja arengukava ajakohasuse üle. Praeguse ülevaatega püüan ülikooli laiemale liikmeskonnale selgitada oma arusaama, miks ja kuidas peaks ülikooli juhtimine ja struktuur toetama või vähemalt võimaldama ülikooli missiooni täitmist parimal võimalikul viisil.

On arvatud, et ülikoolis toimub viimastel aastatel ehk liiga palju muutusi korraga: rakenduvad riiklik kõrgharidusreform ning teaduse finantseerimise reform, koostamisel on uus arengukava, muutunud on ülikooli juhtimisstruktuur, ees seisab juhtimisreformi lõpetamine uue põhikirja vastuvõtmisega, algab uute tingimustega Euroopa Liidu finantsperiood, teisevad riigieksamid ja üliõpilaste vastuvõtutingimused.

Ülikooli missioon eeldab, et me oleme muutuva ühiskonna juhtiv jõud. Meil on võimalus olla muutuste liider. Praegu on meil ka võimalus ja kohustus

end tulevikuühiskonna liidrirolli täitmiseks ette valmistada. Ülikooli mitmekülgsel erialast võimekust teadmispõhise ja kiiresti areneva ühiskonna juhtiva jõuna peab toetama tema akadeemiline struktuur. On tähtis, et see võimaldaks paindlikku, tõhusat ja vastutusvõimelist juhtimist, ülikooliüleste strateegiliste otsuste vastuvõtmist ning elluviimist. Nelja valdkonna (*humaniora, medicina, realia et naturalia, socialia*) kujundamine juhtimistasandiks on võimalik viisil, mis ei suurenda, vaid vähendab administreerimise ja bürokraatia mahtu.

Akadeemilises struktuuris jääb sel juhul kaks taset: valdkond praeguse teaduskonnaga võrreldes laiendatud õiguste ja kohustustega, ning instituut (kolledž) kui ülikooli põhiline ja tugev akadeemiline allüksus. Sellega tasakaalustub ülikooli struktuur, milles praeguse kolme suure, mõne keskmise ja mitme väikese teaduskonna baasil moodustub neli ligikaudu võrdset. Neljase jaotuse tugevus seisneb selles, et nad on õppe- ja teadustöö sisult ning tähtsusest võrdväärsed, mahult (töötajad, üliõpilased, finantsid, teadusmahukus) võrreldavad, juhtimiseks mõistlikult hõlmatava hulga allüksustega, kuid samas kitsast kapseldumist välistava ja eripära arvestava erialase katvusega.

Praegust struktuuri, kus kolm teaduskonda ja kolm kolledžit on väiksema töötajate arvuga kui ülikooli muuseum, ei saa lugeda optimaalseks. Samuti olukorda, kus teaduskonnast järgmisel tasemel ehk samade õiguste ja kohustustega akadeemilistes üksustes (praegu instituudid ja kliinikud) varieerub töötajate arv kahest kolmesajani! Akadeemilise struktuuri põhiosad (teaduskond, instituut) peaksid muutuma administreerimisel võimekamateks, sellega saab optimeerida ka tugistruktuuri tegevust. Väiksemale arvule ning võrreldava suuruse ja sisuga allüksustele on senatil lihtsam delegerida ka õigusi.

Ülikooli senati toimimise kogemus näitab, et valdkonna juhtimisega tuleb toime ilmselt senatist väiksem (vähemalt mitte suurem!) otsustuskogu. Rektori ja prorektorite ning dekaanide otsealluvuses olevate juhtide, vastavalt siis dekaanide, kolledžite ja

asutuste direktorite või instituudi, osakonna ja kliiniku juhatajate arv väheneb taas optimaalselt hallatava arvuni (5 kuni 8). Igapäevast rutiinset administratiivtegevust on lihtne delegerida suuremale struktuuriüksusele, peale selle peavad asjaajamist kergendama ka sihtfinantseeringud e-lahendustesse.

Informatsiooni kiiret liikumist alt üles ja vastupidi ning huvide ja tegevuse ülikooliülest koordineeritust hakkab soodustama nelja valdkonna juhi (dekaani) kaasamine rektoraadi tegevusse. Dekaanid osaleksid rektoraadi koosolekutel, millele ajaliselt sünkroonis võiksid järgneda, vajaduse korral eelneda, dekaani ja instituudi juhatajate koosolekud. Ning miks mitte ka instituu-dis osakondade ja töörühmade arupidamised.

Erialadevahelist koostööd on valdkonna sees lihtsam korraldada. Loomulikult vajame peale selle ka valdkondadevahelisi õppekavu ja teadustööd. Valdkonnapõhine interdistsiplinaarse õppe finantseerimine välistab edaspidi praegu selles esineva ebavõrdse kohtlemise. Näiteks, kui praegu õpetavad bioloogid füüsikutele bioloogiat, siis see ei ole interdistsiplinaarne õpe, sest toimub LOTE sees, kui aga matemaatikud õpetavad füüsikutele matemaatikat, on see interdistsiplinaarse õppena MT-le kesksest eelarvest lisafinantseeritav. Sarnaseid näiteid on mujalgi.

Õppetegevuse valdkonnaülene korraldamine ja ühine õpetamine aitab vähendada ülikoolisest dubleerimist õppekavades, optimeerida ruumikasutust ning tagada professoride erialase jao-tuse tasakaalustatuse. Praegu on näiteks ülikoolis neli instituuti,

kus puudub professor!

Teadus- ja arendustegevuse vallas sai ülikool koostöökogemuse 2014. aastal IUT-i taotlusvoo-ru jaoks oluliste teemade valikul, kus näiteks *medicina* valdkonnast esitati KK teadusteema. Suures osas projektipõhise teaduse rahastamise ebastabiilsust on lihtsam siluda suures teaduskon-nas ja instituudis. Valdkondliku katvusega võrdlustaust on vajalik ka ametikohtadele valimisel ja atesteerimisel, aidates kaasa objektiivsemale suhtumisele ning vähendades mugavusotsuste võimalusi.

Ülikooli eelarves on juba üle 40 miljoni euro EL-i tõukefondi-de vahendeid ning viibiv tagasi-maksete laekumine on põhjus-tanud suuri probleeme ülikooli likviidsusele ning toonud kaasa lisakulusid. Ka nende kitsas-kohtade lahendamiseks on vaja töörühma või instituudi tasemest laiemaid kokkuleppeid. Ülikooli arengukava vajab valdkondadest alusteavet teadus- ja arendustege-vuse strateegiliste algatuste kohta, mis oleksid tehtud arengukava komisjonis ja senatis kokku-lepitud strateegiliste valikute põhimõtetele tuginedes.

Sama teavet vajame rahastus-programmist «Horisont 2020» haridus- ja teadusministeeriumi kaudu finantseeritava institutsio-naalse arenguprogrammi ja mit-me teise programmi jaoks (tipp-keskused, rahvusvahelistumine, doktorikoolid, infrastruktuur jt). Alusteave peaks sisaldama nii valdkondlikke kui ka valdkon-naüleseid (nt IT-rakendused, rahva tervis, tulevikuressursid) strateegilisi valikuid ja mõnda ülikooliülest tegevusprogrammi (nt innovaatiline õpetajaharidus, ettevõtlik ülikool, rahvusvaheli-

ne rahvusülikool), mis toetavad riiklike strateegiate elluviimist ja ülikooli tulemuspõhist finantsee-rimist.

Reformid vajavad loomulikult lisaressursse ja sellega on arves-tatud. Strateegiliselt tähtsate ja praeguste teaduskonnaüleste tegevuste finantseerimise positiivne kogemus on olemas (palgakulude toetus strateegilistele profes-suuridele, Pedagogicum'i töö sihttoetus) ja laieneb 2014. aasta eelarvest veelgi (prioriteetsete õppesuundade toetus, varase-matel aastatel põhjendamatult madalate õppekoha maksumuse koefitsientide alusel rahastatud üksuste toetus).

Valdkondade moodustami-sega seotud konkreetne tegevus (struktuuri, õppekavade, ruumi-kasutuse, asjaajamise ja kantsle-i ümberkorraldamine, reformiga seotud lisatöö) vajab kindlasti kesksest eelarvest lisafinantsee-rimist. Samuti on vaja vaadata üle ühinevate struktuuriüksuste eelarved, eriti juhul, kui kulud on pikema aja vältel ületanud sisse-tulekuid. Koondumine tugevasse valdkonda või instituuti ei saa toi-muda positiivse eelarvega üksuse kahjuks, vaid finantsraskustes osade järeleaitamisega, sealhulgas toetusfondide abil. [Ⓘ]

Rektori täispikka artiklit, mis puu-dutab ka ülikooli üldist tulevikunä-gemust, juhtimiselaseid küsimusi ja võimalikke probleemkohti, loe siseveebist.

Maila Käos köidab omanäolisusega

Signe Ivask

signe.ivask@ut.ee

«**K**es ma olen – see on hea küsimus, ma arvan, et ma ise ka ei tea,» arutleb Tartu kõrgema kunstikooli nahadisaini osakonna juhataja Maila Käos. Ta mõtles sama küsimuse peale mõõdunud aasta aprillis, kui kandideeris juhi ametikohale. Ühest vastust ta tookord anda ei osanud, tunnistab, et ega oska praegugi. Pikemal analüüsil on ta siiski jõudnud nii kaugemale, et nii mõnigi valik on saanud põhjenduse.

VALIK ÜKS: MINUST PEAB SAAMA KUNSTNIKI!

Kunstnike puhul huvitab inimesi ikka, kuidas ja millal anded avaldusid: kas varases lapsepõlves või hoopis hilisemas eas. Maila Käösele meenub lapsepõlvest ennekõike see, et tema õde oli hoopis andekam joonistaja ja kui kuskilt leiti savi, siis ka tugevam voolija. «Õde voolis koera ja hiire, mina voolisin telliskivi,» muigab ta. Maila Käos leiab, et tema omapärane lähenemine võis tegelikult samuti tulevasele ametile viidata. Selle üle veel pisut naerdes rändab ta kohe tagasi lapsepõlve, mille kohta on tal vaid üks sõna: idüll.

Suved veetis Maila Käos vanaema ja vanaisa juures Põlvamaal ja kaunimad mälestused päri-

nevad just sellest ajast. «Lapsepõlvest on tulnud isetegemise tahe, pidevalt pidi loomade eest hoolitsema, vabadel hetkedel nägin, kuidas vanaema tegeles käsitööga,» meenutab ta. Maila Käos on tagantjärele mõelnud, et paljud otsused, mille ta on eri eluhetkedel langetanud, on seotud tema minevikuga. Ta leiab, et kunstnikuameti valik on suuresti mõjutatud sellest, mida ta väikese lapsena tundis ja läbi elas. Avaldunud on veel palju muudki, kus tema meelest see teooria paika peab.

Kui tüdruk lugemise ära õppis, siis uuris ta kirglikult kõiki teoseid, milleni tema käed ulatusid. Ta istus päevad läbi raamatute taga. Umbes kuue-seitsmeaastasena silmas ta riulis mahukat raamatut, millele pilku peale heites oli veendunud, et ei loe seda kunagi. «Vaatasin aastaid seda raamatut, ei võtnud seda riiulilt allagi,» kirjeldab ta.

Umbes kümnendas klassis muutus huvi aga ületamatuks ja ta võttis kätte, ronis riiulini, haaras raamatu, puhus sellele kogunenud tolmu ära ja luges raamatu vähema kui nädalaga läbi. See raamat oli «Alasti tulin ma» ehk romaan Auguste Rodinist. Siiani on tal meeles, et kunstnikuelu sai just tänu sellele raamatule hoopis teise värvi – kõik, mida nad tegid, näis nii huvitav, hea ja õige. Huvi püsis ja ta luges läbi veel terve trobikonna kunstnike elulugude

raamatuid, mille tulemusel jõudis järelduseni, et kunstnik võib teha kõike. Maila Käos tahtis ka sellist võimu.

VALIK KAKS: HAKKAN ÖPPIMA NAHAKUNSTI!

Maila Käöse sõnul oli teekond Tallinna kergtööstustehnikumi loomulik. «Oskasin hästi õmmelda, aga matemaatika polnud kõige tugevam, seetõttu jäi esialgne valik, riiete disain, kõrvale ja otsustasin nahka õppida,» meenutab ta. Ta ei saanud tehnikumis küll kunstilist poolt endas väga palju arendada, ent tehnoloogiline taip sai sellevõrra tugevam. Kui kõik see aga kõrvale jätta, siis järjekordne põnev hetk saabus siis, kui ta sai nahkesemete kujundamist ja valmistamist õppides teada, et tegelikult oli tema vanaemagi seal varem õppinud.

Kõik see toimus tegelikult Maila Käöse jaoks täiesti teadmatult, sest tema seiklused nahadisaini maailmas said alguse just siis, kui vanaema suri. Hinges kannab ta vanaema ikka kaasas. Vanaema eluga oli ta enda meelest hästi kursis, ent ta ei teadnud seika, et vanaema oli kunagi Linda nahatööstuses peatehnoloog. See nüanss tuli ilmsiks alles siis, kui Maila Käos oli oma valiku nahadisaini kasuks juba langetanud.

Maila Käos on tegelikult nukker, sest tema klass oli nahadisainerite viimane lend.

Tehnoloogilised teadmised, mida ta tehnikumis omandas, on talle nahakunsti juures väga palju juurde andnud. Loomulikult annaks ka tulevastele nahadisaineritele, ent mida pole, on sellele spetsialiseerunud kool. Küll aga on olemas Maila Käose tehnikumi-aegsed kaustikud, mida korralik koolilaps hoolega täitis ja mis on leidnud uue kasutuse: Tartu kõrgema kunstikooli tudengid saavad neist tarkust ammutada.

VALIK KOLM: TAHAN ELADA TARTUS!

Tallinnast tuli Maila Käos pärast tehnikumi lõppu tagasi Emajõe Ateenasse, mistõttu leiab, et on hirmus igav inimene: kogu aeg Tartu-keskne. Haridusteed jätkas põline Tartu patrioot kõrgemas kunstikoolis 2003. aastal. «Minu jaoks oli see hästi tore aeg, sest kui ma kõrgemasse kunstikooli sisse astusin, sain ma ühtlasi teada, et ootan last,» räägib ta. Niisiis käisid nad lapsega nii-öelda koos koolis. Varasemasele tehnoloogilisele taibule sai ta nüüd juurde ka kunstilist poolt.

Õppimisind ei raugenud ja pärast lõpetamist asus ta õppima Tartu ülikooli kunstiõpetaja õpetajakoolitusse. «Minna kunstikoolist ülikooli – see oli juba teine ooper,» meenutab ta. Paraku tuli tunnistada, et reaalsus ja teooria sageli ei klapi. See tähendab, et mis on kirjas õpikus, ei pruugi reaalsuses toimida. Akadeemilise õppe kogemus viis ta 2006. aastal tagasi ülikooli, et lahkuda kaks aastat hiljem humanitaarteaduste magistrina.

VALIK NELI: EI SAA ELADA ÕPETAMISETA!

Pärast õpetajakoolitust läks ta 2005. aastal Tartu kõrgemasse

Maila Käos tunnistab, et ta ei taha naljalt pildile jääda ega ole ka oma kõiteid fotodena üles võtnud.

Foto: erakogu

kunstikooli väikese koormusega õppejõuks. «Tundsin ennast kõrgemas kunstikoolis koduselt ja tunnen siamaani, ehk seepärast ei olegi suutnud ära minna,» jääb ta hetkeks mõtisklema. Talle sai aga ka selgeks, et naudib õpetamist – see on midagi, mida talle tööpoolest meeldib teha.

Esimene kogemus oli liigutav:

kõik tudengid kuulasid teda, vaimustusid kõneldust ja tegid rohkem kui palutud. «Olin ju tegelikult sama vana kui nemad, mõni oli minust vanemgi, aga kõik kuulasid mind,» räägib ta. Ta leiab, et on vajalik õpilasi tundma õppida. «Tekib usaldussuhe, koolis esialgu õppejõu ja tudengi tasandil muidugi,»

räägib Maila Käos. Pärast kooli ei näe ta aga põhjust, miks mitte liikuda neilt tasanditelt edasi sõpradeks.

Tudengite lõpetamine on Maila Käose jaoks küllaltki emotsionaalne sündmus. Neli aastat on piisav aeg, et tudengid südame külge kasvaksid. Lahkujateks on ometi inimesed, kellega on koos söödud mitu puuda soola. Ta ei lase pead norgu: ega need inimesed tema jaoks kuhugi kao, kindlasti kohtutakse veel, kas siis kellegi näitustel, kuhu ta alati hea meelega läheb, või istutakse koos maha, et võtta üks tee.

Ta kinnitab, et tema tudengid on olnud kõik särasilmased, keegi ei tee oma tööd ülejala. Maila Käos toob välja pigem selle, et inimese pühendumus töösse väljendub lõplikus tulemuses. See «miski» võib panna komisjoni mõnest vilgakast õmblusest mööda vaatama. Oma armastuse, usu ja omandatud oskused pani ta näiteks enda lõputöösse, mille tulemuseks oli ainuke «A» aja jooksul, mille ta kõrgemas kunstikoolis veetis. Diplomitöö oli Maila Käose jaoks väga erilise tähendusega: ta oli

kokku kogunud oma vanaema luuletused ja köitnud need üheks raamatuks. Vanaema töökaaslased ja tuttavad ei osanud aimatagi, et naisterahvas sellise asjaga tegeles. Maila Käos ilmselt üllatas komisjoni sama palju kui vanaema oma tuttavaid.

VALIK NELI: MINU KIRG ON KÖITMINE!

Raamatut köites tundis Maila Käos ahhaa-tunnet ehk seda, et teeb enda jaoks õiget asja. Ta leiab, et mingil hetkel langetavad kõik inimesed valikud selle kasuks, mis neid rohkem paelub. Teda köitis ja köidab köitmine. Sära silmis räägib ta köitmise juures piiride kompamisest, sellest, kuidas luua uusi võimalusi ja kasutada eri tehnikaid. Ta tunnistab, et mingil hetkel lähevad katsetused aia taha, aga oluline on püüda ja mõelda raamidest välja – see tunne, kui asi õnnestub, on seda väärt. Mõni selline töö on suisa pälvinud kõrgeid autasusid, kuid sellel Maila Käos peatuda ei soovi, sest teda inspireerivad muud nüansid.

Tema jaoks eneseväljenda-

mine oluline. Seetõttu on ta alates 12-aastasest peale pidanud päevikut, neid on terve riulitäis. Viimaste lehekülgede täitmist saadavad juba mõtted, kuidas küll oma järgmist päevikut köita, milline see välja võiks näha ja missugust tehnikat kasutada.

VALIK VIIS: NAHADISAINI OSAKONNA JUHATAJA!

Aprillikuus otsustas Tartu kõrgema kunstikooli komisjon, et Maila Käos on sobiv kandidaat nahaosakonna juhi ametikohale. Seitse aastat tagasi astus ta Tartu kõrgemasse kunstikooli möödamannes sisse, sealt edasi sai ta endale väikese töökohustuse. Maila Käos on tänaseks astunud väga suure sammu edasi.

Tema puhul torkab silma tahe teha asju omamoodi ja mitte ainult köitmise juures. Erilaadset lähenemist plaanib ta ka nahadisaini osakonda juhtides silmas pidada. Ta on kindel, et see, mida nad Tartu kõrgemas kunstikoolis õpetavad ja õpivad, on ainulaadne. Seda tuleb hoida, väärtustada ja võimaluse korral muuta tõhusamaks.

Lõputöö juhendaja ja õppejõud, kes jäi meelde

Mari Mustjõgi,

Tartu kõrgema kunstikooli nahadisaini osakonna vilistlane

Maila puhul on eriline see, et ta on alati tudengitega suheldes väga loomulik ja vaba. Kui tavaliselt on õppejõu ja tudengi vahel mingisugune nähtamatu sein, siis Mailaga seda pole, mis muidugi ei tähenda, et teda ei austataks.

Väga austame, eriti tema sooja

ja kirgliku suhtumise poolest nahakunsti ja köitmisesse. Mäletan Maila esimese kursuse paberitehnikate tunde, kus kasutasime mitmesuguseid vahendeid, et paberit ise kujundada, samuti valasime seda purustatud paberimassist ise. Need tunnid jäävad meelde väga värviliste ja teraapilistena, sest miskipärast oli seal alati selline «išakrad valla» meeleolu, millega ei seostunud ühtegi pinget ega hirmu ja minu

meelest ainult nii saabki sündida kunst.

Lõputöö juhendajana oli Maila pigem tugev ja julgustav kui konkreetne suunaaja. Ta oli küll kogu aeg olemas, ent tundsin siiski, et olen lõputöö täiesti ise teinud ja vaevanagemise eest hinde saanud. Kaitsekomisjoni ees oli hea ja enesekindel seista, sest kuigi arutasin oma tööd Mailaga pidevalt läbi, oli see algusest lõpuni minu enda näoga.

Foto: Elmar Kald

Kuidas ülikool eestikeelseks muutus

«See on meie, aga mitte teie ülikool!» pöranud Jaan Tõnisson 1905. aastal vene revolutsioonilistele üliõpilastele venekeelse Tartu ülikooli aulal rusikaga lauale.

Varje Sootak

varje.sootak@ut.ee

Alles 1919. aasta 1. detsembril sai Tõnisson verivärskel Eesti Vabariigi peaministrina samas aulal eesti ülikooli avatuks kuulutada. See sündis hoolimata sellest, et Vabadussõda polnud lõppenud ning Narva ja Pihkva ümbruse suurtükkimürin kostnud Tartussegi. Avaaktuse ladinakeelne peokutse tõi aga uue, veel tundmatu Eesti riigi ülikooli palju kaugeid külalisi.

RAHVUSÜLIKOOI IDEE

Eesti keel ja eesti meel polnud Tartu ülikoolis võõrad. Põlisrahva keelt siin ka õpetati. Ülikoolis olid hariduse saanud paljud eestlased, oli eestlastest õppejõude. Rahvuslik ärkamisaeg tõstis eneseteadvust ja kujunes tugev kohalik haritlaskond. Kuigi

rahvaluuleteadlane ja pastor Jakob Hurt arvas 19. sajandi 80. aastatel, et oma ülikooli ei jõutaks veel ülal pidada, toetas ta tulevase põlvkondi: «Mis tõesti tarviline loomuline, saab sündima».

Esimesel Eesti üliõpilaste ja vilistlaste kongressil 1917 kõnlesid tulevane arst Juhan Vilms ja haridustegelane Peeter Põld juba otseselt eesti ülikooli loomise vajalikkusest. Üliõpilasaktivist Villem Ernits pakkus konkreetsemaltki: ülikool võiks algul olla mitmekeelne, keskkeeleks oleks vene keel, eesti keel olgu lubatud igas aines, kus eestlastest kuulajaid. Samuti pani ta ette soomeugri osakonna asutamise.

1902. aastast ülikooli kantseleis töötanud Karl Laagus viib raamatus «Eesti ülikool Tartus» eesti ülikooli osalise idee isegi aastakümneid ettepoole, kui Vene võimu surveaastail nõuti eesti-

keelse tegeliku usuteaduse professori asutamist. See küll loodi, aga alles aastal 1916 ja sellele kohale määrati, mitte ei valitud, kirikuõpetaja, hilisem rektor Johan Köpp. Määrati seepärast, et sakslastest koosnev usuteaduskond ja vene ülikooli nõukogu oli selle professori vastu ning keeldus teda valimast.

EESTI KEEL AMETLIKUKS

Eestikeelse ülikooli eelloost on tuua palju näiteid. Otsesed ettevalmistused algasid ligi aasta enne avamist. 1918. aasta novembris nimetati vaid nädal ajutise valitsuse haridusminister olla saanud haridustegelane Peeter Põld rahvusülikooli kuraatoriks. 1. detsembril võttis ta paar kuud Saksa võimude alluvuses olnud Landesuniversitāti üle. Seda saksakeelset ülikooli olid Eesti üliõpilasorganisatsioonid peale

Estica boikoteerinud. Õnneks ei lõonud eestikeelse ülikooli ülesehitamisse suurt mõra sama aasta detsembris sakslaste lahkumise järel ligi kuu kestnud Eesti Tööraha Kommuuni aeg.

Ülikooli keeleküsimuse otsus tehti 1919. aasta mais. Taasavamise eeltööde komisjon otsustas õppe- ja ametlikuks keeleks tunnistada eesti keele. Leiti, et kuni õpetamisel saab võimalikuks täielik eesti keelele üleminek, võib esimestel aastatel kasutada ka saksa ja vene keelt ning teisi keeli.

Aastaks 2013 juba 94 aastat eestikeelsena püsinud ülikooli keeleminevik oli selle avamiseni ametlikult eesti keelest prii olnud. 1632 Rootsi kuningriigi koosseisus asutatuna oli ülikool ladinakeelne, taasavamise järel Vene keisririigi ülikoolina 1802 saksakeelne. 1890ndatel venestamispoliitika ajal muudeti ülikool venekeelseks. 1893 muudeti ülikooli nimi ning kahe aasta pärast mindi kõigis teaduskondades peale usuteaduskonna üle vene keelele. Karl Laagus on kirjutanud, et kantseleides domineeris vene keele kõrval endiselt saksa keel. Eesti keelt võinud kuulda eesti keele lektori loenguil ja teenijate, käskjalgade suus, kes osanud vene keelt viletsasti.

ÕPPEJÕUDUDE PROBLEEM

Samal istungil, kus keeleküsimust arutati, otsustati, et kuna eestlaste hulgast on algul võimatu piisavalt teadusliku ettevalmistusega õppejõude saada, tuleks neid kutsuda ka Saksamaalt, Venemaalt, Soomest ja mujalt. Eriti soovitavaks peeti soomlasi, kes võiksid kergesti eesti keele ära õppida. Mitte ainult eestlastest õppejõude polnud lihtne leida. Kui Esimese maailmasõja

eel evakueeriti ülikooli varasid Venemaale, suundus sinna ka osa õppejõude, enamik sakslastest õppejõude läks Saksamaale.

Alates 1919. aasta augustist kinnitas haridusminister ametisse ülikooli esitatud õppejõude. Esimeste professorite hulgas olid ülekaalus baltisakslased ja välismaalased, eestlasi valiti kraadide puudumise tõttu peamiselt professori kohusetäitjaks. Professoriks kinnitatute hulgas olid Jaan Sarv, Ants Piip jt.

Esimesena olevat majandusnõuniku Karl Laaguse mälestuste järgi ennast tööle pakkunud professor Max Wasmer Venemaalt, kes oli juba enne Tartu ülikooli tulekut eesti keele õppimisega algust teinud. Paari aasta pärast vallanud esimene indo-euroopa keelte professor seda päris hästi.

Probleeme tekitas ülikoolis välisõppejõududega peetav kirjavahetuse keel. Laagus kirjutab, et kui eri riikidest tulevate õppejõududega oleks peetud kirjavahetust keeles, milles nad loenguid peavad, tulnuks ülikooli tööle võtta saksa, vene, soome, rootsi, inglise, prantsuse ja ungari keelt oskavaid ametnikke. Eesti ülikooli autoriteedi mõttes oli otsustatud esimehe ringkirjalik korraldus saata eesti keeles. Üks saksa keeles loenguid pidanud professor keeldunud seda vastu võtmast. Kui ta oli sunnitud kirja ikkagi vastu võtma, kirjutanud vastuvõturaamatusse saksa keeles, et sai eestikeelse kirja, mida ei oska lugeda.

4. oktoobril immatrikuleeriti aulas esimesed üliõpilased ja 6. oktoobril algas õppetöö.

EESTI KEELE LÄBILÖÖK

Eestikeelne ülikool alustas tööd kuue teaduskonnaga: arsti-, õigus-, ajaloo-filosoofia-,

matemaatika-loodusteaduse, põllumajanduse ja loomaarstiteaduskonnaga. Vaidlusi põhjustanud usuteaduskond avati 1920. Õppekeelena jagasid 41-protsendilist esikohta nii eesti kui ka vene keel, saksakeelseid loenguid peeti 18 protsendi ulatuses, osa sakslasi lugenud ka vene keeles. Peeter Põllu andmed lisavad veel, et osa nooremaid sakslasi hakkas hiljem ka eesti keeles lugema. Eesti keele püüdsid ära õppida eriti Soome ja Rootsi teadlased, kellega täideti peamiselt rahvusteaduste õppetooli.

Näiteks Helsingi ülikooli dotsent Lauri Kettunen, kes oli Eestis uurimisretkeil käinud, kinnitati esimeseks läänemeresoome keelte professoriks. Oma kaasmaalaste kohta on ta kirjutanud raamatus «Laadogast Balatonini», et geograafiaprofessor Johannes Gabriel Granö õppis kohe ära eestikeelse ametisõnavara. «/.../ ja kogu keelegi nii hämmastavalt kiiresti, et hakkas juba järgmisel semestril eesti keeles loenguid pidama».

Väga kiiresti õppinud eesti keele selgeks ka arheoloogiaprofessor Aarne Miikael Tallgren. Eesti ja Põhjamaade ajaloo professor Aarno Rafael Cederbergil, kellel kulus palju aega arhiivide korraldustööle, polnud algul aega eesti keelega eriti tegelda ning ta pidanud mõne semestri soomekeelseid loenguid. Hiljem olnud temalgi eesti keel eeskujulikult selge. Matemaatikaprofessor Kale Väisälä suutnud vaevalt kaks kuud pärast Eestisse saabumist loenguid eesti keeles pidada. Ka rootslasest kunstiajaloo professor Sten Karling pidanud mõne aja pärast eestikeelseid loenguid, kuid arvanud ise, et valdas seda veel halvasti.

Teaduskonniti oli õppejõu-

dude keeleoskus väga erinev. Näiteks arstiteaduskonna 24 esimesest õppejõust oli 12 eestlast, ülejäänud sakslased ning kaks saksa päritoluga juuti. Nii oli algul ka loengute keeleks suures osas saksa keel. 1927. aastaks küündis eestikeelne õpetus 70 protsendini ning 1939/1940 toimus kogu arstiteaduskonnas eestikeelne õpe.

Professor ja dekaan Aadu Lüüs kirjutab raamatus «Tartus ja Rootsisis», et ka arstiteaduskonna koosolekuil valitses algul saksa keel, kuigi eesti ja saksa keelt rääkijate arv oli peaaegu ühesuurune. «Olin esimestel koosolekutel vait, kuid varsti hakkasin ka sõna võtma. Ma olin ka esimene, kes koosolekuil hakkas eesti keelt

tarvitama.»

Vähehaaval kasvas peale Eesti ülikoolis koolituse saanud õppejõudude kaader. Juba enne ülikooli avamist püüti tudengitele välismaa stipendiume leida, et neistki saaksid hiljem oma ülikooli õppejõud. Eesti soost noorte teadusmeeste hulgas, keda noor riik saatis välismaale end akadeemiliseks tööks ette valmistama, oli ka tulevane taimefüsioloogia professor ja rektor aastail 1938–1940 Hugo Kaho.

Eesti oma akadeemilist põlvkonda ootas ees peale õpetamise ja väitekirjade kaitsmise emakeelsete õpikute kirjutamine, terminoloogia väljatöötamine, erialaajakirjade loomine jpm. Eestikeelse ülikooli kujundamise

ja arendamise suunamisel oli väga suur osa usuteaduse professoril, prorektoril ja aastail 1928–1937 rektor Johan Kõpul, esimesel rektoril, arstiteaduse professoril Henrik Koppelil ja paljudel teistel. Määramatu panuse andis eeltöö tegija, kuraator, esimene eesti pedagoogikaproffessor, dekaan ja prorektor Peeter Põld, kes on nentunud raamatus «Tartu Ülikool 1918–1929», et alles aastal 1924, iseäranis 1925 võib märgata tugevamat eesti õppejõudude juurdekasvu. «Aastate külv hakkab nähtavat vilja kandma ja tarvidus võõraste abi järele vähenema.» [Ⓣ]

Kasutatud kirjandus vt: www.ajakiri.ut.ee

Keeleküsimus ÕES-is

Õpetatud Eesti Selts oli asutatud 1838. aastal eesti rahva mineviku, oleviku, keele ja kirjanduse ning eestlaste maa edendamiseks. TÜ raamatukogu bibliograaf Kersti Taal, kes on ÕES-i ajalugu uurinud, ütles, et kuni Esimese maailmasõjani oli nii suhtluse kui ka ettekannete keeleks saksa keel. «Häid eesti keele oskajaid oli ka sakslaste hulgas, sh keele uurijaid. Eestlased moodustasid umbes 10 protsenti liikmeskonnast.» Kui selts Peeter Põllu eestvedamisel 1919 vahepeal katkenud tegevust jätkas, oli eestlasi endiselt vähemuses – 1921. aastal 164 liikmest 36. Esimese eestikeelse ettekande pidas 1922. aastal Lauri Kettunen, peagi

järgnesid Harri Moora jt. Kui seltsi hakkas enam eestlasi astuma, oli võimalik ka võimuvahetus saksakeelses ÕES-is. Kersti Taal märgib, et kuna ülikoolis oli kiiresti kasvanud eestikeelsete loengute arv, küsiti vabariigi 10. aastapäeva eel, kui kaua peab taluma saksa keele valitsemist riigilt toetust saavas seltsis. Ettepaneku eesti keelele üleminekuks tegi seltsi liige, rektor Henrik Koppel. Keeleküsimust arutati mitmel koosolekul otsustati, et kõik ametlikud teadaanded kantakse ette eesti keeles ja neile lisatakse tõlge, protokollid kirjutatakse kahes keeles, ettekannetes ja vaidlustes on lubatud mõlemad keeled ning küsimustele vastatakse

selles keeles, milles need esitati. «Väljaannete keeleks jäi edasi saksa keel, sest need olid mõeldud Eesti teaduse tutvustamiseks välismaal. 1932 hakkas ilmuma eestikeelne «Kirjade» sari.» Et eesti keelele üle minna, pidid seltsis eestlased ülekaalus olema. 1929 valiti enamikus eestlastest koosnev uus juhatus ning näiliselt toimus eesti keelele üleminek rahulikult,» ütles Taal. On säilinud vaid ühe liikme lahkumisavaldus. «Sakslaste protest avaldus seltsi tegevusest eemaldumises. Kui esimene saksa keelne protokoll kirjutati 21. märtsil 1928, siis esimene ainult eestikeelne 5. märtsil 1930.»

Reisikiri
Coimbrast
ehk unistuste
jälgedes
päikese alla

Sven Paulus

UT endine toimetaja sõitis selle suve lõpus Portugali vabatahtlikku tööd tegema.

Novembriks on sume sügis Portugali ülikooli linna tänavale laotunud ning botaanikaaias ja parkides võib täheldada puudel punaseid lehti. Vahelduseks kõrguvatele palmidele ja eukalüptidele märkad rõõmuga linna poolitava Mondego, Emajõeest kaks korda laiema jõe kallastel kodumaise välimusega kaskesid. Õhusooja veel on – nii paarikümne kraadi kandis – ent öösiti võtavad mägedest tõusev niiskus ja rõskus uulitsatel uitava poeedi enda embusse.

Trepile peatuma jäädes hiilib peagi ligi kassike. Esialgu arglikust kiisust saab pärast hellitamist usaldav sõber. Nõnda siis istutegi kahekesi ja imetlete vaadet maailma ühe vanima ülikooli mäe otsas asuvatele hoonetele. Pisut eemal märkab silm suurt hõbedast kuplit. Kõikjale paistva endise nunnakloostri iidsete müüride vahel jalutavad nüüd vagade õdede asemel hoopis vangid, neist mõnelgi patused mõtted peas. Seal lähedal, otse akvedukti alt läbi minnes, asub kodu: sürrealistidest tudengirühmitusele kuulunud kommuunkorter ehk meie oma mitteametlik Republica. Hoolimata seitsmest möödunud aastakümnest hõngub elamu seintest küllaldaselt vaba vaimu.

Mõnesaja sammu kaugusel ühiselt jagatud elamisest asub Penedo de Saudade park, mis veidral moel meenutab pisut Toomemäge. Kindlal ilmel jälgivad seal ümbruses toimuvat poetide skulptuurid, kel öösiti seltsiks ringiuitavad kassid ning pargipingil Pessoa «Rahutuse raamatut» lugev vagabund. Möödunud lennud on siia kaunisse parki püstitanud hulganisti marmorist sambaid, millel enamasti seisavad kivisse raiutuna Coimbra vaimu kiitvad luuleread ning kursuse lõpetamise aasta. Eesti puhul võiks ju heaks traditsiooniks saada näiteks kursusemetsad, mida *alma mater* i lõpetanud ühiselt istutavad. Kui hea oleks aastakümnete pärast koos lastelastega vaikselt lõunatunnil sellises puudesalus ringi uidata ning jagada mälestusi kirevast tudengipõlvest.

Taaralinnastki aeglasema rütmiga kulgev kunagine Portugali pealinn on omal moel parim koht, kus tunnetada *saudade*'t ehk kurbmagust igatsust ning nukrust. Seda kinnitab ka vanalinna kohvikutest õhkuv kohalik õrnatundeline ja kuldajastu hiilgust nostalgia keelde tõlkiv *fado*. Tartust poole suurema elanike arvuga linna mõnikümne tuhat tudengit aga pidutsevad peamiselt teisipäeviti ja neljapäeviti Praça da República nimelist väljakut ümbritsevates soodsate hindadega kõrtsides, kohvikutes ja akadeemilise tudengiühenduse AAC majas.

Lisaks üliõpilaste televisioonile, võimsale kontserdisaalile ja kultuuriringide prooviruumidele asub selles hoones ka üle veerand sajandi piirkonna asukate kõrvu hellitanud ülikooli raadio RUC. Maailma vast ühe anarhilisema raadiojaama suitsuruumis, kus

tarvitatakse peale tubaka nii mõndagi muud, lendleb harukordselt pööraseid ideid. Üheks nende genereerijaks on Krismar, avaliku halduse tudeng TTÜst, kes vahel lahkab, teine kord jälle paitab enda juhitavas saates «*Babel radio show*» üliõpilaste elu ning ühiskonna tabuteemasid. «Kui välismaal Erasmuse praktikat teha, siis juba täie hoo ja mingite piirideta,» on Krismar veendunud.

Nõnda valmib ettevõtmisesse kaasatud vabatahtlike eestlaste abiga stuudios näiteks noore tõusva hiphoppari MC Haka video, antakse hörk ülevaade linna kuumima džässiklubi Salao Brazili tegemistest ja mõnelgi õhtul käiakse rahvusvahelise seltskonnaga luuramas hüljatud maju, et kõikjal riigis laguneva kauni kinnisvara temaatika kõitvaks reportaaziks vormida. Katkiste või tühjade akendega ning tabalukustatud ustega tasapisi hääbuvatest hoonetest möödujaid haarab tihti kerge nukrus, sest paljud villad ja lossikestele sarnanevad majad väärriksid ometi paremat saatust. Ometi on just seesama *fado* ehk emakeeli hukatus Portugali teine nimi.

Elu Portugalis koosneb tihtilugu absurdsetest paradoksidest. Nõnda tegutseb vaimupealinnas vähemalt kolm üliõpilasteatrit. Neist ühel nimega TEUC on küll tudengimajas olemas oma alalised ruumid, ent ühel etendusel märkab publiku seas istuja, et valgust tehakse laval... Oot, need on ju tavalised taskulambid!? «Mis põnev kontseptsioon see veel oli,» uurid hiljem kohalike teatraalide käest ja saad vastuseks, et ülikoolil pole lihtsalt tudengiteatritele korraliku valgustuse jaoks raha. Ja siis mõtled korraks

kodumaale. Ja koduteatrile. Sellele, kuidas hoolsalt dresseeritud avalikkuse lõppematut tsirkusejanna rahuldav sporditööstus seisab prioriteedina enamasti kõrgemal kohal, kui inimhinge saladusi lahtiharutav kunst. Ajastu märk ja valikute koht.

Pikalt üle seitsme päeva kestev rebastenädal, mis algab suure laulupeo ehk *serenata*'ga ning lõpeb *latada* ehk kostümeeritud karnevaliga, on oktoobrisse jäänud. Fotoalbumit lehitsedes tõusevad huuled taas naerutuseks, nähes, millist elulusti sinne noorsugu endas kannab ja väljendab. See on uskumatu melu, mida tekitavad tuhanded fantaasiarikal moel dekoreeritud kilkavad esmakursuslased, kes valguvad ühel kindlaksmääratud päeval oktoobrisooja linna uulitsatele, lohistades tihtilugu enda järel plekkpurkidest kolisteid. Pikal puisteel lustlikus rongkäigus sammuvad uudishimulikest mööda sinised tegelased Avatari filmist, taamal demonstreerib oma mehelikkust krussis juustega Borat, kel nõõri otsas rippumas hiiglaslik helesinine lutt.

Pühamehe kuju otsast aga hüppavad seelikute lehvides neid all ootavale kätemerlele uljad tüdrukud, neile järgnemas kuraasi täis poisid. Portugali esimene nimi polegi *fado*, vaid hoopis Vabadus. Liiklus seisab, igavlevad korraalvurid vaatavad pikalt poolpaljastele kaunitaridele järele ja kõigi rind on täidetud meeletu rõõmuga. Elamise kunsti tipp hetked. Paljud pidustusel osalejad hoiavad käes kausse, kuhu vaatamängus osalejatelt münte nõutatakse. Iga õige tudengihakatis peab nimelt oma akadeemilise emme või issi lõunasöögile viima. Ja ilmselt mitte odavasse tudengi-

Sven koos elukaaslase Anuga.

Foto: 2x erakogu

sööklasse, kus kahe ja poole euro eest kõhu kõvasti täis saab süüa.

Jõe äärde püstitatud hiiglaslikust kontserdilinnakust kostab neil öödel lõppematu muusika ja tänavatelt võib leida uljaspeadest mahajäänud viieliitriseid veinikanistreid, millest mõnedki veel pooleldi täis. Hommikuks on usin koristaja plastikanumad ontlike linnakodanike pilgu eest prahiauto sügavasse kurku peitnud. Siis sibavad Sigatüüka uhkele koolivormile sarnases riietuses vanemad tudengid juba loengutesse. Väarikate kehakatete kandmiseks tuleb esimene aasta ülikoolis edukalt vastu pidada. Eestis saavad *alma mater*'i uustulnukad enamasti ühe päevaga ristitud, siin aga võtab see aega terve aasta ja toob kaasa lugema-

tu hulga ülesandeid ja mõnikord kahjuks ka alandusi.

Teise aasta üliõpilased kasutavad mõnuga oma võimu ära ja võivad panna terve kursusetäie noori keskväljakul kätekõverdusi, praäksuga kükke ja muid tobedusi tegema. Pilt võib olla ka rõõmsam. Omaette elamus on näha sadu arstiks õppivaid särasilmseid brunette botaanikaia mahukasse purskkaevu hüppamas. Väljas on veel palav ja veest tillkuvate õnelike plikade kollaste särkide all joonistuvad vaataja ette imelised kumerused ning fantaasia saab sel hetkel vaba voli. Varjulise puu all pingil aga suudleb emmates värskelt kokku saanud noorpaar. Armastus. Jah, seda jagub siin Portugalis küllaldaselt. ☺

RENATE PAJUSALU – 50

Foto: Nele Ingerpuu

13. novembril sai 50-aastaseks üldkeeleteaduse professor Renate Pajusalu.

Pärast Nõo keskkooli reaalklassi lõpetamist 1981. aastal asus Renate õppima eesti keelt ja kirjandust Tartu ülikoolis, mille lõpetas 1986. Magistrikraadi eesti keele alal sai ta 1991. aastal («Reguleeriv dialoog eesti keeles»). Professor Haldur Õimu käe all õppides huvitasid teda juba algusest peale keele tähenduslikud aspektid nii sõna kui ka vestluse tasandil. 1999. aastal kaitses Renate doktoritöö

«Deiktikud eesti keeles», 2007. aastal valiti ta TÜ üldkeeleteaduse professoriks. Aastatel 2009–2011 töötas Renate Helsingi ülikooli eesti keele ja kultuuri professorina.

Tema teadushuvide hulka kuuluvad sõnasemantika, pragmaatika ja vestlusanalüüs, lapse keeleline areng, keeletüpoloogia ja eesti keele kontrastiivanalüüs. Teadustöös on ta võrrelnud eesti keelt soome ja vene keelega, olles samal ajal kogenud nende keelte baasil eesti keele õpetamist. Teadustöö kõrval on ta suutnud kirjutada ühe parima tänapäevase eesti keele õpiku soomlastele.

Hämmastav on Renate jaoks kõiki neid eripalgelisi teemasid ja töid juhendades. Üliõpilastega suheldes on ta alati sõbralik, avatud ja toetav, hea kuulaja ja väärtuslike näpunäidete jagaja.

Eesti õpilaste võistkond on Renate juhendamisel osalenud rahvusvahelisel lingvistikaolümpiaadil alates 2003. aastast. Suviti toimuv lingvistikalaager Vasknas on mõnusat ajaviidet pakkunud paljudele Eesti kooliõpilastele, pannes neid samal ajal mõtlema keeleteemadele. Ilmselt seetõttu

on Eesti võistkonnad olnud rahvusvahelisel lingvistikaolümpiaadil alati väga edukad. Just Renate teeneks võib pidada seda, et 4. rahvusvaheline lingvistikaolümpiaad 2006. aastal toimus Tartus, teadvustades laiemalt ühiskonnale, et keeleteadus võib olla põnev. 2009. aastal tunnustati Renate juhitud lingvistika töörihma teaduse populariseerimise auhinnaga.

Tema suurim huvi, keelelise tähenduse uurimine, on leidnud tänuväärse väljundi raamatus «Sõna ja tähendus».

Renatet iseloomustab omadus rääkida keerulistest asjadest põnevalt ja arusaadavalt, just seetõttu on ta ka armastatud õppejõud.

Kolleegide seas on Renate tuntud kui üks lahke võõrustaja, hea kokk, soe ja abivalmis inimene. Renatet iseloomustab veel hea huumorisoon, mis teeb temast hea kaaslane. Samuti on talle omane rõõmsameelsus, mis aitab tal kibe-kiiretelgi tööperioodidel säilitada positiivse ellusuhtumise.

Kolleegid ja õpilased eesti ja üldkeeleteaduse instituudist

RIINA VIILUP – 50

Foto: Nele Ingerpuu

26. novembril tähistas 50 aasta juubelit ettevõtetmajanduse instituudi vastutav sekretär Riina Viilup. Majandusteaduskonnaga on Riina olnud seotud alates 1982. aastast, alguses üliõpilasena kaubandusraamatupidamise ja -analüüsi erialal ning seejärel juba majandusteaduskonna kollektiivi liikmena. Pärast ülikooli lõpetamist 1986. aastal asus Riina vanemlaborandina kindlakäeliselt korraldama raamatupidamise kateedri paberimajandust ja tehnilist tööd ning toetama õppejõudude tegevust.

Kaks viimast aastakümnet on Riina jätkanud majandusarvestuse õppetooli sekretärina ja aastast 2010 on lisandunud ettevõtetmajanduse instituudi vastutava sekretäri kohustused. Riina on nende aastate jooksul kujunenud usaldusväärseks ja loominguks abiks õppetooli ja instituudi juhatajale ning kõigile kolleegidele. Teda ei iseloomusta ainult tegemiste korrektsus, vaid ka hea erialane sisutunnetus. Riina on kindlalt seisnud selle eest, et instituudile ja õppetoolile olulised asjad edukalt kulgeksid

ja vajaduse korral selleks ka teisi tagant torkinud. Ta on palju kaasa aidanud riigisest ja rahvusvaheliste konverentside ning seminaride organiseerimisele.

Riina püüab oma tegemistes jälgida põhimõtet: kui midagi teha, siis teha hästi. Olles valinud meelepärase ameti, sujub tal kõik korralikult ja õigel ajal, kiire tööelus saab talle alati kindel olla. Korrektsus, täpsus, abivalmidus,

sõbralikkus ja heasüdamlikkus iseloomustavad uude elukümnenisse astunud Riinat.

Riina on mitmesuguseid huvitavaid üritusi korraldades töökollektiivi alati toetanud. Samas on ta ise aktiivne osaleja teaduskonna ning ülikooli spordi- ja kultuuriüritustel. Tegusa inimesena on Riina leidnud hulga meelepärasteid tegevusi, mille toel tööst puhata. Talle pakuvad rõõmu ja rahuldust

näiteks kandlemäng, kudumine, küpsetamine ja lillekasvatus. Kodustes tegemistes on Riinale alati toeks tema pere, kus kasvab kaks poega. Üheskoos leitakse aega nii reisimiseks kui ka sportimiseks.

Avaldame Riinale siirast tänu tehtu eest ning soovime jätkuvat energiat ja tegutsemisindu!

Kolleegid ettevõtetemajanduse instituudist

Õnnitleme

80 Arne Kivistik, kehakultuuriteaduskonna emeriitdoksent – 1. detsember

75 Rein Vihalemm, teadusfilosoofia professor, filosoofiateaduskonna emeriitprofessor – 9. detsember

65 Raivo Masso, üldbioloogia dotsent – 5. detsember

Mihkel Zilmer, meditsiinilise biokeemia professor, biokeemia osakonna juhataja – 15. detsember

Raivo Uibo, immunoloogia professor, akadeemik – 21. detsember

Jüri Vedru, meditsiinifüüsika lektor – 24. detsember

Mati Karelson, molekulaartehnoloogia professor, akadeemik, molekulaartehnoloogia õppetooli juhataja – 27. detsember

60 Asko Uri, bioorgaanilise kee-

mia juhtivteadur – 3. detsember
Ehte Orlova, patoloogilise füsioloogia vanemassistent – 18. detsember

Jaanus Remme, molekulaarbioloogia professor – 18. detsember

55 Juhan Sedman, üldise- ja mikroobibiokeemia professor, biomeditsiini ja biotehnoloogia doktorikooli juhataja, üldise ja mikroobibiokeemia õppetooli juhataja – 7. detsember

Irina Truhhan, koristaja – 16. detsember

Eha Kallas, lastehaiguste assistent – 20. detsember

Allan Hallik, anorgaanilise keemia teadur – 30. detsember

50 Peeter Hõrak, evolutsioonilise loomaökoloogia vanemteadur, loomade füsioloogilise ökoloogia professor – 11. detsember

Diva Eensoo, terviseuuringute

teadur – 14. detsember

Ülle Maidla, sekretär – 21. detsember

45 Lea Altnurme, religiooniuuringute vanemteadur – 23. detsember

Sille Vahtra, meetodik – 29. detsember

35 Lauri Jalukse, analüütilise ja füüsikalise keemia teadur – 5. detsember

Gea Kangilaski, eetikakeskuse projekti juht – 5. detsember

Katrin Kepp, mobilitase teadur – 10. detsember

Hendrik Luuk, füsioloogia teadur – 12. detsember

30 Vahur Üprus, infotehnoloogia spetsialist – 18. detsember

Ivar Kuusik, insener – 25. detsember

25 Kätlin Aavik, raamatukogu klienditeenindaja – 5. detsember

KAITSMISED

6. detsembril kell 10 kaitseb **Marvi Remmik** haridusteaduse erialal doktoritööd «Novice University Teachers' Professional Development and Learning as a Teacher: Opportunities and Conditions at Estonian Higher Education Institutions» («Algaja õppejõu professionaalsuse kujunemise võimalused

Eesti kõrgkoolides»). Kaitsmine toimub senati saalis. Juhendaja dots Mari Karm, oponent dots Erika Löfström (Helsingi ülikool, Soome).

6. detsembril kell 14 **Ave Roots** sotsioloogia erialal doktoritööd «Occupational and Income Mobility During Post-socialist Transformation of 1991-2004 in Estonia» («Ametialane ja sissetule-

kumobiilsus Eestis postsotsialistliku siirde ajal 1991–2004»). Kaitsmine toimub senati saalis. Juhendajad emeriitprofessor Mikk Titma (TÜ, Stanfordini ülikool) ja vanemteadur Mare Ainsaar, oponent prof Jolanta Grotowska-Leder (Lodzi ülikool, Poola).

9. detsembril kell 10.15 kaitseb **Riho Marja** geograafia erialal doktoritööd «The Relationships

Between Farmland Birds, Land Use and Landscape Structure in Northern Europe» («Põllulindude seosed maakasutuse ja maastiku struktuuriga Põhja-Euroopas»). Kaitsmine toimub senati saalis. Juhendajad prof Ülo Mander ja Irina Herzon (Helsingi ülikool, Soome), oponent prof Piotr Tryjanowski (Poznani maaülikool, Poola).

10. detsembril kell 10.15 kaitseb **Olle Järv** geograafia erialal doktoritööd «Mobile Phone Based Data in Human Travel Behaviour Studies: New Insights From a Longitudinal Perspective» («Reisikäitumise uurimine mobiiltelefonidel põhinevate andmetega: pikaajalisest andmestikust tulenevad uued teadmised inimeste ruumikasutusest»). Kaitsmine toimub senati saalis. Juhendajad prof Rein Ahas ja prof Frank Witlox (Genti ülikool, Belgia), oponent prof Aharon Kellerman (Haifa ülikool, Iisrael).

11. detsembril kell 9 kaitseb **Kadri Lühiste** politoloogia erialal doktoritööd «Regime Support in European Democracies» («Kodanike toetus poliitilisele režiimile Euroopa demokraatias»). Kaitsmine toimub senati saalis. Juhendaja vanemteadur Piret Ehin, oponent prof Jonas Linde (Bergeni ülikool, Norra).

11. detsembril 2013 kell 10.15 kaitseb **Ede Leppik** botaanika ja mükoloogia erialal doktoritööd «Diversity of Lichens in Semi-natural Habitats of Estonia» («Samblike mitmekesisus Eesti poollooduslikes kooslustes»). Kaitsmine toimub ökoloogia ja maateaduste instituudis prof A. Vaga nimelises auditooriumis (Lai 40–218). Juhendajad dots Tiina Randlane ja teadur Inga Jüriado, oponent Christopher J. Ellis (Edinburgi botaanikaaed, Suurbritannia).

12. detsembril kell 12.15 kaitseb **Marge Uppin** geoloogia erialal doktoritööd «Geological Sources and Hydrochemistry of Fluoride and Boron in Silurian-Ordovician Aquifer System» («Fluoriidide ja boori hüdrokeemia ja geoloogilised allikad Siluri-Ordoviitsiumi veekompleksis»). Kaitsmine toimub ökoloogia ja maateaduste instituudis (Lai 40). Juhendaja vanemteadur Enn Karro, oponent vanemteadur Timo Tarvainen (Soome geoloogia uurimiskeskus).

16. detsembril kell 14.15 kaitseb **Kristel Uiboaed** eesti ja soome keeleteaduse erialal doktoritööd «Verbal Constructions in Estonian Dialects» («Verbiühendid eesti murretes»). Kaitsmine toimub senati saalis. Juhendajad Liina Lindström ja Kadri Muischnek, oponent Maria Vilku (kodumaisete keelte keskus, Soome).

17. detsembril kell 12.15 kaitseb **Annika Uibopuu** keskkonnatehnoloogia erialal doktoritööd «Communities of Arbuscular Mycorrhizal Fungi in Spruce Forest Ecosystem and Their Effect on Performance of Forest Understorey Plant Species» («Arbuskulaar-mükoriisete seente kooslused kuusiku ökosüsteemis ja nende mõju taimedele»). Kaitsmine toimub ökoloogia ja maateaduste instituudis prof A. Vaga nimelises auditooriumis (Lai 40–218). Juhendajad prof Martin Zobel ja vanemteadur Maarja Öpik, oponent Miroslav Vosátka (Tšehhi teaduste akadeemia).

17. detsembril kell 12.15 kaitseb **Ester Bardone** etnoloogia erialal doktoritööd «My Farm is My Stage: A Performance Perspective on Rural Tourism and Hospitality Services in Estonia» («Mu talu on mu lava: etenduslik perspektiiv

maaturismi ja külalismajanduse teenustele Eestis»). Kaitsmine toimub senati saalis. Juhendajad prof Art Leete ja prof Peeter Torop, oponentid emeritprofessor Orvar Löfgren (Lundi ülikool, Rootsi), dots Håkan Jönsson (Lundi ülikool, Rootsi).

17. detsembril kell 16 kaitseb **Maie Kiisel** meedia ja kommunikatsiooni erialal doktoritööd «Problems of Critical Analysis of Communication of Environmental Issues and Risks» («Keskkonnaprobleemide ja -riskide kommunikatsiooni kriitilise analüüsi probleeme»). Kaitsmine toimub senati saalis. Juhendaja prof Triin Vihalemm, oponent prof Pekka Sulkunen (Helsingi ülikool, Soome).

19. detsembril kell 12.15 kaitseb **Ülle Saks** taimeökoloogia ja ökofüsioloogia erialal doktoritööd «Arbuscular Mycorrhizal Fungal Diversity Patterns in Boreonemoral Forest Ecosystems» («Arbuskulaar-mükoriisete seente mitmekesisusemustrid salumetsas»). Kaitsmine toimub ökoloogia ja maateaduste instituudis prof A. Vaga nimelises auditooriumis (Lai 40–218). Juhendajad prof Martin Zobel ja vanemteadur Maarja Öpik, oponent Concepción Azcón González de Aguilar (Zaidíni eksperimentaalne uurimiskeskus).

19. detsembril kell 12.15 kaitseb **Elena Safiulina** matemaatika erialal doktoritööd «Parallel and Semiparallel Space-like Submanifolds of Low Dimension in Pseudo-Euclidean Space» («Paralleelsed ja semiparalleelsed ruumisarnased madalamõõtmelised alamruumid pseudoeukleidilises ruumis»). Kaitsmine toimub matemaatika- ja informaatikateaduskonnas (J. Liivi 2–122). Juhendaja Ülo Lumiste, oponentid prof Vanya Mirzoyan (Armeenia riiklik

tehnikaülikool) ja emeriitprofessor Kaarin Riives-Kaagjärv (Eesti maaülikool).

19. detsembril kell 13.15 kaitseb **Kaili Anier** neuroteaduste erialal doktoritööd «The Role of DNA Methylation in the Development of Cocaine-induced Behavioural Sensitisation» («DNA metüülimise roll kokaiini poolt

põhjustatud käitumusliku sensitiivsatsiooni kujunemises»). Kaitsmine toimub arstiteaduskonna nõukogu saalis (Ravila 19–1038). Juhendajad vanemteadur Anti Kalda ja prof Aleksander Žarkovski, oponent dots Markus Mikael Forsberg (Ida-Soome ülikool).

20. detsembril kell 12.15 kaitseb **Helen Plado** eesti ja

soome-ugri keeleteaduse erialal doktoritööd «Adverbial Clauses Expressing Cause-effect Relationships in Contemporary Estonian» («Kausaalsuhete adverbiaalused eesti keeles»). Kaitsmine toimub peahoones. Juhendaja emeriitprofessor Mati Erelt, oponent prof Marja-Liisa Helasvuo (Turu ülikool, Soome).

TUNNUSTUSED

TÜ suure medali ja tänukirjaga tunnustati 85. sünnipäeval arstiteaduskonna emeriitprofessorit **Arne Leppa**.

TÜ väikese medali ja tänukirja pälvisid 70. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika instituudi bio- ja keskkonnanfüüsika osakonna spetsialist **Tiia-Ene Parts** ja 65. sünnipäeval arstiteaduskonna bio- ja siirdemeditiini instituudi üldbioloogia dotsent **Raivo Masso**.

TÜ väikese medali pälvisid 75. sünnipäeval TÜ Rahvusmõtte auhinna ellukutsuja, endine ülikooli kuratooriumi liige, akadeemik **Hando Runnel**, kehakultuuriteaduskonna emeriitprofessor **Toivo Jürimäe** ja sama teaduskonna kinesioloogia ja biomehaanika professor **Mati Pääsuke** ning spordifüsioloogia professor **Vahur Ööpik**.

TÜ aumärgi ja tänukirjaga tunnustati 65. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna rakendusökoloogia professorit **Krista Lõhmust**, 60. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna keemia instituudi juhtivteadurit **Asko Uri** ning 50. sünnipäeval filosoofiateaduskonna ajaloo ja arheoloogia instituudi Eesti ajaloo (varausaja ja uusaja) dotsenti **Enn Küngi**.

TÜ aumärgi pälvisid 55. sünnipäeval Viljandi kultuuriakadeemia etenduskunsti osakonna rütmija koordinaatsiooni lektor **Paul Bobkov**; 50. sünnipäeval ülikooli kunstimuuseumi kunstnik-restaator **Anne Arus**; kehakultuuriteaduskonnast dekanaadi sekretär **Hille-Kai Lait**, spordipedagoogika ja treeningõpetuse instituudi võimlemise didaktika lektor **Inga Neissaar** ja sama instituudi sekretär **Marju Pedaste**, spordibioloogia ja füsioterapia instituudi füsioteraa-

pia assistent, füsioterapia õppekavade programmijuht **Kadri Pill**.

TÜ tänukirja pälvisid 70. sünnipäeval raamatukogu sisukirjelduse osakonna raamatukoguhoidja **Helgi Laanes**, 65. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika instituudi bio- ja keskkonnanfüüsika osakonna tehnik **Jaan Maasepp**, 50. sünnipäeval majandusteaduskonna ettevõtetemajanduse instituudi vastutav sekretär **Riina Viilup**, ülikooli sümfooniaorkestri dirigent **Lauri Sird** ning ülikooli akadeemilisest spordiklubist maadlustreener **Enn Tõnisson**, jalgrattatreener **Jüri Kalmus**, jõutõstmise ja üldfüüsilise ettevalmistuse treener **Peep Päll**, kergejõustikutreenerid **Rein Aule** ja **Taivo Mägi**, meister-administraator **Tiina Sirge** ning kõrgushüppaja **Anna Iljuštšenko**, kulturist **Esta Pilt**, jalgrattur **Grete Treier** ja korvpallur **Tanel Tein**.

TEATED

Detsembris TÜ aulas: 6. detsembril kell 12 **närvikliiniku talveseminar**, kell 18 Miina härma gümnaasiumi advendikontsert; 7. detsembril kell 17 Emajõe lauliku- te juubelikontsert; 10. detsembril kell 18 Elleri nim.muusikakooli 94. aastapäeva kontsert; 11. detsembril kell 14.15 vabade

kunsti prof Arvo Pärdi «Sõna ja muusika» seminar; 12. detsembril kell 17 Elleri nim.muusikakooli noorteosakonna jõulukontsert; 14. detsembril kell 13 Vene muusika ansambel «PSKOV», kell 18 kontsert «Varased flöödikvartetid»; 16. detsembril kell 19 Tartu ülikooli sümfooniaorkestri ja kammerkoori advendikontsert; 18. detsembril kell 19 arstiteaduskonna ja kliini-

kumi kontsert; 19. detsembril kell 19 Tartu akadeemilise meeskoori kontsert.

TÜ pensionäride ühingus Vitae: 16. detsembril kell 16 põltsamala laste klubi; 17. detsembril kell 11 elulooring ja kell 13 lauluring; 19. detsembril kell 16 jõulupidu.

IN MEMORIAM

Laine Pant

10.09.1911–04.11.2013

Laine Pant sündis 10. septembril 1911. aastal Tartumaal Valguta mõisas Ants ja Maria Silvere neljanda lapsena. Tema koolitee algas Tartus 1918. aasta sügisel. Lõpetanud Eesti noorsoo kasvatuse seltsi gümnaasiumi 1930. aastal, asus ta õppima Tartu ülikooli põllumajandusteaduskonda ja astus akadeemilise põllumajanduse seltsi liikmeks.

Samal aastal liitus ta ka Eesti naisüliõpilaste seltsiga. Pärast ülikooli lõpetamist alustas ta tööd ajakirja Agronoomia toimetuse sekretärina. 1936. aastal abiellus ta Siegfried Pantiga.

1941. aastal viidi paljud Laine pereliikmed Siberisse. 1944. aastal õnnestus tal põgeneda koos õega Saksamaale, kus kohtus abikaasaga, kes oli sattunud sinna sõjaväelaagrisse. 1948. aastal rajasid nad

uue kodu Torontos. Laine leidis töökoha Campbell Soupi firmas kvaliteedikontrolli alal ja hiljem laborijuhatajana kuni pensionileminekuni 1976. aasta detsembris.

Torontos oli Laine eesti seltsi naissektsooni juhataja ja ka esimese eesti lastekodu üks organiseerijatest Kanadas. 1960. aastate keskel aitas Laine kaasa Tartu College'i loomisele ning oli selle nõukogus Eesti naisüliõpilaste seltsi esindaja aastatel 1968–1993. Samuti oli Laine kaksteist aastat Balti teadlaste ellu kutsutud ülemaailmse teadusliku organisatsiooni Association for the Advancement of Baltic Studies Kanada osakonna laekur. Pärast pensionile minekut tegutses Laine energiliselt eesti kunstide keskuses ja eesti kultuuripärandi klubis.

Foto: erakogu

2005. aastal sai Laine Kanada eestlaste teenetemärgi. Pärast Eesti taasiseseisvumist rajas Laine Tartu ülikooli juurde oma vanemate ja abikaasa mälestuseks Ants ja Maria Silvere ning Siegfried Panti mälestuskapitali Eesti haritlaste õppetegevuse toetamiseks ning edendamiseks. 1. detsembril 1995. aastal valiti Laine Pant Tartu ülikooli auliikmeks.

Tartu ülikool, TÜ sihtasutus ja Eesti naisüliõpilaste selts

IN MEMORIAM

Carl Joachim Classen

15.08.1928–29.09.2013

Göttingeni ülikooli klassikalise filoloogia professor ja Tartu ülikooli audoktor C.J. Classen kuulus nende akadeemiliste meeste hulka, kelles oli ühendatud erudeeritud vaim, ergas huvi maailmas toimuva vastu ja aktiivne kaasalöömine oma eriala edendamisel mitte ainult oma kodumaal, vaid ka laiemalt. See huvi tõi ta Tartu

ülikooli juurde juba siis, kui tema eriala klassikalist filoloogiat siin veel taastatud poldud. Classeni mõte oli mitmesaja aasta vanused sidemed Göttingeni ja Tartu vahel taastada ning igati kaasa aidata antiikkultuuri, kreeka ja ladina keele ja kirjanduse tundmaõppimisele Eestis.

Classeni perekonnas olid tuge-

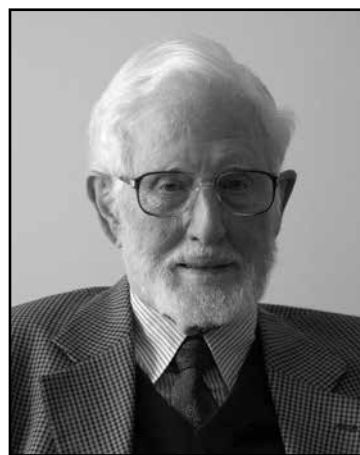

Foto: erakogu

vad humanitaarsed traditsioonid. Ta ise õppis ja kaitses doktorikraa-

di Hamburgi ülikoolis, lisaks viisid õpingud ta Göttingeni ja Oxfordi. Ta oli klassikalise filoloogia lektori eksootilises Nigeerias. 1973 sai ta Göttingeni ülikoolis professoriks ning oli seal ametis kuni emeriteerumiseni 1993. aastal. Ta oli Göttingeni teaduste akadeemia liige, mitmete teadusseltside esimees ja erialaühingute president.

Külalisprofessorina hõlmas tema tegevus ülikoole USA-st Hiinani. Emeriteerumise järel muutusid Classeni sidemed tihedamaks ka Tartu ülikooliga. Ta käis pidamas loenguid klassikalistele

filoloogidele rooma kirjandusest ja retoorikast ning antiikkultuurist. Oma tegevuse teadusorganisatsioonina sidus ta samuti Tartuga. Esimesed kontaktid kirjavahetuse kaudu olid Classeniga juba 1987. aastal.

Kui klassikalise filoloogia eriala Tartu ülikoolis 1990. aastal taastati, asus ta otsima võimalusi eriala edendamiseks. Toetudes sidemetele DFG-ga (Deutsche Forschungsgemeinschaft) korraldas ta alates 1992. aastast erakordselt suurte ja väärtuslike raamatusaadetiste läkitamist Tartusse. Need hinnali-

sed teatmeteosed, entsüklopeediad ja monograafiad on asendamatud klassikaliste filoloogide ettevalmistamisel.

1995. aastal sai prof Classeni toetusel alguse üliõpilaste ja õppejõudude vahetusprogramm Göttingeni ja Tartu ülikooli vahel, mis toimib edukalt tänaseni. Tunnustades teeneid klassikalise filoloogia edendamisel, valiti Classen 2000. aastal Tartu ülikooli audoktoriks.

Tartu ülikooli klassikalised filoloogid

IN MEMORIAM

Leonid Stolovitš

22.07.1929–04.11.2013

4. novembril lahkus pärast rasket haigust filosoofiadoktor *prof emer* Leonid Stolovitš. Ta sündis Leningradis, elas sõja-aastail lapsena üle Leningradi blokaadi ja õppis pärast sõda filosoofiat Leningradi ülikoolis, mille lõpetas 1952. Erialase töö leidis ta Eestis, Tartu ülikoolis. 1953. aasta veebruarist töötas ja õpetas ta siin kogu järgneva elu, seejuures professorina 1967. aastast emeriteerumiseni 1994. aastal.

Pärast Stalini surma sai temast üks tähtsamaid filosoofilise esteetika velmajaid kogu liidus ning Ida- ja Kesk-Euroopas. 1955 kaitses Stolovitš Leningradi ülikoolis kandidaadiväitekirja «Mõningaid kunsti esteetilise loomuse küsimusi». Siit algas esteetilise suhte ja esteetilise väärtuse sotsiokultuurilise kontseptsiooni väljatöötamine, mis tekitas rahvusvahelise diskussiooni esteetilise suhte loomuse

üle ja stimuleeris kogu filosoofilise esteetika edasist arengut siinpool raudeesriiet.

Stolovitši anded, huvid ja saavutused ei piirdunud ainult teadusliku või teoreetiliste poolega. 1980. aastail uuris ta Tartu ülikoolis asunud Immanuel Kanti arhiivi saatust, mis oli 1895 saadetud Saksamaale, ning avastas selle asukoha Berliinis. Tänu talle jõudis arhiiv 1995 viimaks Tartu tagasi. Lahkunu teeneks on ka haruldase Kanti surimaski ülesleidmine ja avalikkusele uuesti kättesaadavaks tegemine. Peale selle on Stolovitš avaldanud luulet, olnud eluaeg juudi folkloori hea tundja, suur kogu ja võrratu esitaja. Ta oli Eesti kirjanike liidu liige.

Stolovitš oli rahvusvaheliselt tuntumaid Eesti filosoofe, kes jõudis eluajal enam kui 20 keeles avaldada kaugelt üle 600 publikat-

Foto: erakogu

siooni, sealhulgas umbkaudu 30 raamatut, enamik neist mitmes keeles ja trükis. Oma tegevusega rajas professor Stolovitš aluse algupärase filosoofilise esteetilise mõtte tekkeks ja arenguks Tartu ülikoolis ja Eestis ning tegi olulist tööd ka Tartu ülikooli ja Eesti avaramal akadeemilisel tutvustamisel Euroopas ja maailmas.

**Tartu ülikool
Tartu ülikooli
filosoofiateaduskond
Eesti kirjanike liit**

EESTI TEATRITeADUSE PERSPEKTIIVID

ISBN 978-9949-32-393-7, 208 lk, ilmub detsembris 2013

Sarja „Studia litteraria Estonica” uusimas köites arutlevad teatriteaduse perspektiivide üle Eestis Anneli Saro, Luule Epner, Ott Karulin, Hedi-Liis Toome, Madli Pesti, Ireene Viktor, Kristel Pappel, Anu Allas, Kristiina Reidolv, Marek Volt ja Madis Kolk. Kogumiku lõpetavad Lea Tormise ja Arne Merilai isiklikumat laadi sõnavõttud Eesti teatriteadlase Luule Epneri auks. Temale ongi see raamat pühendatud. Köite koostaja ning toimetaja on TÜ teatriteaduse professor Anneli Saro.

 TARTU ÜLIKOOL
KIRJASTUS
1632

737 5961
tyk@ut.ee
www.tyk.ee

Teaduskirjastus aastast 1632

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu Ülikool
Ülikooli 18, 50090 TARTU
Tel: 737 5100
E-post: info@ut.ee
www.ut.ee